

**TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
CUMHURİYET HALK PARTİSİ**

Grup Başkanlığı

18 Aralık 2025

**CUMHURİYET HALK PARTİSİNİN MİLLÎ
DAYANIŞMA, KARDEŞLİK VE DEMOKRASİ
KOMİSYONUNA SUNULAN RAPORU**

**(Bu Rapor; Cumhuriyet Halk Partisinin 12.08.2025 Tarihinde Yayımlanan 29
Maddelik Demokrasi Paketine Dayanılarak Hazırlanan ve TBMM Başkanlığına
4 Aralık 2025 Tarihinde Sunulan Çalışmanın Genişletilmiş Ayrıntılı Önerilerini
Kapsamaktadır.)**

Önsöz: Cumhuriyet Halk Partisi, Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonuna Neden Katıldı?

Cumhuriyet Halk Partisi, Kürt sorunuyla ilgili geniş kapsamlı raporları ve bu çerçevedeki çözüm önerilerini kamuoyuyla paylaşan ilk parti olarak, komisyonun oluşturulma biçimini (Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının çağrısı ile) onaylamamasına rağmen, Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonuna katılmakta tereddüt göstermemiştir.

Komisyonun kanunla kurulması daha doğru bir yaklaşım olurdu. Böylece çalışma usul ve esaslarıyla birlikte Komisyona davet edilecek kişilerin ifade özgürlüğüne ilişkin birtakım güvencelerin sağlanması gibi önemli hususlar açısından, otosansüre gerek duyulmadan, daha özgür ve şeffaf çalışmanın altyapısı oluşturulurdu. Maalesef, bu önemli çalışma sırasında, serbest bir müzakere ve paylaşım ortamı oluşturulamamıştır. Komisyonun çalışmaları sırasında Barış Anneleri temsilcilerinin Kürtçe konuşmalarına izin verilmemesi, seçilmiş belediye başkanlarına karşı Anayasa ve kanunlara aykırı bir şekilde yargı tarafından yürütülen siyasi operasyonlar gibi anti demokatarik uygulamalara devam edilemesi Komisyona olan güveni zedelemiştir.

Ayrıca Komisyonun geniş bir yetkiyle çalışması, halkın siyaset kurumuna ve sürece güvenini artırmak açısından büyük bir önem taşımaktaydı. Ancak çalışma usul ve esaslarda geniş bir çalışma kapsamı belirlenmiş olmasına rağmen, ilk toplantıda, Komisyona egemen olan anlayış, Kürt sorununu; sadece terör meselesi ve bu çerçevede silahların bırakılması ve eve dönüş ile sınırlı olarak ele alma gayretinde olmuştur.

Değerli tecrübeler ve uzmanlıklar Komisyon çalışmalarına katkı sunmuş, ancak Komisyonun bu dinlemeler sonucunda hangi adımları atmaya karar vereceği tartışılmamıştır. Çatışma çözümü alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin Komisyon çalışmalarına yalnızca bir defalık değil, düzenli ve etkin katkı verebilmeleri için mekanizmalar kurulmuş olması halinde, sürecin toplumsallaşması da sağlanabilirdi. Çalışma sadece hazırlanacak olan rapora işaret edilerek yürütülmüş, bütün bu sürede faydalı olabilecek adımların atılmasından kaçınılmıştır. Örneğin Cumartesi Annelerinin Galatasaray Meydanı'nda açıklama yapmalarına, Anayasa Mahkemesi (AYM) kararlarına rağmen izin verilmemiş, kayyım uygulaması geri çekilmemiş, hasta tutuklularla ilgili adım atılmamış, kent uzlaşısı davaları ve bu kapsamda tutukluluklar sürdürülmüş, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararları uygulanmamıştır. Bu örnekler çoğaltılabilir. Oysa Kürt sorununun çözümü toplumsal barışın bütüncül bir anlayışla inşasından geçmektedir. Bu da ancak demokratik reformların yapılarak, hukuk devletinin yeniden inşası ile mümkündür.

Türkiye'de demokrasi, hukuk devleti, eşit yurttaşlık 86 milyonun ihtiyacıdır. Hiçbir yurttaşın kendini güvende hissetmediği, kurulan birkaç cümlele Cumhurbaşkanına fiili saldırı sayılıp tutuklama nedeni haline getirilebildiği, siyasi nedenlerle aydınların, gazetecilerin, sivil toplum liderlerinin tutuklandığı, Anayasada ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkının keyfi olarak sınırlandırılabilirdiği bu ülkede; hak, hukuk ve adalet tüm yurttaşların ortak talebidir. Toplumsal barışın eşit yurttaşlık temelinde sağlanması tüm yurttaşlarımızın beklentisidir. Türkiye'de demokratikleşmeyi gerçekleştirmek ve adalet sorununu çözmek üzere atılması gereken adımların Kürt sorunuyla sınırlı tutmayan, ancak Kürt sorununu da dışlamayan bir bakış açısıyla planlanması gerekmektedir.

Hukuk devleti kavramı, bilindiği üzere, vatandaşların hukuki güvenlik içinde buldukları, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasının önceden ilan edilen sıkı şartlara bağlı olduğu, siyasi iktidarın eylem ve işlemlerinin yargısal denetime tabi olduğu sistem şeklinde ifade edilebilir. Tarihsel süreçte yaşanan tecrübeler, hukuk devleti ilkesinin var olabilmesi için birtakım koruyucu mekanizmalar ile donatılması gerektiğini göstermiştir. Bu bağlamda, her şeyden önce, devletin yasama, yürütme ve yargı erklerini, önceden belirlenmiş ve ilan edilmiş hukuk kurallarıyla sınırlayan mekanizmaların mevcut olması gerekmektedir. Aksi halde var olan devlet yapısı, "anayasal devlet"

yerine sadece hukuk devleti kavramını özümseyememiş “anayasalı devlet” olarak tanımlanabilir. Bugün Türkiye’de yaşanan tam olarak budur. Ülkemizde; sistematik olarak Anayasanın, Anayasa Mahkemesi (AYM) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarının, sadece yürütme organı değil, yargı makamları tarafından bile dikkate alınmadığı ve uygulanmadığı bir “anayasasızlaştırma projesi” yürürlüktedir. Tek adam rejimi, iktidarını bir gün daha uzatabilmek için anayasayı fiilen ortadan kaldıracak hiçbir adımdan çekinmemektedir.

Türkiye’nin bugün yaşadığı adaletsizlik ve hukuksuzluk sorunlarının birçoğu, yürürlükteki Anayasadan değil, bu Anayasadaki temel hak ve özgürlüklerin, asgari standartlarda dahi uygulanmamasından ve yargıya siyasi müdahalelerden kaynaklanmaktadır. Bu da siyasal sistemin birinci aktöründen başlamakta, en alta kadar sirayet etmektedir. 2017 referandumunu ile Türk Tipi Başkanlık Sistemi denilen tek adam rejimi inşa edilmiştir. Cumhurbaşkanı son derece genişletilmiş yetkilere kavuşmuş olmasına rağmen kendini mevcut anayasa ile de bağlı görmemekte, sürekli anayasal sınırları zorlamaktadır. Bunu taklit eden diğer idari makamların ve yargı makamlarının kendilerini anayasa ve hukuk kuralları ile bağlı görmemesi ne yazık ki sıradan uygulamalar haline gelmiştir. Böylece Türkiye’de adeta ikili bir hukuk sistemi oluşturulmuş durumdadır:

-Hiçbir şekilde hukuk kuralları ile bağlı olmayan, işlediği suç cezasızlık uygulamalarıyla yanına kar kalan makbul vatandaş hukuku

- Sürekli tehdit olarak kodlanan, her türlü temel hak ve özgürlüklerini kullanma girişimleri şiddetle bastırılan muhalif vatandaş hukuku.

Bu ikili hukuk sistemi, barınma hakkı talep eden üniversite öğrencisini de, asgari ücretin artırılması talebiyle sokağa çıkan işçiyi de, kadın cinayetlerine dur demek için toplanan kadınları da, faili meçhul cinayetlerde kaybettikleri evlatları için Galatasaray meydanında toplanan Cumartesi Annelerini de aynı şekilde ve ölçüde mağdur etmektedir. İkili hukuk, kendini ifade etmek ya da hakkını aramak çabasındaki sıradan vatandaştan başlamakta, Türkiye’nin birinci partisinin kapatılmasının talep edilmesine kadar varan geniş bir alanı kapsamaktadır. İkili hukuk sisteminin ortadan kaldırılması için anayasa ve yasa değişikliği ihtiyacından önce, anayasa ya uyulması ve yürürlükteki hukuk kurallarının nesnel olarak uygulanması yeterli olacaktır.

Yani, en yalın hali ile siyasal iktidarın keyfiliğinin sınırlanması anlamında demokratik hukuk devleti ilkesinin geçerliliğinin kabulü yeterlidir. Çünkü bu uygulamaların kaynağı tam olarak siyasal iktidarın keyfiliği ve yargı bağımsızlığını hiçe sayan hoyratlığıdır.

Bununla birlikte; Cumhuriyet Halk Partisi demokratikleşme ve toplumsal barışın inşasının önündeki engel olarak sadece uygulama problemlerini değil, ivedilikle değiştirilmesi gereken anti demokratik yasal düzenlemeleri de görmektedir.

Cumhuriyet Halk Partisi’nin çabalarıyla Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu’nun ilk toplantısında tüm siyasi partiler tarafından anayasa değişikliği çalışmalarının kapsam dışı bırakıldığına açıklanması önemli bir adımdır.

Altının önemle çizilmesi gerekir ki, fiili olarak anayasayı askıya almış bir iktidarla, ifade özgürlüğünün olmadığı bir ortamda anayasa yapılamaz. Anayasanın uygulanmasının önündeki tüm engeller kaldırılmalı, yargı üzerindeki tüm siyasi baskılara derhal son verilmelidir.

Bu Rapordaki öneriler, Cumhuriyet Halk Partisi tarafından hazırlanarak 12 Ağustos 2025 tarihinde yayımlanan ve 29 Başlıktan oluşan Demokratikleşme Paketindeki kanun değişiklikleri ile uygulamadaki sorunların giderilmesi taleplerini içermektedir. Bu talepler, sorunun çözülebilmesi için tüm adımları kapsamamakla birlikte, toplumun sürece ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin sorun çözme kapasitesine dair güvenini artıracak adımlardan ibarettir. Kuşkusuz, demokratikleşme fikrini reddetmek ya da belirsiz bir tarihe ötelemek, meseleye yalnızca terörün bitirilmesi amacıyla bakanlar açısından dahi, büyük bir yanılğı olacaktır. Zira bugün yürürlükteki hukuk sistemi ve uygulamaya göre

kimin terörist olup kimin olmadığı keskin çizgilerle belirlenmiş değildir. Gerçek ve kalıcı bir çözüme, tam da bu nedenle sadece devlet ve terör örgütü arasındaki görüşmelerle değil, halkın güveni ve desteğini artıracak, halkın demokrasi ve barışa dair umutlarını artıracak adımlarla ulaşılabilir. Aksi halde çözümden uzaklaşılacak ya da en azından çözümün kalıcılaşmasının önüne geçilecektir.

Bu kapsamda; öncelikle hukuk devletinin tüm kural ve kurumları ile işler hale getirilmesine yönelik yasal öneriler geliştirilerek demokratik standartların yükseltilmesi, Kürt sorununun çözülmesi ve toplumsal barışın sağlanması, her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması, tutukluluğun istisna olmasının sağlanması, infaz rejiminin düzeltilmesi başta olmak üzere anti demokratik tüm yasal düzenlemelerin ve uygulamaların son bulmasına yönelik önerilerimizi Komisyonun ve kamuoyunun dikkatine sunarız..

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ: CUMHURİYET HALK PARTİSİ, MİLLİ DAYANIŞMA, KARDEŞLİK VE DEMOKRASİ KOMİSYONUNA NEDEN KATILDI?	2
1. ANAYASA MAHKEMESİ VE AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARARLARININ UYGULANMASI AMACIYLA İDARİ VE SİYASİ ENGELLERİN KALDIRILMASINA YÖNELİK ÖNERİLER.	8
2. TOPLUMSAL BARIŞIN İNŞASI İÇİN ANAYASADA DÜZENLENEN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN KULLANILMASINI ENGELLEYEN İDARİ VE SİYASİ UYGULAMALARA SON VERİLMESİNE YÖNELİK ÖNERİLER.	9
2.1. Terörle Mücadele Kanunu ve Türk Ceza Kanunu'ndaki ifade Özgürlüğünü Engelleyen Hükümlerin Kanun Metinlerinden Çıkarılması	10
2.2. Halkı Kin Ve Düşmanlığa Tahrik Suçunun Yeniden Düzenlenmesi	10
2.3. Otoriter Yönetimlerden İthal Edilen Yasa Tekliflerinin Gündemden Kalıcı Olarak Geri Çekildiğinin Açıklanması	11
2.4. Halkın Haber Alma Hakkı Önündeki Bir Engel Olarak Erişim Engelleme Sorunu	11
2.5. Kamuoyunda Sansür Kanunu Olarak Bilinen 7418 Sayılı Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla Getirilen Düzenlemelerin Yürürlükten Kaldırılması	12
2.6. Basın Özgürlüğü Önündeki Kurumsal Ve Yasal Engellerin Kaldırılması	13
2.7. Örgütlenme Özgürlüğü Önündeki Kanun ve Uygulamadan Kaynaklı Tüm Engellerin Kaldırılması	14
2.8. Çoğunlukçu Değil, Çoğulcu Demokrasi İçin Öneriler	15
2.9. Bireysel Silahlanma, Madde Kullanımı ve Kaçakcılığın Önlenmesi	16
2.10. Kanun Hükümünde Kararnamelerle Görevlerinden İhraç Edilenlerin Durumunun, Yeniden Hukuk Çerçevesinde Değerlendirilmesi	17
3. KÜRT SORUNUNUN ÇÖZÜMÜ İÇİN DEMOKRATİK SİYASET ORTAMIN OLUŞTURULMASINA YÖNELİK ÖNERİLER	17
4. YEREL YÖNETİMLERİN GÜÇLENDİRİLMESİ VE YEREL YÖNETİMLERDE KAYYIM UYGULAMASINA SON VERİLMESİNE YÖNELİK ÖNERİLER	18
4.1. Yerel Yönetimlerde Kayyım Uygulamasına Son Verilmesine Yönelik Öneriler	18
4.2. Yerel Yönetimlerin, Mali Kaynaklarına Merkezi Yönetimce El Konulması ile Halka Nitelikli Hizmet Sunmalarını Engelleyen Müdahalelere Son Verilmesi	19
5. SİYASETİN YARGI ARACILIĞIYLA ŞEKİLLENDİRİLMESİ VE TOPLUMSAL MUHALEFETİN SİNDİRİLMESİ AMACIYLA ANAYASAYA AYKIRI OLARAK YAPILAN TUTUKLAMA VE DAVALARA SON VERİLMESİNE YÖNELİK ÖNERİLER	21
5.1. 19 Mart Darbe Girişimi Kapsamında Haksızca Tutuklanmış Olan Tüm Siyasetçi ve Bürokratların Derhal Tahliyesi	21

5.2. Gezi Davası Başta Olmak Üzere Toplumsal Muhalefeti Sindirmeye Yönelik Davalar Nedeniyle Cezaevinde Tutulanların Tahliyesi	23
5.3. Gizli Tanık Uygulamasının Adil Yargılanma Hakkını İhlaline Son Verilmesi	24
5.4. Etkin Pişmanlık Kurumunun İftiracılığa Dönüşmesine Derhal Son Verilmesi	24
5.5. Savunma Hakkına Getirilen Sınırlamalardan Geri Adım Atılması	24
5.6. Cezaevleri İdare Ve Gözlem Kurullarının Keyfi Kararlarının Önüne Geçilmesi	25
5.7. Siyasi Soruşturmalarda Başsavcılıkların Yetki Gaspının Sonlandırılması	26
5.8. Yargının Bağımsızlığı Ve Adil Kararlar İçin Yargı Mensuplarının Sorumluluğuna Yönelik Öneriler	26
6. CUMHURBAŞKANINA VE KAMU GÖREVLİSİNE HAKARET SUÇLARI YÜRÜRLÜKTEN KALDIRILMALI VE CUMHURBAŞKANINA SUİKAST VE FİİLİ SALDIRI SUÇU YENİDEN DÜZENLENMELİ	31
7. İNSAN HAKLARININ GELİŞTİRİLMESİNE VE KORUNMASINA YÖNELİK ÖNERİLER	32
7.1. İnsanlığa Karşı Suçlarla ve İşkenceyle Etkin Mücadele Edilmesine Yönelik Öneriler	32
7.2. Nefret Söylemleri ve Nefret Suçlarının Cezalandırılmasına Yönelik Öneriler	33
7.3. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun Bağımsız Bir Yapıya Kavuşturulması Önerisi	34
8. KADIN VE ÇOCUKLARA KARŞI ŞİDDETLE ETKİN BİR MÜCADELE	35
9. YARGI VE İNFAZ SİSTEMİNDEKİ ANTI DEMOKRATİK VE İNSAN HAKLARINA AYKIRI UYGULAMALARA SON VERİLMESİNE YÖNELİK ÖNERİLER	36
9.1. Örtülü Af Niteliğinde Olan İnfaz Düzenlemeleri Yerine, Toplumda Cezasızlık Algısına Yol Açmayacak Bir İnfaz Rejimi Önerisi	36
10. DEVLETİN İNANÇLARA KARŞI TARAFSIZ OLDUĞU BİR DÜZENİN HAYATA GEÇİRİLMESİ	39
10.1. Cemevlerine İbadethane Statüsünün Tanınması	40
10.2. Alevi - Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığının Kapatılması	40
10.3. Madımak'ın Müze Yapılması	40
10.4. Başta Kamu Kurumları Olmak Üzere İşe Girişlerde ve Yükselmelerde Yaşanan Ayrımcılığın Önlenmesi	41
10.5. Diğer Talepler	41
11. GÜVENLİK GÜÇLERİNİN VE GÜVENLİK BÜROKRASİNDE ÇALIŞAN SİVİL MEMURLARIN ÖZLÜK HAKLARININ İYİLEŞTİRİLMESİ	42
12. EĞİTİMDE DEMOKRATİKLEŞME ÖNERİLERİ	42
12.1. Milli Eğitim Şûrası	43
12.2. Seçmeli Derslerin Belirlenmesi	44
12.3. Zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Eğitimi Uygulamasının Farklı İnançlar Göre Düzenlenmesi	44

13. EKONOMİDE DEMOKRATİKLEŞME ÖNERİLERİ	46
13.1 Kesin Hesap Komisyonunun Kurulması	46
13.2 Merkez Bankasının Bağımsızlığının Sağlanması	48
13.3 TÜİK ve Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların İdari ve Mali Özerkliklerinin Sağlanması	49
13.4. Ekonomik Sosyal Konseyin Yeniden Yapılandırılması	49
13.5 TMSF'nin Asli İşlevine Kavuşturulması; Şirketlere Kayyım Uygulamasının Siyasete Alet Edilmemesi	51
13.6. MASAK'ın Yapısının Gözden Geçirilmesi:	52
13.7. Vergi Denetimlerinde Yeniden Düzenleme	52
13.8. Kamu İhale Mevzuatında Yeniden Düzenleme	53

1. Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Uygulanması Amacıyla İdari ve Siyasi Engellerin Kaldırılmasına Yönelik Öneriler.

Anayasa'nın 153. maddesinde Anayasa Mahkemesi kararlarının yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağladığı ifade edilmektedir. Anayasa'nın 90. maddesinde temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmaların ulusal hukukun bir parçası olduğu ve kanunların da üzerinde olduğu belirtilmektedir. Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları bağlayıcıdır.

Ancak Anayasa Mahkemesi'nin Hatay Milletvekili Şerafettin Can Atalay'ın kişi hürriyetinin ve seçilme hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle dosyayı yeniden yargılanmak üzere İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi'ne göndermiş ve fakat karar, yerel mahkemece uygulanmamıştır (BB No: 2023/53898). Dahası yok hükmündeki Yargıtay kararı TBMM Başkanlığınca TBMM Genel Kurulu'nda okutularak Hatay Milletvekili Şerafettin Can Atalay'ın milletvekilliği düşürülmüştür. Ancak bu düşürülme kararının yok hükmünde olduğu CHP Grubunun başvurusu üzerine Anayasa Mahkemesince tespit edilmiştir. Benzer biçimde Anayasa Mahkemesi'nin Şehir Bölge Plancısı Akademisyen Tayfun Kahraman'ın adil yargılanma hakkı ihlal edildiği gerekçesiyle dosyayı yeniden yargılanmak üzere İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi'ne göndermiş ve fakat karar, yerel mahkemece uygulanmamıştır (BB No: 2023/98215).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, siyasi parti genel başkanlığı yapmış olan Selahattin Demirtaş'ın siyasi saiklerle yargılandığı gerekçesiyle derhal serbest bırakılmasına karar vermiş ve fakat mahkumiyeti devam etmektedir (B. No: 13609/20) Benzer biçimde AİHM, Figen Yüksekdağ hakkında da ihlal kararı vermiştir (B.No: 10207/21 ve 10209/21) Yine AİHM, yayıncı Osman Kavala hakkında uzun süreli tutukluluk nedeniyle hak ihlali kararı vermesine rağmen; serbest bırakılmamıştır. (B. No: 28749/18).

Bu durum, Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığını fiilen ortadan kaldırarak Anayasa metnini işlevsizleştirdiği gibi; insan hakları bakımından uluslararası mahkemeler nezdinde ihlallere mahal vermektedir.

Diğer yandan, Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru kararlarının yanında iptal kararlarının da sıklıkla uygulanmadığı, iptal edilen düzenlemelerin üzerinde hiçbir değişiklik yapılmaksızın veya esasa ilişkin olmayan kelime veya ibare değişikliklerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne kanun teklifi olarak sunulduğu ve Cumhur ittifakı oylarıyla kabul edildiği görülmektedir. Sıklıkla yaşanan bu durumlarda, ilgili Komisyon görüşmeleri sırasında muhalefetten gelen anayasaya aykırılık itirazları iktidar ve ittifakı tarafından otomatik olarak reddedilmektedir. Dahası, Hakimler ve Savcılar Kurulu üye seçiminin yapıldığı Anayasa ve Adalet Komisyonu üyelerinden oluşan Karma Komisyon toplantısında, Anayasa'nın 159. maddesinde hiç yer almayan bir "üçüncü tur oylama" icat edilmiş; bu şekilde yargı mensuplarının tümünü yakından ilgilendiren bir kurulun üyeleri anayasaya açık aykırılıkla seçilmiştir.

Öneri 1: Anayasa Mahkemesi'nin iptal ettiği hükümlerin hiçbir değişiklik yapılmaksızın yeniden kanunlaşması uygulamasına son verilmelidir. Anayasa Mahkemesi kararları Anayasa'nın 153. maddesine göre devletin egemenlik alanındaki her organ, kurum ve kişiyi bağladığına göre bu kararları etkisiz kılmak üzere teklifin sunulması halinde, TBMM Başkanı, Komisyon ve Genel Kurul da bu kararlar ile bağlı olduğundan, bu tekliflerin en başından Başkanlık tarafından işleme konulmaması gerekmektedir. Bu çerçevede TBMM Başkanlığında görevli uzmanlar tarafından yapılacak inceleme üzerine, TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı aracılığıyla ilgili Anayasa Mahkemesi kararları incelenerek o konuda bir iptal kararı var ise ve aynı sonuca ulaşmak üzere, bir teklif sunulmuş ise Başkanlık tarafından bunların teklif sahibine iade edilmesi önerilmelidir. Bunun için, Komisyon olarak bir ilke kararı alınması gerekmektedir. Bu ilke kararının, TBMM'de Grubu bulunan siyasi partilerin genel başkanlarına TBMM Başkanlığı aracılığıyla iletmesi gerekmektedir.

Öneri 2: Anayasanın 90. ve 153. maddeleri hükmü gereği, Anayasa Mahkemesi'nin ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin tüm kararları uygulanmalıdır. Bunun için hiçbir kanuni düzenleme yapılmasına gerek yoktur. Komisyon olarak bir karar alarak siyasi iktidarı ve TBMM Başkanlığını, Anayasa Mahkemesi'nin ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin tüm kararlarına uymaya davet edilmesi gerekmektedir. Böylece, hemen bugün, Anayasaya aykırı olarak konan idari ve siyasi engeller ortadan kaldırılarak Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları uygulanabilir.

Öneri 3: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile Anayasa Mahkemesi tarafından verilen hak ihlali kararının gereğini yerine getirmeyen hâkim ve savcılar hakkında Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından derhal disiplin soruşturması açılmalı ve *bu hâkim ve savcılar* meslekten men cezası ile cezalandırılmalıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile Anayasa Mahkemesi kararlarının yerine getirilmemesi nedeniyle meydana gelen maddi ve manevi zararların bu kararları yerine getirmeyen yargı mensuplarına rücu edilmesine yönelik mekanizmanın etkinleştirilmesi amacıyla takdir yetkisini hukuka aykırı olarak kullanan hâkim veya Cumhuriyet savcısına 1 yıl olan ödenen tazminatın rücu edilme süresinin; 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 72. ve 73. maddelerinde öngördüğü şekilde 10 yıllık genel zamanaşımına tabi olmasına yönelik düzenleme yapılması gerekir.

2. Toplumsal Barışın İnşası İçin Anayasada Düzenlenen Hak ve Özgürlüklerin Kullanılmasını Engelleyen İdari ve Siyasi Uygulamalara Son Verilmesine Yönelik Öneriler.

Kalıcı bir toplumsal barış ortamının kurulabilmesi, ancak demokratikleşme adımlarıyla ve hukuk devletinin tesisleriyle mümkündür. Türkiye'nin demokratikleşmesi için herkesin düşüncesini özgürce dile getirebildiği bir ortamın sağlanması; siyasi iktidar ve paydaşlarının ifade özgürlüğünün sınırlarını aşacak ötekileştirici bir nefret dilini kullanabildiği, bunun dışında kalan herkesin ise kendisini baskı altında hissettiği mevcut düzenin terk edilmesi şarttır.

Bu bağlamda terör örgütünün silah bırakması ve kendisini fesih süreci başlatması da toplumsal barışın inşası için önemlidir.

CHP'nin, 28 Kasım 2025 tarihinde yapılan 39. Olağan Kurultayda kabul edilen Parti Programında yer alan; toplumsal barışın sağlanmasında ve Anayasada düzenlenen hak ve özgürlüklerin etkin kullanılmasında, eşit yurttaşlığı esas alan temel ilkeler aşağıda özetlenmiştir. Bu kapsamda;

- Parti Programında Lozan'ı, ulusal egemenliğin ve Cumhuriyetin kurucu değerlerinin temel taşı olarak konumlandıran Cumhuriyet Halk Partisi, ideolojisinin dayanağı olan Atatürk devrimleri ve bu devrimin düşünsel omurgasını oluşturan Altı Ok ilkeleri; özgürlükçü bir cumhuriyetin, eşit yurttaşlığın ve kamusal vicdanın kurucu zeminini teşkil etmektedir. Bu kapsamda; Cumhuriyet Halk Partisi, özgür birey, eşit yurttaş ve onurlu toplum idealini; Cumhuriyet'in ikinci yüzyılına taşımayı ve herkes için haysiyetli bir yaşamı kurmayı amaçlamaktadır.

- Atatürk milliyetçiliği, yurttaşlık bağıyla Cumhuriyetimize bağlı olan herkesin eşitliğini savunmaktır. Türk milleti bu anlayışla tanımlanmaktadır. Bu anlayış; farklı kimliklerin dışlanmaması ve yurttaşların aynı hak ve özgürlüklere sahip olmasını esas almaktadır. Günümüzde eşit yurttaşlık, bu anlayışın eksiksiz olarak hayata geçirilmesi ve güçlendirilmesi anlamına gelmektedir.

- CHP, eşit yurttaşlık temelinde toplumsal barışın; ancak tüm yurttaşların kimliği, inancı, dili ve yaşam tarzı ne olursa olsun, aynı haklara sahip olduğu ve aynı şekilde saygı gördüğü bir demokratik düzenle mümkün olacağına inanmaktadır. Barış, CHP için, yalnızca bir ilke değil, Cumhuriyet'in ikinci yüzyılında insan onurunu, halkın birliğini ve ortak geleceği korumanın adı olarak kabul edilmektedir.

- Çoğulcu demokrasi ve eşit yurttaşlığın tesisi; iç barışımızı ve refahımızı güçlendireceği gibi, ülkemizin bölgesel istikrar ve refaha katkısını da artıracaktır.

- Ülkemizde, katılımcı demokrasinin kurumsallaşması, halkın iradesinin karar mekanizmalarının merkezine yerleşmesiyle sağlanacaktır. Hedefimiz, toplumun tüm kesimlerinin ekonomik, sosyal ve demokratik taleplerine yanıt verecek kapsamlı bir dönüşümü sağlamaktır.

- Demokratikleşme, toplumsal sorunların eşit yurttaşlık temelinde çözümü için elzemdir. Bu kapsamda; Kürt sorununda kalıcı çözüm, terörün sona ermesiyle birlikte eşitlikçi, katılımcı, demokratik bir siyasi ve toplumsal düzenin kurulmasıyla sağlanacaktır.

2.1. Terörle Mücadele Kanunu ve Türk Ceza Kanunu'ndaki İfade Özgürlüğünü Engelleyen Hükümlerin Kanun Metinlerinden Çıkarılması

Muğlak ifadelerle dolu 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararları doğrultusunda; uluslararası hukuktaki güncel gelişmeler çerçevesinde yeniden kaleme alınmalıdır. 3713 sayılı Kanunda öngörülen suçların unsurlarındaki belirsizlik ve iktidarın dönemsel siyasi tercihlerine göre değişen yaklaşımları, bir yandan ülkemizde büyük acılara yol açan terör örgütleri ve eylemlerine karşı etkili bir mücadeleye engel olmakta; diğer yandan düşüncelerin özgürce dile getirilmesinin ve demokratik hakların kullanılmasının da önüne geçmektedir.

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu muğlak ifadelerden arındırılmalı, ifade özgürlüğünü engelleyen hükümler kanundan çıkarılmalıdır. İfade özgürlüğünün sınırlanmasında cebir ve şiddet içeren eylemleri övme ve bunları alenen teşvik dışında, hukuki belirlilik ilkesine aykırı ölçütlere başvurulmamalıdır. Terör ve örgüt üyeliği tanımı, açık ve herkes tarafından ortak bir şekilde anlaşılacak netlikte ve toplumsal tam bir mutabakat sağlanarak gözden geçirilmelidir.

Öneri 1. Anayasa Mahkemesi, 26.10.2023 tarihli ve 2023/132 E. ve 2023/183 K. sayılı Kararıyla Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 220. maddesine 2012 yılında 6352 sayılı Kanunla eklenen örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişinin, ayrıca örgüte üye olmak suçundan da cezalandırılacağına yönelik hükmü, suç ve cezaların kanuniliği ilkesine (AY. Md. 38) aykırı olduğu gerekçesiyle iptal etmiş; akabinde kanun koyucu tarafından 8. Yargı Paketi (02.03.2024 sayılı ve 7499 tarihli Kanun) ile TCK 220. ve 314. maddeleri değiştirilmiş; ancak bu değişiklik AYM'nin kararının gereğini karşılamadığından; AYM tarafından 05.11.2024 tarihli ve 2024/81 E. ve 2024/189 K. Kararı ile tekrar iptal edilmiştir. Bu kapsamda, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nda, söz konusu AYM kararı doğrultusunda yeniden düzenlenme yapılmalıdır.

Öneri 2. Terörle Mücadele Kanunu'nun terör tanımını düzenleyen 1. maddesi değiştirilmeli, tanım basit ve net hale getirilmeli, hangi tür suçların bu kapsama girdiği belirlenmeli ve şiddet içermeyen hiçbir fiil terör suçu olarak nitelendirilmemelidir. Terör örgütü üyeliği kanunda çok açık ve belirli unsurlarla düzenlenmeli, ifade özgürlüğü kapsamında olan açıklamaların uygulamada suç sayılmasına yol açan ya da mahkemelere çok geniş takdir yetkisi tanıyan tüm düzenlemeler yürürlükten kaldırılmalıdır.

2.2. Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik Suçunun Yeniden Düzenlenmesi

Halkı kin ve düşmanlığa tahrik suçuna somut saldırıya sebep olma ölçütü getirilmeli, düzenlemenin amacına aykırı olarak çoğunluğu azınlığın fikirlerine karşı korumak olarak algılayan ve eleştirel açıklamaları suç sayan baskıcı ve antidemokratik yorumlara engel olunmalıdır.

Öneri 1: 36/9/2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 216. maddesinde değişiklik yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda; 216. maddenin birinci fıkrasındaki “**açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde**” ibaresi, “**tahrikin kamu barışı bakımından somut bir tehlike oluşturması durumunda**” şeklinde değiştirilebilir.

“Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama

Madde 216- (1) Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bu nedenle kamu güvenliği açısından, tahrikin kamu barışı bakımından somut bir tehlike oluşturması durumunda, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri alenen aşağılayan kişi, fiilin kamu barışını bozmaya elverişli olması halinde, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

2.3. Otoriter Yönetimlerden İthal Edilen Yasa Tekliflerinin Gündemden Kalıcı Olarak Geri Çekildiğinin Açıklanması

Etki ajanlığı gibi dünyada antidemokratik yönetimler tarafından muhalefeti baskılamak için kullanılan ve hukuki belirlilik ilkesine aykırı olan kanun teklifleri kalıcı olarak gündemden kaldırılmalıdır. 7545 sayılı Siber Güvenlik Kanunu'nda yer alan, eleştiri özgürlüğünü ve gazetecilik faaliyetini ciddi bir şekilde etkileyecek olan “veri sızıntısına dair içerik oluşturma” suçu yürürlükten kaldırılmalıdır.

Öneri 1: 7545 sayılı Siber Güvenlik Kanununun 16. maddesinin beşinci fıkrası yürürlükten kaldırılmalıdır.

“(5) Siber uzayda veri sızıntısı olmadığını bildiği halde halk arasında endişe, korku ve panik yaratmak ya da kurumları veya şahısları hedef göstermek amacıyla siber güvenlikle ilgili veri sızıntısı olduğuna yönelik gerçeğe aykırı içerik oluşturanlara veya bu maksatla bu içerikleri yayınlara iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.”

2.4. Halkın Haber Alma Hakkı Önündeki Bir Engel Olarak Erişim Engellemesi Sorunu

Erişim engelleri halkın haber alma ve basın mensuplarının haber verme hakkının önündeki en büyük engellerden biridir. Hemen her toplumsal olayda yayın yasağı kararı verilmesinin, haber ve içeriklerin erişime engellenmesinin önüne geçilecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu konuda Anayasa Mahkemesi'nin aldığı kararlar, yeni uygulamalar dikkate alınmalıdır. Bu kapsamda uluslararası ifade özgürlüğü standartları dikkate alınmalı, idari makamların yargı yetkisini kullanmasının önüne geçilmelidir.

İçerik çıkarılması da sansürün bir başka türü olarak uygulanmaktadır. İçerik çıkarılması her ne kadar kişilerin mahremiyet ve lekelenmeme hakkının korunması için öngörülmüş olsa da uygulamada bu amacın aksine kamusal dijital hafıza ve bilgiye erişim hakkının engellenmesi amacıyla kullanılmaktadır. Kamusal tartışmaya ve halkın haber alma hakkına engel olan sansüre bu yönüyle de son verilmelidir.

İfade Özgürlüğü Derneği'nin (Engelliweb 2024) verilerine göre, Türkiye'de 30'dan farklı kurum ve kuruluşa çeşitli düzenlemeler altında erişim engelleme yetkisi veya talep etme yetkisi verilmiştir. Bu yetkilerin büyük bir kısmı “idari tedbir” yoluyla ve yargı onayı şartı aranmadan Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu veya Erişim Sağlayıcıları Birliğine gönderilerek kullanılmaktadır. Dolayısıyla, 2024 yılı itibarıyla Türkiye'de erişim engelleme yetkisinin kapsamı olağanüstü şekilde genişlemiştir. İstatistikî verilere göre, 2024 yılı sonu itibarıyla Türkiye'den erişimi engellenen web sitesi ve alan adı sayısı toplamda 1.264.506'ya ulaşmıştır. Söz konusu erişim engellemeleri, 852 farklı kurumun başvurusu üzerine verilen 1.078.348 farklı karar doğrultusunda uygulanmıştır. Önceki yıllarda sadece sınırlı sayıda yargı organı ve bazı idari kurumlar aracılığıyla uygulanan erişim engelleme tedbiri, artık onlarca farklı idari kurum ve düzenleyici otorite tarafından alınabilir hale gelmiştir. Bu yetki genişlemesi yalnızca ifade ve basın özgürlüğü açısından değil, aynı zamanda hukuki öngörülebilirlik, hesap verebilirlik ve yargı denetimi ilkeleri açısından da ciddi bir sorun teşkil etmektedir. 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla

Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun yürürlüğe girmesinin üzerinden geçen 18 yıldan bu yana, erişim engellenen web sitesi ve alan adı sayısı çok yüksek sayılara ulaşmış ve sansür etkisi yaygınlaşmıştır. “Kişilik haklarının ihlali” konusunda sulh ceza hâkimlikleri tarafından verilen kararlarda çok yüksek oranlara varan sınırlama ve yayından kaldırma ile karşı karşıya kalınmaktadır.

İfade Özgürlüğü Derneği'nin (Engelliweb 2024) raporuna göre, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin de vurguladığı üzere, kamu ilgisi yalnızca güncel olaylarla sınırlı olmayıp geçmişe yönelik olabilir ve arşiv içerikleri de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi kapsamında koruma altındadır. Türkiye'de ise çevrimiçi arşivler sistematik bir biçimde baskılanmakta ve silinmektedir. Nitekim rakamsal analizler, önceki yıllarda olduğu gibi, 2024 yılında da haber arşivlerine yaptırım uygulandığını göstermektedir. Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesi ifade özgürlüğüne yönelik ağır müdahalelere ilişkin bireysel başvuruları zamanında ve etkili şekilde ele almamış, verdiği ihlal kararları ise uygulamada anlamlı bir etki yaratmamıştır. Gecikmeli verilen kararların bağlayıcılığı, sulh ceza hâkimlikleri tarafından fiilen tanınmamakta; Anayasa Mahkemesi hiç karar vermemiş gibi aynı içerik ve benzer haberler hakkında yeni erişim engeli ve içerik çıkarma kararları verilmeye devam edilmektedir. Bu durum, yalnızca bu konu çerçevesinde bireysel başvuru mekanizmasının etkisizliğine değil, aynı zamanda Anayasa Mahkemesi kararlarına yönelik yapısal bir direnç olduğuna da işaret etmektedir. Anayasa Mahkemesi kararlarının sistematik biçimde uygulanmaması, ifade özgürlüğü ihlallerinin yargısal düzeyde olağanlaştığı ve sansür pratiklerinin yargı eliyle normalleştirildiği bir sürece işaret etmektedir.

Öneri: 4/5/2007 tarihli ve 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'da yer alan içeriğin çıkarılması ve erişimin engellenmesine yönelik usul yeniden düzenlenmeli; kararı vermeye yetkili asli makam bunun için kurulacak ihtisas mahkemeleri olmalı, acale hallerde Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından karar verilmeli ve diğer idari merciiilere bu karar verme yetkisi tanınmamalı, muhataba savunma hakkı verilmeli, daha hafif bir tedbirle hukuka aykırılık giderilebilecekse bu tedbir uygulanmalı, verilen karara karşı itiraz edilme usulü etkinleştirilmelidir.

2.5. Kamuoyunda Sansür Kanunu Olarak Bilinen 7418 Sayılı Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla Getirilen Düzenlemelerin Yürürlükten Kaldırılması

Dezenformasyonla mücadele, demokrasinin işleyişi için önemlidir. Sosyal medyada ve basın organlarında algı yönetimi çalışmaları seçmenlerin manipülasyonu ve siyasetçilerin itibarına saldırılar için yaygın olarak kullanılmaktadır. Gerçek olmayan bilgiler yayılırken muhalefetin baskılanması amaçlanmakta, yargı süreçlerine dair sürecin taraflarına bilgi verilmeden önce sosyal medya ve basına yapılan sızıntılarla algı operasyonları düzenlenmektedir. Ancak gerçek dezenformasyonla mücadele etmek yerine iktidar bizzat dezenformasyonun kaynağı haline gelmiştir. Kamuoyunda “dezenformasyon yasası” olarak bilinen 7418 Sayılı Kanun, eleştirinin suç olarak görüldüğü bir düzen yaratmış, ifade ve basın özgürlüğüne büyük bir darbe vurmuştur. Bu Kanunun sansür hükümleri yürürlükten kaldırılmalıdır.

7418 sayılı Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 18 Ekim 2022 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun her ne kadar, dezenformasyonla mücadele amacı çerçevesinde özellikle 5187 sayılı Basın Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'da yapılan düzenlemeleri içerse de söz konusu düzenlemelerin yapıldığı tarihten bu yana, Türkiye'de ifade özgürlüğü konusunda çok ciddi sorunlarla karşı karşıya kalınmaktadır.

Söz konusu Kanunlarda yapılan düzenlemeler yanında, özellikle Anayasa'ya aykırı olarak, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (CİB)'na, 14 Sayılı İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin (CBK) 3. maddesi gereği “*Kamuoyunun ve ilgili makamların zamanında ve doğru bilgilerle aydınlatılması için gerekli bilgi akışını sağlamak ve bunların kamuoyu üzerindeki etkisinin belirlenmesine ait hizmetleri yapmak.*” görevi verilmiş, bu hüküm, Kurumda 5651 sayılı Kanunun, ifade hürriyetinin engellenmesine yönelik kullanımına yönelik bir teşkilat yapısının oluşması sonucunu doğurmuştur. Nitekim CİB bünyesinde Dezenformasyonla Mücadele Merkezi (DMM) kurulmuş ve fakat DMM, dezenformasyonla mücadele faaliyetinden çok yürütme organının ve siyasal iktidarın propagandasının yapıldığı bir organ hüviyetini kazanmıştır. Çünkü siyasal iktidarın kullanımı çerçevesinde eleştiri, haber veya muhalefet partilerinin siyasal söylemlerine karşı sürekli olarak DMM tarafından taraflı açıklamalar ile gerçeğe aykırı düzeltmelerin yapılması, bu Merkezin kuruluş ve işleyişindeki hukuka aykırılığı açıkça göstermektedir.

Bu nedenle ilk olarak bu Merkezin kapatılması ve dayanak düzenlemenin ilga edilmesi gerekmektedir. Çünkü DMM, basın özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve halkın haber alma hakkı bakımından yürütme organının emir ve talimatları ile oluşturulan bir idari birim olarak dezenformasyonun doğrudan kaynağı olarak işlemektedir. İkinci olarak, dezenformasyonla mücadele konusu yürütme organının ve CİB'nin tekelden çıkarılarak yasal dayanağa kavuşturulmalı, Yasama Organının belirleyici olduğu bir kurumsal yapı oluşturulmalıdır. Bu idari yapının, TBMM'de grubu bulunan her siyasal parti grubunun eşit temsiline dayalı olarak önerecekleri uzman kişilerden meydana gelmesine ve üye tamsayısının $\frac{3}{4}$ 'ü ile karar verebileceği bir biçimde kuruluş ve görevleri düzenlenmelidir.

Öneri 1: 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 217/A maddesi yürürlükten kaldırılmalıdır.

“Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma

MADDE 217/A- (1) Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

(2) Fail, suçu gerçek kimliğini gizleyerek veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlemesi hâlinde, birinci fıkraya göre verilen ceza yarı oranında artırılır.”

Öneri 2: 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 286. maddesinin üçüncü fıkrasının (a) bendinin 7. alt bendi yürürlükten kaldırılmalıdır.

“7. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma (madde 217/A),”

2.6.Basın Özgürlüğü Önündeki Kurumsal ve Yasal Engellerin Kaldırılması

RTÜK ve Basın İlan Kurumu siyasal iktidarın cezalandırma aparatı olmaktan çıkarılmalı, Anayasa'da da açıkça belirtilen görevlerini yerine getirmesi gereken denetleyici ve düzenleyici kurum olma özelliğine döndürülmelidir. RTÜK'ün iktidarı eleştiren yayınları nedeniyle televizyon kanallarına uyguladığı “idari yaptırımlar”, “para cezaları” ve “yayın durdurma” kararlarının önüne geçilmelidir.

RTÜK yargı işlevi gören ve cezalandıran bir kurum olmak yerine koordinasyonu esas alan bir uzmanlık kurulu haline getirilmelidir. 5187 sayılı Basın Kanunu ve 13/6/1952 tarihli ve 5953 sayılı Basın İş Kanunu, basın özgürlüğü temel alınarak ve dijital gazeteciliği kapsayacak şekilde meslek örgütlerinin katkısıyla yeniden düzenlenmelidir. Ayrıca Dijital Telif Kanunu da basın meslek örgütlerinin görüş ve önerileri doğrultusunda hazırlanmalıdır. Kimin gazeteci, basın çalışanı ve/veya medya mensubu olduğuna yürütme organı değil, sadece meslek örgütlerinin karar vermesi sağlanmalıdır. Meslek örgütlerinin gazeteci olarak kabul ettiği isimlere yönelik akreditasyon uygulaması tüm çalışma alanlarında derhal kaldırılmalıdır. Gazetecilerin yalnızca gazetecilik

faaliyetleri sebebiyle Cumhurbaşkanına fiili saldırı ve halkı yanıltıcı bilgi yayma suçundan yargılanması söz konusu olmamalı, tutuklu gazeteciler derhal serbest bırakılmalıdır.

2.7. Örgütlenme Özgürlüğü Önündeki Kanun ve Uygulamadan Kaynaklı Tüm Engellerin Kaldırılması

2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun, Anayasaya aykırı sınırlamalardan arındırılarak yeniden düzenlenmelidir. 2911 sayılı Kanun, uygulamada her tür barışçıl gösteri ve protestoların yasaklanması ve anayasal hakkını kullanan yurttaşların cezalandırılması için bir dayanak olarak gösterilmektedir. Uygulamada bu hükümler, merkezi idare tarafından hakkı kısıtlayıcı biçimde yorumlanmaktadır. Örneğin, 19 Mart darbe girişiminden itibaren yüzlerce genç anayasal hakkını kullandığı için kötü muameleye maruz kalmış, gözaltına alınmış ve tutuklanmıştır. Barışçıl gösteri ve eleştiri hakkını kullandığı için tutuklanan tüm yurttaşlarımız derhal serbest bırakılmalıdır. Unutulmamalıdır ki örgütlü toplum ve aktif yurttaşlık, demokrasinin temelidir.

Nitekim, 19-23 Mart 2025 tarihleri arasında, başta Cumhuriyet Halk Partisinin Cumhurbaşkanı Adayı ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu ile CHP Belediyelerine karşı, açıkça Anayasa ve kanunlara aykırı yargı darbesini protesto etmek amacıyla Saraçhane düzenlenen eylemler esnasında, İstanbul Valiliğinin; basın açıklaması yapılmasının engellenmesi, metro seferlerinin durdurulması, trafiğin kapatılması gibi hukuka aykırı yasaklamaları, İstanbul 3.İdare Mahkemesi (2025/2289 K.) tarafından demokratik toplum düzeni için gerekli nitelikte, temel haklara en az müdahaleye olanak veren ölçülü bir sınırlama niteliğinde olmadığı ve kamu yararı amacı da taşımadığı gerekçesiyle iptal edilmiştir.

Grev erteleme kararları, anayasada güvence altına alınan grev hakkının yasaklanması sonucunu doğurmakta, bu yasaklarda kanunda öngörülen kamu güvenliğinin korunması yerine işçilere karşı sermayenin korunması amacı benimsenmektedir. Grev yasaklarına son verilmeli, çalışanların örgütlenme, grev ve toplu sözleşme hakları Uluslararası Çalışma Örgütü kurallarına uygun olarak korunmalıdır. Emek örgütlerinin sosyal diyalog ve karar mekanizmalarındaki varlığı güçlendirilmeli ve etkileri artırılmalıdır.

Öneri 1: Demokrasilerin vazgeçilmez bir koşulu olan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin özgürce yapılabilmesi için 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun yeniden yazılması gerekmektedir. Bu çerçevede:

- Düşünce ve kanaat hürriyeti ile düşünceyi açıklama ve yayma hakkıyla bağlantılı olan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı, Anayasa'nın 34. maddesinde güvence altına alınmış olup hakkın kullanımına yönelik usul ve esaslar 2911 sayılı Kanunla kurala bağlanmıştır. Ancak anılan Kanun'un karmaşık hükümler içermesi ve idari mercilerin bu hükümleri keyfi uygulamalara neden olabilecek sınırsız takdir yetkisine istinaden uygulanması, uygulamada bu hakkın demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olacak biçimde özüne-çekirdeğine dokunarak onun kullanımını imkânsız hale getirmektedir. Bu husus, Anayasa Mahkemesinin 2021/9387 sayılı bireysel başvuru kararında da vurgulanmıştır. Özellikle toplantıların ertelenmesi ve yasaklanmasına yönelik idarenin takdir yetkisini geniş tutan hükümler, anayasada yer alan "önceden izin almadan" ibaresinin de tersine bir sonuç yaratmaktadır. Bu hükümler özgürlüğün geniş, kısıtlamanın ise dar yorumlanması ilkesine uygun olarak yeniden düzenlenmelidir.

- Kanun sadeleştirilip mümkün olduğunca az hükümlerle hem göstericileri hem de kamunun haklarını korumaya hizmet etmelidir.

- 18/10/2012 tarih ve 6356 sayılı Kanun'un 62. maddesinin yürürlükten kaldırılması gerekir.

Öneri 2. Temel hak ve hürriyetlerin kullanımı sırasında güvenlik görevlilerinin hukuka aykırı veya orantısız şiddetine maruz kalarak ölenlerin yakınlarına ve yaralananlar için öngörülen maddi ve manevi tazmin mekanizmaları güçlendirilmelidir.

2.8. Çoğunlukçu Değil, Çoğulcu Demokrasi İçin Öneriler

2.8.1.Siyasetin Temel Aktörü Siyasi Partilere Yönelik Öneriler

A) Siyasi Partilerin Demokratik Rollerinin Güçlendirilmesi:

Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Ancak bir hukuk düzeninde siyasi partilerin bulunması o devlet düzenini yalnız başına demokratik hale getirmemektedir. Bunu sağlamak üzere, iktidar karşısında iktidar olabilme kabiliyetine sahip muhalefet partileri ve çoğulculuğa dayalı çok partili siyasi hayat bulunmalıdır. Temel hak ve özgürlükler ise bu çoğulculuğu sağlayacak güvencelere sahip olmalıdır. Çoğulcu demokrasilerde, siyasi partilerin işlevlerini tam olarak yerine getirmesini sağlayan en önemli faktörlerden birisi de partilerin mali yeterliliğe sahip olmalarıdır. Bu açıdan, siyasi partilerin finansmanında benimsenecek çoğulcu yöntemler, katılımcı demokrasi yoluyla iktidarın kullanımında da kendisini gösterecektir. Türkiye’de çoğulcu demokrasiyi inşa etmenin en önemli koşulları arasında siyasi partilerin teşkilatlanmaları bakımından temel gereksinimlerini karşılamak üzere maddi kaynağa ihtiyaç duydukları açıktır. Özellikle seçim dönemlerinde yeni kurulan veya daha az oranda oy alma potansiyeli bulunan siyasi partilerin büyük partilere eklemlenerek seçime girmelerinin temelinde de çoğunlukla finansal kaynak ihtiyacı bulunduğu görülmektedir. Bu sebeple Anayasa’nın 68. maddesinin son fıkrasında da vurgulandığı üzere, siyasi partilere, devletin “yeterli düzeyde” ve “hakça” mali yardım yapması gerekmektedir.

Öneri 1: Siyasi Partilere Hazine Yardımının Adil Hale Getirilmesi: Cumhurbaşkanı seçimlerinde adayların seçim çalışmalarını yürütmeleri için ödenmek üzere hazine yardımı öngörülmelidir.

Öneri 2: Siyasi partilere yapılacak hazine yardımının yalnızca yıllık olarak ödenmesi gerekir,

Öneri 3: Siyasi partilere devlet yardımının tüm siyasi partileri kapsayacak şekilde adil bir hale getirilmesi gereklidir. Hazine yardımı alabilmesi için siyasi partilerin son milletvekili genel seçimlerinde geçerli oyların en az yüzde 1 oy alması kuralı getirilmelidir.

Öneri 4: Siyasi Partilerin Demokratik Rollerinin Geliştirilmesi ve Güçlendirilmesi: Demokratik temsilin sağlanabilmesi için milletvekili genel seçimlerinde barajın yüzde 3’e indirilmesi bir zarurettir.

B) Siyasi Partiler ve Seçim Sitemine Anayasaya Aykırı Müdahalelerin Sonlandırılması:

Yargı sistemimiz; Anayasa yargısı, seçim yargısı, adli yargı, idari yargı, hesap yargısı gibi çeşitli yargı kollarına ayrılmıştır. Burada güdülen temel amaç, mahkemelerin belirli konularda uzmanlaşmasıdır. Seçimlerin genel yönetimi ve denetimi hususunda Anayasal göreve ve ihtisasa sahip yargı organı ise Yüksek Seçim Kurulu ve bağlı teşkilatıdır (il ve ilçe seçim kurulları). Anayasa’nın 79. maddesinin açık hükmüne rağmen; 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nda hüküm bulunmayan hallerde Türk Medeni Kanunu ve Dernekler Kanunu’nun uygulanacağını öngören 121. maddesinin birinci fıkrasına atıfla; adli yargı, seçim esnası dışındaki divanın kuruluşu, adayların belirlenmesi, gündeme bağlılık, genel başkan adaylarının konuşması, müzakere süreçlerinin işletilmesi gibi Divanın oluşumuna yönelik seçim işlerinde kendini yetkili kılmaktadır. Diğer bir deyişle Anayasa’dan ve kanundan doğmayan bir yetki kullanmaktadır. Bu durum siyasi partilerin çoğulcu demokrasiye katkıda bulunmasını engellemekte; siyasi partilerin adli yargı aracılığıyla dizayn edilmesine mahal vermektedir. Demokratik seçimlerin yapılması ve vatandaşların iradesinin tam olarak seçim sandığına yansması için uygulamada ortaya çıkan bu karışıklığın giderilmesi gerekmektedir.

Bununla birlikte seçim yargısı bakımından 2022 yılında 7393 sayılı Kanunla 298 sayılı Kanun’da yapılan düzenlemelerle il ve ilçe seçim kurullarında görev alan hâkimlerin kıdem esasına yerine, ad çekme usulüyle belirlenmesi yönteminin esas alınması nedeniyle seçim yargısının siyasallaşmasının önü açılmıştır. Bu nedenle yasal değişiklik yapılarak kıdem esasına dönülmelidir.

Öneri 1. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 121. maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki hüküm eklenmelidir.

“Ancak doğacak tüm uyuşmazlıklarda görevli mercii Yüksek Seçim Kurulu'dur. Adli ve idari yargının yetkisi gerçek kişilere münhasırdır.”

2.8.2. Katılımcı Yasama Süreci

Yasama sürecine halkın katılımını sağlamak katılımcı demokrasinin en önemli görünüm araçlarından. Anayasa'nın 7. ve 88. maddesine aykırı olmamak üzere, Dilekçe Kanunu'nda değişiklik yapılabilir. Örneğin en az 100 bin seçmenin, tasarılı veya tasarısız olarak hazırladıkları kanun tekliflerini bir dilek veya talep olarak Dilekçe Komisyonuna iletmeleri ve Dilekçe Komisyonunun da bunun üzerine uzman bir çalışma yürütmesi ve Komisyon üyeleri aracılığıyla bunun bir kanun teklifine dönüştürülmesi sağlanabilir. Bu çerçevede Dilekçe Kanunu'nda yapılacak değişiklik ile Komisyon yapısının yeniden düzenlenmesi, üye sayısının artırılması, oylama usulünün de nitelikli çoğunluğa dayalı olarak belirlenmesi gerekmektedir.

Yasama sürecinde katılımcı demokrasi gereği sivil toplum kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile bilimsel faaliyet yürüten kuruluşların uzman olarak Komisyon sürecine katılımı İçtüzük'te daha kapsamlı ve ayrıntılı olarak düzenlemeye tabi tutulmalıdır.

2.8.3. Çoğulcu ve katılımcı bir demokrasi için TBMM'nin denetim etkinliğinin artırılması

Demokrasilerde parlamentoların temel görevlerinden biri yürütmenin denetimidir. Parlamentolar, çeşitli yollarla yürütme üzerindeki denetim yetkisini kullanır. Parlamentoların elinde bulunan imkanlardan biri, daimi komisyonlar olup; bunlar içinde de özellikle Dilekçe Komisyonu, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu ve İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu gibi denetim fonksiyonları ağır basanlar önem arz eder. Ancak Türkiye gibi katı parti disiplininin bulunduğu ülkelerde yasama ve yürütme erkinin aynı siyasi partinin etkisinde olması durumu, parlamenter denetimin etkinliğini güçleştirmektedir. Bu nedenle birçok ülkede bazı komisyonların başkanlıklarının teamülen veya içtüzük hükümleriyle muhalefet partilerine bırakıldığı görülmektedir. Örneğin, İngiltere'de Kamu Hesapları Komisyonu, Kanada'da Kamu Hesapları ve Kadının Statüsü Komisyonu, Avusturya'da Denetim Komisyonu, Fransa'da Maliye, Ekonomi ve Bütçe İzleme Komisyonu başkanlıkları muhalefet partilerindedir. Yeni Zelanda gibi bazı ülkelerde ise komisyon başkanlıklarının yarısı muhalefet partilerinden seçilmektedir.

Bu çerçevede TBMM'de de çoğulcu ve katılımcı bir demokrasiyi tesis etmek ve parlamenter denetimin etkinliğini artırmak amacıyla İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu ile Dilekçe Komisyonlarının başkanlıklarının muhalefete bırakılması yerinde olacaktır. Benzer şekilde Cumhuriyet Halk Partisi TBMM'de Kesin Hesap Komisyonu kurulmasını ve bu Komisyonun başkanlığını da muhalefet partisinden bir üyenin yapmasını önermektedir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçişle parlamenter denetimin etkinliğinin artırılması ihtiyacı daha da önem kazanmıştır.

2.9. Bireysel Silahlanma, Madde Kullanımı ve Kaçakçılığın Önlenmesi

Küresel Organize Suç Endeksi raporuna göre Türkiye'de organize suçlar son yıllarda endişe verici boyutlara ulaşmıştır. Türkiye organize suçlar bakımından Avrupa ülkeleri arasında birinci sırada Dünyada ise ilk on ülke arasında yer almaktadır. Söz konusu Raporda; Uyuşturucu ticaretinde Türkiye'nin Güney Amerika ile Avrupa ve Orta Doğu arasında transfer merkezine dönüştüğü tespitine yer verilmekte, ayrıca uyuşturucu madde bağımlılığının çok ciddi boyutlara ulaştığı ve Türkiye için ciddi bir sorun alanı yarattığı ifade edilmektedir. Ancak bu işlerin yürütülmesinde, bir milli güvenlik sorunu olarak devlet bağlantılı suç aktörleri meselesi ile karşılaşılmaktadır. Benzer durum silah kaçakçılığı, ruhsatsız silahlar ve bireysel silahlanma sorunu ile de Türk toplumunu bir şiddet sarmalının içine hapsedmektedir.

Toplumsal travma, şiddet ve adaletsizlik hali devletin egemenlik organlarından bütün bireylere kadar uzanan bir ağ ile her geçen gün daha da büyümektedir. Devletin güvenliği, toplumsal güvenlik, kişi özgürlüğü ve güvenliği kademeli bir şekilde zarar görmektedir. Bu, bir milli güvenlik sorunu olarak acilen ele alınmalı ve bu doğrultuda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde hem genel görüşme yapılmalı hem de araştırma komisyonu kurularak derinlemesine inceleme yapılmalı, tedbirler alınmalıdır.

2.10. Kanun Hükmünde Kararnamelerle Görevlerinden İhraç Edilenlerin Durumunun, Yeniden Hukuk Çerçevesinde Değerlendirilmesi

2016 yılında ilan edilen olağanüstü hal kapsamında 125 bin kişi kamu kurumlarından ihraç edilmiş ve çok uzun bir süre bu işlemlere karşı yargı yolu kapalı tutulmuştur. İdari başvuru yolları ise değerlendirme konusu olan ölçütler bakımından belirsizlikler içermiştir. Bu süreçte beraat eden ya da takipsizlik kararı verilenler dahi görevlerine iade edilmemiştir. Terör örgütü liderlerinin ve darbe girişiminde görev alanların yurt dışına kaçmaları engellenemezken birçok yargılamada büyük çelişkiler yaşanmıştır. Bu durum Cumhurbaşkanı tarafından bile "at izi it izine karıştı" denilerek teyit edilmiştir.

On binlerce vatandaşımızın Resmi Gazete'de kişisel bilgileri paylaşılmış, kamudan ihraç edilenlerin özel sektörde dahi iş bulması bu şekilde engellenmiştir. Barış akademisyenleri ise darbe girişimiyle ilgisi olmayan bir barış bildirisi sebebiyle görevlerinden ihraç edilmiş, bunun anayasaya aykırılığı Anayasa Mahkemesi tarafından tespit edilmesine rağmen görevlerine iade konusunda idari yargıda içtihat bütünlüğü ve anayasaya uyum sağlanmamıştır. Olağanüstü hal dönemi uzun süre önce sona ermesine rağmen olağanüstü hal uygulamaları ve etkileri günümüze dek sürmüştür. Olağanüstü hal döneminden kalan tüm uygulamalar sonlandırılmalı, vatandaşlarımızın mağduriyetleri evrensel hukuk ilkelerine göre giderilmelidir.

Öneri: CHP'nin, 28 Kasım 2025 tarihinde yapılan 39. Olağan Kurultayıda kabul edilen Parti Programında belirtildiği gibi; olağanüstü hal döneminden kalan uygulamalara son verilmelidir. Olağanüstü hal döneminden kalan uygulamalar kaldırılırken, tüm işlemlere karşı yargı yolu açık ve etkili bir hale getirilmelidir. Olağanüstü hal döneminde getirilen ve savunma hakkını kısıtlayan tüm yasal düzenlemeler kaldırılmalıdır. Savunma hakkının ihlaline sebep olan, dosyaya erişimin kısıtlanması kararları ile yalnızca gizli tanık ve itirafçı ifadelerine dayanan, somut delilden yoksun soruşturma ve kovuşturmalara son verilmelidir. Kanun hükmünde kararnamelerle haklarında başlatılan soruşturma ve kovuşturma işlemleri lehlerine sonuçlanan kamu görevlileri, yargı organı çalışanı ve diğer kurum ve teşkilat mensuplarının görevlerine ya da eşdeğer görevlere iadesi ve haklarında uygulanan tedbirlerin kaldırılması sağlanmalıdır. Özetle olağanüstü hali olağanlaştıran tüm düzenleme ve işlemlerin yeniden ele alınması gerekliliği bir ilke kararı olarak Komisyonca açıklanmalıdır.

3. Kürt Sorununun Çözümü İçin Demokratik Siyaset Ortamının Oluşturulmasına Yönelik Öneriler

Kürt sorununun sadece güvenlik politikaları ve terörle mücadele düzenlemeleri ele alınarak çözülemediği görülmüştür. Türkiye'de Kürt sorununun çözümü, gerçek bir demokrasinin inşasından bağımsız düşünülemez. Bu nedenle meşru siyaset alanının daraltılmasına yönelik uygulamaların hızla geri alınması ve demokratik siyasal zeminin güvence altına alınması için gerekli adımların atılması çözüm için elzemdir. Demokratikleşme için gerekli kanuni düzenlemelerin yapılması kadar, mevcut kanunların uygulamasındaki hukuk dışı yaklaşımların terk edilmesi ve anayasa ihlallerine son verilmesi hayati önemdedir. Bu bağlamda Kürt Sorunu'nun demokratik çözümü kapsamında yapılacak özel ve genel hukuki düzenlemelere ilişkin CHP kendi hazırlıklarını yapmakla beraber; Adalet Bakanlığı'nın kendi çalışmalarını en kısa sürede tamamlayarak komisyona ulaştırmasını beklemektedir. Ancak Komisyon çalışmaları sırasında Kürt sorununun varlığının reddedildiği

görülmüştür. Teşhisi yapılamayan bir hastalığın tedavi edilemeyeceği gibi, varlığı reddedilen bir sorunun da çözülemeyeceği açıktır.

Öneri 1: Geçmişte yaşanan acı ve travmaları hatırlatan isimleri taşıyan; meydan, bulvar, cadde, yol, sokak, park ve benzeri alanlar ile kamu kurum ve kuruluşlarına ait işletme, tesis, bina ve benzeri tüm yapıların ve kışlaların tespit edilmesi ve bu isimlerin değiştirilmesi amacıyla TBMM’de bir araştırma Komisyonu kurulmalıdır.

Öneri 2: Adları değiştirilen köy, bucak, ilçe ve diğer yerleşim yerleriyle coğrafi yerlerin eski adlarının, yeni adlarıyla birlikte kullanılabilmelidir.

Öneri 3: Dersim olaylarının tüm boyutlarıyla araştırılması için Dersim arşivlerinin devletin ilgili tüm kurumlarından alınıp, TBMM’de toplanarak halka ve araştırmacılara açılması sağlanmalıdır.

Öneri 4: 21 Mart günü, Nevroz Bayramı olarak resmî tatil ilan edilmelidir.

Öneri 5: Bir kanun ile eski Diyarbakır Cezaevi’nin “İnsan Hakları ve Demokrasi Müzesi”ne dönüştürülmesi sağlanmalıdır.

Öneri 6: Koruculara kamuda başka alanlarda istihdam olanağı getirilerek koruculuk sisteminin kaldırılması sağlanmalıdır.

Öneri 7: Boşaltılan yerleşim yerleri nedeniyle mağdur olan vatandaşlara yardım yapılmasını öngören 17/7/2004 tarihli ve 5233 sayılı Kanunun yeniden düzenlenerek, mağduriyetlerin giderilmesi ve köye dönüşlerin önünün açılması sağlanmalıdır.

Öneri 8: Ülke güvenliği için gerekli olmayan mayınlı arazilerin temizlenip, yoksul köylüye tarımsal faaliyetler için tahsis edilmelidir.

Öneri 9: Faili meçhul cinayetlerde zamanaşımı kaldırılmalıdır.

4. Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi ve Yerel Yönetimlerde Kayyım Uygulamasına Son Verilmesine Yönelik Öneriler

CHP’nin, 28 Kasım 2025 tarihinde yapılan 39. Olağan Kurultayıda kabul edilen Parti Programında; yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, yalnızca idari bir reform değil, demokrasinin tabandan güçlenmesini sağlayan önemli bir adım olarak görülmektedir. Bu kapsamda;

- Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ile kamusal hizmetlerin halka en yakın yerel yönetim birimleri tarafından en etkili biçimde sunulması, CHP’nin temel politika önceliklerinden biri olarak kabul edilmektedir.

- CHP, merkezi yönetim ile yerel yönetimleri, birbirini dengeleyen ve tamamlayan unsurlar olarak görmekte ve bu iş birliğini, demokratik yönetimin güvencesi olarak kabul etmektedir.

- CHP; hizmetin yurttaşlara yakınlaştırıldığı, belediyelerin yetkilerinin genişletildiği ve finansal imkânlarının çeşitlendirildiği, bir yerel yönetim anlayışını hakim kılmayı hedeflemektedir.

- Yerel yönetimlerin kurumsal kapasitesi; insan kaynağı, mali imkânlar ve yönetim süreçleri bakımından güçlendirilecektir.

4.1. Yerel Yönetimlerde Kayyım Uygulamasına Son Verilmesine Yönelik Öneriler

Kayyım uygulaması, tüm seçilmişlerin meşruiyetini sağlayan sandığı ve halk iradesini yok saymak, Cumhuriyetin taşıyıcı kolonlarını kesmektir. Demokrasilerde temel ilke, seçimle gelenin seçimle gitmesidir. Belediyelere kayyım atanmasına ilişkin olağanüstü hâl kalıntısı yasal düzenleme derhal yürürlükten kaldırılmalı, bu kapsamda 11 siyasi partinin TBMM Başkanlığına sunmuş olduğu ortak kanun teklifi gündeme alınmalıdır.

Yalnızca, 31 Mart 2024 seçimlerinin ardından, ilk olarak Hakkari, Esenyurt, Mardin Büyükşehir, Batman, Halfeti, Tunceli, Ovacık, Bahcesaray, Akdeniz, Siirt, Van Büyükşehir, Kağızman ve Şişli Belediyelerine kayyım atanması ile başlayan antidemokratik süreç; 19 Mart 2025 tarihinden sonra yaşanan darbe girişimi sürecinde, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı ve Türkiye Belediyeler Birliği (TBB) Başkanı Ekrem İmamoğlu, Adana Büyükşehir Belediye Başkanı Zeydan Karalar, Antalya Büyükşehir Belediye Başkanı Muhittin Böcek, Şişli Belediye Başkanı Resul Emrah Şahan, Beşiktaş Belediye Başkanı Rıza Akpolat, Beylikdüzü Belediye Başkanı Mehmet Murat Çalık, Beykoz Belediye Başkanı Alaattin Köşeler, Avcılar Belediye Başkanı Utku Caner Çaykara, Gaziosmanpaşa Belediye Başkanı Hakan Bahçetepe, Ceyhan Belediye Başkanı Kadir Aydar, Seyhan Belediye Başkanı Oya Tekin, Şile Belediye Başkanı Özgür Kabadayı, Büyükçekmece Belediye Başkanı Hasan Akgün, Beyoğlu Belediye Başkanı İnan Güney, önceki dönem İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer, önceki dönem Sarıyer Belediye Başkanı Şükrü Genç'in tutuklanması ile devam etmiştir. Ayrıca, kayyım atanmamış olan birçok belediyede de başkanlar görevlerinden uzaklaştırılmıştır.

25 milyondan fazla yurttaşımızın yaşadığı 13 farklı ilde, görevden uzaklaştırılan 18'i Cumhuriyet Halk Partili olmak üzere toplam 28 belediye başkanına oy veren 17.423.410 seçmenin iradesi bu kentlerimiz ve ilçelerimizde geçersiz kılınmıştır. Yüksek Seçim Kurulu verilerine göre 31 Mart yerel seçimlerinde Türkiye geneli toplam kayıtlı seçmen sayısı 61.441.882'dir. Görevden uzaklaştırılan belediye başkanlarının görev yaptığı bölgelerdeki toplam seçmen sayısı, Türkiye geneli toplam seçmen sayısının %28,35'ine ulaşmıştır.

Mahalli idareler sisteminde kamu yönetiminin bütünlüğü ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi esas alınmalıdır. Afet gibi olağanüstü haller dışında yerel yönetimlerin yetki alanlarına giren ve onları devre dışı bırakarak bakanlıklara ve kamu kurumlarına yetki devrini düzenleyen yasal düzenleme ve yürütme işlemlerine son verilmelidir. İktidarın özellikle 31 Mart seçimleri sonrasında yerel yönetimlerde gücü azaldıkça yerel yönetimler üzerinde mali ve idari yetkilere artan müdahalesi durdurulmalı, anayasada düzenlenen idari vesayet yetkisinin siyasi amaçlarla istismarına son verilmelidir.

Bununla birlikte yerel yönetimlerin idare ettiği mahalde yapılacak ve çevreye zarar verecek imar planlarına vb. karşı yürütülen Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinde; bu bölgenin civarında yaşayan vatandaşlarımızın çoğulcu demokrasi anlayışına uygun biçimde özgürce fikirlerini dile getirmeleri sağlanmalıdır.

Öneri 1: CHP Grup Başkanvekili Mersin Milletvekili Ali Mahir BAŞARIR, CHP Grup Başkanvekili İstanbul Milletvekili Gökhan GÜNAYDIN, CHP Grup Başkanvekili Ankara Milletvekili Murat EMİR'in, 05 Kasım 2024 tarihinde verdiği 2/2667 esas numaralı Kanun Teklifi ile diğer Partilerin aynı mahiyette verdikleri kanun tekliflerinin kanunlaştırılması Önerisi.

Belediye Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi

Madde 1- 3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 45 inci maddesinin ikinci fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

4.2. Yerel Yönetimlerin, Mali Kaynaklarına Merkezi Yönetimce El Konulması ile Halka Nitelikli Hizmet Sunmalarını Engelleyen Müdahalelere Son Verilmesi

CHP'nin, 2019 yılında yerel seçimlerde başarılı sonuçlar alması sonrasında, belediyelerin yönetiminde gösterdiği başarı nedeniyle 2024 yılında yerel seçimlerde daha büyük seçim başarısı elde etmesi, 23 yıllık AKP iktidarında endişe yaratmıştır. Siyasi iktidarın belediyelerin gücünü kırmak ve belediye yöneticilerinin etkisini azaltmak için son dönemde yaptığı uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığının, şehir içinde üstlendiği raylı ulaşım sistemleri, metrolar ve bununla ilgili tesislerin yapım giderlerini belediyeden tahsil etme şekli 2019 yerel seçimlerinden hemen sonra değiştirilmiş ve yapılacak tahsilat çok daha kısa bir süreye sıkıştırılmıştır.

– 7565 sayılı Vakıflar Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile; büyükşehir belediyeleri bünyesindeki bağlı ortaklıklar, müessese ve iktisadi işletmeler nezdindeki vakıflar ve bunların kültür varlıklarının yönetiminin Vakıflar Genel Müdürlüğüne devredilebilmesinin önü açılmıştır. Bunun sonucunda, başta İstanbul Büyükşehir Belediyesi olmak üzere, belediyelerin gelirleri, yönetim hakları, bazı taşınmazlarını kiralama ve gelir elde etme hakları da kısıtlanmıştır.

– İller Bankasının sermayesi önce 60 milyar TL'ye sonra 120 milyar TL'ye çıkarılmıştır. CHP'li belediyeler, Bankanın ortağı oldukları için, artırılan bu banka sermayesine ekleme yapmaya devam etmişler, ancak Bankadan istedikleri kadar destek alamamışlardır.

– 7539 sayılı Kanunun 3. maddesiyle, Devlet Denetleme Kurulu denetçilerinin yetkileri de genişletilmiş, denetçilere yetki alanlarındaki tüm kurum ve kuruluşlardaki (vakıf, dernek, sendika dahil) kişilerin görevden uzaklaştırılmasını önerme yetkisi tanınmış; ayrıca denetledikleri memur ve diğer kamu görevlilerini yani belediye yöneticilerini doğrudan görevden uzaklaştırma yetkisi de verilmiştir.

– 7539 sayılı Kanunun 5 inci maddesiyle, asgari ücret işveren desteği (işçi başına 1.000 TL); belediyeler, il özel idareleri ve bunların kurduğu birlik ve işletmeler için kaldırılmıştır.

– 7554 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 16. maddesiyle, bir yenilenebilir enerji tesisinin kurulması için gerekli yapı ruhsatı, izin, çalışma ruhsatı verme yetkisi artık belediyelerle eş zamanlı olarak Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına da tanınmıştır. Böylece paralel yetkiyle belediyeler devre dışı bırakılarak Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından onaylanabilecektir.

– 7527 sayılı Kanunla, sokak hayvanlarıyla ilgili yasa değiştirilmiş ve belediyelerin mali yükünü katlayacak, vatandaş ile yerel yönetimleri karşı karşıya getirebilecek düzenlemeler getirilmiştir.

– CHP'li Belediye Başkanlarının Bakanlıklardan ya da Cumhurbaşkanlığından onay bekleyen kredi başvuruları uzun süreler boyunca bekletilmektedir. *(Örneğin; 2019-2022 arasında, İBB'nin yeni otobüs/metrobüs alımları için bulunduğu dış kredi Hazine tarafından aylarca onaylanmamıştır. Ümraniye-Ataşehir-Göztepe Metro Hattı için 75 milyon Avroluk kredi de uzun süre Hazine tarafından onaylanmamıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin İzmir Depremi sonrasında hasarlı bina dönüşümleri için Dünya Bankasından sağlayacağı 340 milyon Dolarlık kredi aylarca Cumhurbaşkanının takdirine takılmıştır.)*

– Belediyelerin ve belediye şirketlerinin kaynaklarını azaltabilmek amacıyla geçmiş dönem borçlarını gerek icra gerekse de kaynaktan kesme yoluyla tahsil etmeye yönelik adımlar atılmıştır.

Öneri 1: Merkezi yönetim bütçesinden yerel yönetimlere ayrılan pay artırılmalı ve yerel yönetimlere yükümlülükleriyle orantılı bir kaynak sağlanmalıdır.

Öneri 2: Belediyelerin, uhdesinde bulunan, müze ve kültür merkezi olarak kullanılan vakıf malları üzerindeki tasarruf yetkisi korunmalıdır.

Öneri 3: Enerji tesislerinin ruhsat başvurularının değerlendirilmesine yönelik yetki ile çevresel etki değerlendirmesi yapma yetkisi belediyelere tekel olarak tanınmalı ve Bakanlıkların bu konulardaki yetkileri kaldırılarak idari yapıda oluşan ikilik engellenmelidir.

Öneri 4: Belediye şirketlerine keyfi biçimde kayyım atanması uygulaması sona erdirilmelidir.

5. Siyasetin Yargı Aracılığıyla Şekillendirilmesi ve Toplumsal Muhalefetin Sindirilmesi Amacıyla Anayasaya Aykırı Olarak Yapılan Tutuklama ve Davalara Son Verilmesine Yönelik Öneriler

5.1. 19 Mart Darbe Girişimi Kapsamında Haksızca Tutuklanmış Olan Tüm Siyasetçi ve Bürokratların Derhal Tahliyesi

Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı, tüm yurttaşlarımızın adil yargılanma hakkına erişebilmesi için anayasa tarafından güvence altına alınmıştır. Siyasi rekabet, ifade özgürlüğüne ve halkın kendisini temsil edecek yöneticilerini özgürce seçebilmesine dayanır. Yargı siyasi tartışmaların ve siyasal stratejilerin tarafı olamaz, savcılıklar muhalefetin hangi siyasal stratejileri benimseyeceklerine karar veremez.

15.5 milyon yurttaşımızın kullandığı oyla Cumhurbaşkanı Adayımız olan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı ve Türkiye Belediyeler Birliği Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun üniversite diploması iptal edilmiş, bu dosyayı inceleyecek olan hâkimlerin yeri değiştirilmiştir. Yargı tacizi yalnızca diploma iptaliyle sınırlı kalmamış, siyasi yasak talepleriyle yürütülen yargılamalarda Ekrem İmamoğlu ve avukatı ile çalışma arkadaşları da hukuka aykırı olarak tutuklanmıştır. Savcılık tarafından Ekrem İmamoğlu'nun sesi ve görüntüsü dahi yasaklanmış, bunları içeren tüm materyallerin kullanılması durdurulmuştur.

Adana Büyükşehir Belediye Başkanı Zeydan Karalar, Antalya Büyükşehir Belediye Başkanı Muhittin Böcek, Şişli Belediye Başkanı Resul Emrah Şahan, Beşiktaş Belediye Başkanı Rıza Akpolat, Beylikdüzü Belediye Başkanı Mehmet Murat Çalık, Beykoz Belediye Başkanı Alaattin Köşer, Avcılar Belediye Başkanı Utku Caner Çaykara, Gaziosmanpaşa Belediye Başkanı Hakan Bahçetepe, Ceyhan Belediye Başkanı Kadir Aydar, Seyhan Belediye Başkanı Oya Tekin, Şile Belediye Başkanı Özgür Kabadayı, Büyükçekmece Belediye Başkanı Hasan Akgün, Beyoğlu Belediye Başkanı İnan Güney, Parti Meclisi Üyemiz Baki Aydın, önceki dönem İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer, önceki dönem Sarıyer Belediye Başkanı Şükrü Genç tutuklanmış ve halen tutuklu bulunmaktadır. Adıyaman Belediye Başkanı Abdurrahman Tutdere gözaltına alınmış ve hakkında ev hapsi kararı verilmiş; bu ev hapsi kararının kaldırılmasının ardından gecikmeli olarak belediye başkanlığı görevine iade edilmiştir.

İddianamelerin bazılarında “Kent Uzlaşısı formülü ile batı il ve ilçelerindeki Kürtlerin, belediyeleri kazanmasalar da uzlaşılacak ve desteklenecek aday karşılığında belediye meclislerinde belli sayılarda kota elde edilmesi sonucu yerel yönetimlerde yer almalarının amaçlanması” gibi hukuki olmaktan uzak ve sübjektif ifadelerle yer verilmekte, toplumun tüm kesimlerini kapsamaya yönelik siyasi faaliyetler Cumhuriyet savcılıkları tarafından yorumlanmakta, fiilen suç kapsamına alınmaktadır.

Mahkemeler aracılığıyla siyaseti dizayn girişimlerine ve kanuna açıkça aykırı şafak operasyonlarıyla itibar suikastlarına son verilmelidir. Başkanlarımız ve hukuka aykırı olarak tutuklanmış olan tüm yol arkadaşlarımız derhal serbest bırakılmalıdır. Görevlerini kötüye kullanan ve adaletin tesis edilmesini hukuka aykırı bir biçimde engelleyen hâkim ve savcılarının idari, cezai ve hukuki kişisel sorumlulukları yasal dayanağa kavuşturulmalı, hâkimlerin siyasi müdahalelerle yer değiştirmesine yönelik kararlar derhal durdurulmalı, hukuk devletinin gereği olan doğal yargıç ilkesi güvence altına alınmalıdır.

Öneri 1: Tutuklama ve Adli Kontrol: Daha hafif bir “koruma tedbiri” ile elde edilecek bir sonuç söz konusu iken tutuklama tedbirine başvurulması “kişi özgürlüğü ve güvenliği” ilkesini ihlal etmektedir. Ancak bu husus Türkiye’de rutin bir işleyişe dönüşen, uygulamadan kaynaklı açık ve yaygın bir sorun olarak “ölçülülük ilkesine” aykırılık taşımaktadır.

Bu yöntemle verilen hürriyeti bağlayıcı bir tedbir, yargılama sonucu hükmedilmesi ihtimali olan bir yaptırımın peşinen uygulanması sonucunu doğurmaktadır. Bu da henüz soyut iddialar düzeyindeki

suçlamanın soruşturmanın başında hüküm verilmişçesine tesis edilerek açık bir biçimde “masumiyet karinesinin ihlaline yol açmaktadır. Buna bağlı olarak kişiler uzunca bir süre, keyfi olarak özgürlüklerinden mahrum bırakılmakta ve kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı ihlal edilmektedir.

Ayrıca bu konuda esas belirtilmesi gereken husus ise belediye başkanlarının ve diğer kamu yöneticilerinin soyut iddia ve isnatlarla, “ikili devlet (*dual state*)” anlayışı ve uygulaması ile sindirilmeye çalışılmasıdır.

Bu söylem ikili devlet anlayışını pekiştirmek üzere icat edilen suçların, keyfi bir şekilde işleyen güvenlik güçleri - yargı bürokrasisi işlemlerinin meşruluğuna ilişkin bir ön kabul sorununu doğurmaktadır. Çünkü bu ifadeler, “bağımsızlığı ve tarafsızlığı” konusunda şüphe edilmeyecek bir yargı ve bürokrasi düzeni için doğru olabilir. Ancak içinde bulunduğumuz vesayetçi uygulamada, yargı ve onun bünyesinde “özel yetkili savcı - seçilmiş yargıçlar” teşkilatlanması ile karşı karşıya kalınmıştır. Bunların işleyişinde ise hukuka aykırı tutuklamaların ve adil yargılanma hakkına aykırı hükümlerin verilmesi kaçınılmazdır.

Mevzuatımızda yer alan adli kontrole ve tutuklamaya yönelik hükümler, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkını önceleyecek biçimde kaleme alınmalıdır.

Günümüzde Fatih Altaylı örneği de dahil olmak üzere yaşanan sorunların önemli bir kısmı CMK'nın 101. maddesinin ikinci fıkrasının “d)” bendinde 2021 yılında yapılan değişikliklerle düzenleme altına alınan “adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağını gösteren deliller somut olgularla gerekçelendirilerek açıkça gösterilir” ifadesinin uygulanmamasından ve bir koruma tedbiri olan tutuklamanın kamunun gözünde adeta bir ceza hukuku yaptırımına dönüşmüş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenlerle, tutuklama koruma tedbirinin adil bir biçimde uygulanabilmesi için daha üst bir hapis cezası sınırı belirlenmelidir. CMK 100. maddesindeki hükmüne göre, örneğin suç tipi, (m. 100/2) kaçma, saklanma, delilleri yok etme gizleme ve değiştirme, tanık ya da mağdurları etkileme söz konusu değil ise tutuklama kararı verilemez. Bu gibi durumlarda uygulanacak tedbir ölçüsüzdür. Bu somut olayda her ne kadar Fatih Altaylı yargılandığı suçun cezasının üst sınırı (310/2) 2 yıldan fazla olsa da tanınan bir gazeteci olan Fatih Altaylı'nın kaçması, saklanması, saniyelerden ibaret olan ve tek delil olan video kaydını karartması mümkün değildir. Ayrıca soruşturmada etkilenmesi olası tanık ya da mağdur söz konusu değildir.

Somut uygulamalara bakıldığında ikili bir hukuk düzeni olduğu görülmektedir. İktidara muhalif olarak görülen kişiler hakkında yukarıda örneklenen şekilde çok kolay ve somut gerekçelere dayanmayan tutuklama kararları verilirken iktidara yakın olan kişiler için ise ya adli kontrol tedbirlerinden biri uygulanmakta ya da Mücahit Birinci örneğinde olduğu gibi hiçbir adli kontrol tedbirine dahi gerek görülmemektedir (Örneğin Enes Hocaogulları, Avrupa Konseyi toplantısında yaptığı konuşma). Yukarıda sayılan tüm bu örnekler, Ceza Muhakemesi Kanununda tutuklama ve adli kontrol koruma tedbirlerine ilişkin hangi düzenleme yapılırsa yapılsın, tutuklamanın hala keyfi bir biçimde uygulandığını göstermektedir. Bu yüzden, en kısa, kesin ve pratik çözümün, tutuklamaya tabi suçların belirlenmesi ve bunun için öngörülen ceza üst sınırının arttırılması olduğu görülmektedir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi ve AİHM tarafından oluşturulan içtihat da göz önüne alınarak bu çerçevede belirlenen ek güvence mekanizmalarına dayanılması gerekmektedir.

Öneri 2. Vatandaşlarımızın seçimlerde oy verdiği ve belli makamlara taşıdığı kamu görevlileri hakkındaki iddialara ve bunların savunmalarını doğrudan öğrenme imkanına sahip olması gerekir. Bu amaçla; CHP Grup Başkanvekili Mersin Milletvekili Ali Mahir BAŞARIR, CHP Grup Başkanvekili İstanbul Milletvekili Gökhan GÜNAYDIN, CHP Grup Başkanvekili Ankara Milletvekili Murat EMİR tarafından bir kanun teklifi hazırlanmıştır.

13/05/2025 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulan, “Seçimle Geline Bir Kamu Görevinde Bulunanlar Hakkında Yürütülen Davalarda Kovuşturma Evresindeki Açık Duruşmaların Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Tarafından Yayınlanması Amacıyla Ceza Muhakemesi Kanunu ve

Türkiye Radyo ve Televizyon Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi” ile seçimle gelinen bir kamu görevinde bulunanlar hakkında yürütülen davaların kovuşturma evresinde açık duruşmanın, ilgili mahkemenin kararıyla Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu tarafından veya internet ortamında yayınlanması sağlanmaktadır.

Seçimle Gelinen Bir Kamu Görevinde Bulunanlar Hakkında Yürütülen Davalarda Kovuşturma Evresindeki Açık Duruşmaların Türkiye Radyo Ve Televizyon Kurumu Tarafından Yayınlanması Amacıyla Ceza Muhakemesi Kanunu Ve Türkiye Radyo Ve Televizyon Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi

MADDE 1- 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunumuzun 183'üncü maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

"(2) Bu maddenin birinci fıkrası hükmü saklı kalmak üzere, kovuşturma evresinde açık duruşmanın, sanık, mağdur ve suçtan zarar görenin talep ve nezasıyla, seçimle gelinen bir kamu görevinde bulunanlar hakkında yürütülen davalarda, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu tarafından veya internet ortamında yayınlanmaması, ilgili mahkeme tarafından karar verilebilir.

Bu yayınların yapılması için gerekli her türlü teknik alt yapı ile yayın ortamı Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu ve Adalet Bakanlığınca sağlanır."

MADDE 2- 11/11/1983 tarihli ve 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanununun 21 inci maddesine aşağıdaki, fıkra eklenmiştir.

"4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 183'üncü maddesinin ikinci fıkrasına göre ilgili mahkeme tarafından karar verilen yayınlar, Kuruma tahsis edilen ve Türkiye genelinde yayım yapan TV kanallarından birinde, herhangi bir ücret alınmaksızın, başka bir makâmın iznine gerek olmaksızın gerçekleştirilir. Bu yayınlara ilişkin esas ve usuller Adalet Bakanlığı ve Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunca birlikte hazırlanacak protokolle düzenlenir."

5.2. Gezi Davası Başta Olmak Üzere Toplumsal Muhalefeti Sindirmeye Yönelik Davalar Nedeniyle Cezaevinde Tutulanların Tahliyesi

Gezi direnişi; yurttaşlarımızın kentine, yeşiline ve özgürlüklerine sahip çıkmak için anayasal haklarını kullandığı onurlu bir harekettir. Gezi davaları, geçmişte beraatla sonuçlanmasına rağmen tekrar açılarak yıllara yayılan hukuksuzluklara sahne olmuştur. Bu dava nedeniyle cezaevinde bulunanların tamamı tahliye edilmelidir. Gezi ve Kobane davaları örneklerinde olduğu gibi toplumsal muhalefeti sindirmeye yönelik davaların tümünden ilkesel olarak vazgeçilmelidir.

Öneri 1. Anayasa Mahkemesi, Tayfun Kahraman'ın adil yargılanma hakkı ihlal edildiği gerekçesiyle dosyayı yeniden yargılama yapılmak üzere İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi'ne göndermiş ve fakat, yerel mahkemece bu karar uygulanmamıştır (BB No: 2023/98215). Benzer biçimde Anayasa Mahkemesi, Can Atalay'ın kişi hürriyetinin ve seçilme hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle dosyayı yeniden yargılanmak üzere İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi'ne göndermiş ve fakat karar, yerel mahkemece uygulanmamıştır (BB No: 2023/53898). Benzer biçimde sinemacı Mine Özerden ile Çiğdem Mater, olaylardan yaklaşık 5 yıl sonra siyasi saiklerle Gezi Davası kapsamında Kasım 2018'de tutuklanmış ve 18'er yıl hapis cezası almışlar ve bu cezalar, Yargıtay 3. Ceza Dairesince onanmıştır.

Bu durum, Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığını fiilen ortadan kaldırarak Anayasa metnini işlevsizleştirdiği gibi; insan hakları bakımından uluslararası mahkemeler nezdinde ihlallere mahal vermektedir.

Bu nedenle gerek AYM gerek AIHM kararları hiçbir gecikmeye sebep olmayacak biçimde yerine getirilmelidir.

5.3. Gizli Tanık Uygulamasının Adil Yargılanma Hakkını İhlaline Son Verilmesi

Gizli tanık uygulaması, siyasi soruşturma ve kovuşturmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Son olarak 19 Mart 2025 tarihinden bu yana İstanbul Büyükşehir Belediyesi özelinde, CHP'ye yöneltilen yargı tacizine konu soruşturma ve dava dosyalarında ondan fazla gizli tanık ifadesine (meşe, ladin, köknar, kayın, gürgen ...) başvurulmuştur. Yargılamanın esas olarak gizli tanık ifadelerine dayanılarak yürütülmesi, adil yargılanma hakkını ihlal ettiği gibi, bu sürecin siyasi sakilerle yapay olarak üretildiğini de kanıtlar niteliktedir. Dahası, bunlardan bir kısmının gizli tanıklıktan ihtiyari çekilmesi bir kısmının ise resen çektirilmesi, yargılama ciddiyetini suistimal etmekte ve dosyanın hukuken değil siyaseten hazırlandığını göstermektedir.

Anayasa Mahkemesi'nin gizli tanık ifadelerinin tek başına hükme esas alınamayacağına yönelik kararlarına rağmen güvenilir olmayan gizli tanık ifadeleriyle başlatılan soruşturmalarda uzun süreler iddianameler hazırlanmamakta ve kaçma ya da delil karartma şüphesi olmaksızın yaygın olarak tutuklama tedbirlerine başvurulmaktadır. Gizli tanıkların ifadeleri, adil yargılanma hakkı, savunma hakkı ve çelişmeli yargılama ilkelerine aykırı olarak savunma tarafından sorgulanmamakta, bu ifadeler somut delillerle desteklenmemekte ve yargılamada şeffaflık ilkesi zedelenmektedir. Adil yargılanma hakkının bu şekilde ihlaline son verilmeli, Anayasa Mahkemesi kararları uygulanmalıdır.

5.4. Etkin Pişmanlık Kurumunun İftiracılığa Dönüşmesine Derhal Son Verilmesi

Hakkında soruşturma başlatılan ve yaygın olarak tutuklama tedbiri uygulanan kişilerin başkaları aleyhine ifadeler vermesi yönünde baskı yapılmakta, bu kapsamda verilen ifadeler somut delillerle desteklenmeden ciddi hak ihlallerine yol açmaktadır. Bu doğrultuda "itirafçılık" yerine "iftiracılık", yargılamalarda sistematik olarak siyasi bir araç olarak kullanılmaktadır.

İtirafçılık yoluyla verilen ifadeler somut delillerle desteklenmediğinden aylarca iddianameler hazırlanmaksızın gerekçesiz tutuklama kararları tekrarlanmaktadır. Birçok kişi, hangi suç isnadıyla karşılaşacağını bilmeksizin cezaevinde tutulmakta, yakınlarını görmeleri engellenecek şekilde farklı illerde cezaevlerine transfer edilmektedir. Savunma hakkına ihlal teşkil edecek şekilde SEGBİS yoluyla doğrudan savcılarla görüştürülenler, avukatları olmaksızın ifade vermeye zorlanmaktadır. Bu görüşmelerde "ifadeyi bu yönde vermezsen çocuklarını göremezsin" gibi tehditlere başvurulması hukuka aykırılığın geldiği durumu gözler önüne sermektedir. Hakkında soruşturma veya kovuşturma açılmış olan kişilerin aile yakınlarının gözaltına alındığı ya da tutuklandığı örnekler de bulunmaktadır. Yargıtay içtihadına aykırı olarak istenilen ifadeye ulaşılan dek birden fazla kez ifade alınması, maddi gerçeğe ulaşılması amacının önüne geçmektedir. Hukuk dışı tüm bu uygulamalara derhal son verilmelidir.

5.5. Savunma Hakkına Getirilen Sınırlamalardan Geri Adım Atılması

Olağanüstü hâl kapsamında kabul edilen düzenlemeler olağan döneme entegre edilerek savunma hakkının kısıtlanmasına yol açmıştır. Olağanüstü hâl rejimlerini sonlandırdığını iddia eden iktidar, olağan hukuk rejimini istisnaların kural olduğu bir rejime dönüştürmüştür.

Uzun gözaltı süreleri avukatla görüşmenin geciktirilmesi ya da sınırlanmasına sebep olmakta, hakkında soruşturma açılan kişiler ve müdafileri, isnat edilen suçlamalar hakkında geç bilgi sahibi olmakla beraber bu sırada bazı basın organları ve sosyal medyada ortaya atılan yanlış bilgileri düzeltme imkanından da mahrum bırakılmaktadır. Uzun gözaltı süreleri, adil yargılanma hakkı kapsamında kabul edilen silahların eşitliği ilkesinin yaygın olarak ihlal edilmesine yol açmakta, avukatla görüşmeyi de geciktirmektedir.

Örneğin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı ve Türkiye Belediyeler Birliği (TBB) Başkanı Sayın Ekrem İmamoğlu'nun avukatı konumunda bulunan Mehmet Pehlivan, sadece icra ettiği avukatlık faaliyetlerinden dolayı 19 Haziran 2025 tarihinde tutuklanmış, hukuka aykırı biçimde kişi hürriyeti hakkından yoksun bırakıldığı gibi mesleğini gereği gibi yerine getirmekten yoksun

bırakılmıştır. Avukatlık mesleğinin kamu hizmeti karakteri, siyasi gerekçelerle sarsılmış ve müvekkilinin adil yargılanma hakkı ihlal edilmiştir.

Diğer yandan, soruşturma dosyalarında verilen kısıtlılık kararları, kişilerin kendilerine yöneltilen suçlamalar ve gizli tanık ifadeleri hakkında uzun bir süre boyunca bilgi sahibi olamamasına sebep olmaktadır. Anayasa Mahkemesi, dosyaya erişim hakkına getirilecek kısıtlamaların kesinlikle gerekli olduğuna dair yeterli bir gerekçenin ortaya konulmasını yerleşik içtihadıyla zorunlu kılmıştır.

5.6. Cezaevleri İdare Ve Gözlem Kurullarının Keyfi Kararlarının Önüne Geçilmesi

İdare ve gözlem kurullarının kararlarında objektif kriterler söz konusu değildir. Kişisel kanaate ve siyasi görüşlere dayanan bu değerlendirmeler, kanunlarda yer alan suç ve cezalar ile infaza ilişkin kurulların kişiden kişiye farklılık göstermesine neden olmaktadır. Yargı kararıyla cezaevinde tutulanlar, infazın tamamlanmasına rağmen bu keyfi kararlarla pişmanlık ifade etmeye zorlanmaktadır. Özellikle siyasi yargılamalarda ifade özgürlüğü ve eşitlik başta olmak üzere anayasal hak ve ilkeler ihlal edilmekte, kurul kararları “iyi hal yok” gerekçesiyle cezalandırmaya dönüşmektedir. Adil yargılanma hakkını ve hukuk devleti ilkesini ihlal eden bu keyfi uygulamanın önüne geçilmelidir.

İnfaz sisteminde, hükümlünün iyi halli olarak cezasını infaz etmesine önem atfedilmiştir. Hükümlünün kapalı ceza infaz kurumundan açık ceza infaz kurumuna ayrılması, devamında denetimli serbestliğe ayrılarak özgürlüğüne kavuşması ve denetim yükümlülüklerine dair sürenin bitmesiyle koşullu salıverilmesi sürecinin işleme için hükümlünün iyi halli kabul edilmesi gerekir. Hükümlülerin infaz süresince iyi halli olup olmadığını belirlemek görevi, ceza infaz kurumlarında bulunan idare ve gözlem kuruluna aittir. Söz konusu kurul, hükümlünün iyi halini tespit etmedikçe hükümlünün özgürlüğüne kavuşması mümkün değildir. Adından da anlaşılacağı üzere bu kurul, cezaevi müdürü, cezaevi idarecileri ve bir kısım kamu görevlilerinin yer aldığı idari bir kuruldur. İdarenin bir parçası olan bu kurulun, siyasi erklerin etki alanına girmesi kaçınılmazdır.

Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik içeriğinde hükümlüler için iyi hal ölçütleri detaylı olarak düzenlenmiştir. Hükümlünün cezaevindeki tutum ve davranışlarına göre belirlenen ödül puanları, kaldırılmamış bir disiplin cezasının olup olmaması gibi bir kısım ölçütler konulmuştur. Ne var ki bu ölçütleri değerlendirme ve hükümlülerin bu ölçütlere uymasına olanak verip vermeme konusundaki yetki de kurula ve idareye aittir. Bu nedenle, idare ve gözlem kurullarının uygulamalarının subjektif bir nitelik arz ettiğine dair onlarca örnek yaşanmıştır. Kişisel kanaate ve siyasi görüşlere dayanan bu değerlendirmeler, kanunlarda yer alan suç ve cezalar ile infaza ilişkin kurulların kişiden kişiye farklı uygulanmasına neden olmaktadır. Yargı kararıyla cezaevinde tutulanlar, infazın tamamlanmasına rağmen bu keyfi kararlarla pişmanlık ifade etmeye zorlanmaktadır. Özellikle siyasi yargılamalarda ifade özgürlüğü ve eşitlik başta olmak üzere anayasal hak ve ilkeler ihlal edilmekte, kurul kararları “iyi hal yok” gerekçesiyle cezalandırmaya dönüşmektedir.

Yargılama sonunda ceza mahkemesinin verdiği karar ne olursa olsun, cezanın hangi süreyle ve hangi kurumlarda çektirileceği gibi hayati sorunlara ilişkin yetki, tamamen idari ve politik bir özellik gösteren kurullara devredilmiştir. Kurul kararlarının gerekçesiz, hükümlüyü ve kamuoyunu tatmin etmekten uzak, keyfi bir görünüm sergilediği reddedilemez bir gerçektir.

Hükümlünün yargılmasını yapıp onun hakkında hüküm kurmak görevi bağımsız mahkemelere ait olduğuna göre infaz sürecinde hükümlünün iyi halli olmadığına dair idari bir tespitin denetlenmesi de yargısal merciler tarafından yapılmalıdır. Her ne kadar hükümlü hakkındaki idari kararlara karşı, hükümlü infaz hâkimliği nezdinde şikâyet yoluna müracaat edebiliyorsa da verilmiş bir idari kararın yüzeysel ve şekli denetimi bugüne kadar adil sonuçlar çıkarmamıştır. Bunun yerine, cezaevinde hükümlünün aleyhine sonuç doğuran her türlü idari kurul kararının başvuru beklenmeksizin resen infaz hâkimliği tarafından incelenerek karara bağlanması gerekir. Böylece yargısal bir merciin verdiği kararın idari bir inisiyatifle yok sayılmasının önüne set çekilecektir.

İdare ve gözlem kurulu tarafından bir hükümlünün iyi halli olmadığına dair karar, otomatik olarak infaz hâkimi tarafından incelenmeli, hem hukukilik hem yerindelik bakımından tetkik edilmelidir. İnfaz hâkimi tarafından verilen karar da itiraz yoluna götürülebilir. Bu şekilde o yerdeki ağır ceza mahkemesi de kararın hukukiliğini denetleyebilecektir. Anlatılan şekilde, kurulacak üçlü yetki mekanizması; keyfi, sübjektif ve hukuksuz uygulamaları engelleyebilecektir.

Öneri: 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun'un 89. maddesine aşağıda belirttiğimiz içerikte fıkra eklenmelidir:

“İdare ve gözlem kurulları ile denetimli serbestlik müdürlüklerinin, bir hükümlünün iyi halli olmadığına dair kararları resen infaz hâkimliğine gönderilir. Hâkimlikçe, gerek görüldüğü takdirde duruşma açılmak suretiyle, verilen kararın hukukilik ve yerindelik bakımından incelemesi yapılarak nihai karar verilir.”

5.7. Siyasi Soruşturmalarda Başsavcılıkların Yetki Gaspının Sonlandırılması

Ceza Muhakemeleri Kanunu'na göre seçimden önce veya sonra suç işlediği ileri sürülen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma yapma yetkisi Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı ve bu yer ağır ceza mahkemesine aittir.

Buna rağmen çeşitli örneklerde Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı yerine İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından soruşturmaların başlatıldığı görülmektedir. 2016 yılının Kasım ayında birçok farklı ilin savcılığı tarafından Halkların Demokratik Partisi milletvekilleri hakkında eş zamanlı olarak operasyonlar düzenlenmiştir. Zafer Partisi Genel Başkanı Ümit Özdağ hakkında 19 Ocak 2025 tarihinde Antalya'da yaptığı bir konuşma sebebiyle İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından soruşturma başlatılmıştır. 27. Dönem İstanbul Milletvekilimiz Aykut Erdoğan'a isnat edilen suç tarihi, milletvekilliği dönemine ilişkin olmasına rağmen soruşturma kapsamında hakkında tutuklama kararı verilmiş ve bu soruşturma halen İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yürütülmektedir. Bu uygulamalar 28. Dönemde görev yapan birçok milletvekilimiz hakkında da sürdürülmüş, haklarında İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından soruşturma başlatılmış ve fezlekeler düzenlenmiştir.

Genel Başkanımız Özgür Özel hakkında İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı hakkında yaptığı açıklamalar nedeniyle soruşturma başlatılmış, soruşturma evrakının fezleke hazırlanması için Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına gönderileceği açıklanmıştır.

Adana Büyükşehir Belediye Başkanımız Zeydan Karalar ve Adıyaman Belediye Başkanımız Abdurrahman Tutdere hakkında başlatılan soruşturmalar, başkanlarımızın talebine rağmen ayrılmayarak İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yürütülmektedir. Adana Büyükşehir Belediye Başkanımız Zeydan Karalar, halen Silivri Cezaevi'nde tutulmaktadır. Ancak Beşiktaş, Seyhan, Ceyhan ve Kütahya Belediye Başkanları ile ilgili şikayetler sonucunda hazırlanan dosyada Kütahya Belediyesi açısından ayırma kararı verilmiş ve dosya Kütahya'ya gönderilmiştir.

Siyasi yargılamalarda başsavcılıkların yetki gaspı ve çifte standart sonlandırılmalı, yasama sorumsuzluğu ve ifade özgürlüğü kapsamında tazminat davaları da dahil olmak üzere parlamentelere yönelik yargı tacizinden derhal vazgeçilmelidir.

5.8. Yargının Bağımsızlığı Ve Adil Kararlar İçin Yargı Mensuplarının Sorumluluğuna Yönelik Öneriler

5.8.1. Yargının Bağımsızlığına Yönelik Öneriler

Anayasa Mahkemesi ile Hâkimler ve Savcılar Kurulunun (HSK) teşkilat yapısında siyaset kurumunun etkisi ön plandadır. Üyelerin seçim usulü ile özellikle HSK bakımından, başkan ve başkan yardımcısının yargıç kimliği ötesinde siyasi kimlik taşımaları, bu etkiyi pekiştirmektedir. Bu durum şekli görünüş itibarıyla dahi, yargı bağımsızlığını zedelemektedir.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşunda ve özellikle 2010 ve 2017 Anayasa değişiklikleri sonrasında, siyaset kurumunun Mahkeme üzerindeki güçlü etkisi gözlerden kaçmamaktadır. 15 üyeli mahkemenin 12 üyesi hiçbir objektif kritere ve denetime tabi olmaksızın, aynı zamanda bir siyasi partinin lideri de olan; Cumhurbaşkanı tarafından seçilmektedir. Geri kalan 3 üye ise yine siyaset kurumunun etkin olduğu ve Cumhurbaşkanının mensup olduğu siyasi partinin iktidar bloğunu oluşturduğu yasama organı tarafından seçilmektedir. Seçilen üyelerin önemli bir kısmının anayasa, anayasa yargısı, temel hak ve özgürlükler ve hukuk devleti açısından bir görevi veya literatüre katkı sunan eseri bulunmadığı gibi, bürokratik itaat kültürünü Mahkeme kararlarına yansıttıkları görülmektedir.

HSK, hâkimlerin ve savcılarının mesleğe alınmaları, atanmaları, yüksek mahkemelere seçilmeleri, disiplin işlemleri ve meslekten çıkarılmaları gibi son derece önemli görevleri yerine getirmektedir. Ancak bu yapıda da siyaset kurumunun güçlü etkisi görülmektedir.

Şöyle ki; HSK üyelerinin seçimi Anayasa'nın 159. maddesi ile düzenleme altına alınmıştır. Ancak Anayasa'da yalnızca genel hükümleriyle bir düzenleme öngörülmemiş, üye seçiminin usulüne ilişkin de ayrıntılı hükümlere yer verilmektedir. 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle, HSK'nın kuruluşuna ilişkin hükümler değiştirilmiş, 13 üyeden oluşan HSK'ya, "yargının demokratik meşruiyetini sağlamak ve çoğulcu demokrasiyi" hayata geçirmek üzere, TBMM'nin de 7 üye seçme yetkisi verilmiştir. HSK'nın 6 üyesinin Cumhurbaşkanı tarafından belirlendiği göz önüne alındığında, TBMM tarafından seçilecek 7 üyenin bu Kurulda bir denge unsuru olarak parlamentonun demokratik meşruiyetini sağlamayı hedeflediği söylenebilir. Ancak Anayasa koyucunun bu amacı ile parlamento çoğunluğunun siyasal amaçları farklılaştığında, Cumhur ittifakının çoğulcu demokrasiden sapma girişimleri ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Bu doğrultuda, 2025 yılında HSK üyelerinin seçiminde Anayasanın üstünlüğü, hukuk devleti ile yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkeleri açık bir biçimde ihlal edilmiştir. Bunun temelinde ise Anayasa'nın 159. maddesinde açıkça düzenlenen üyelerin seçimine ilişkin nitelikli çoğunlukların aranması ve bunun bulunmaması halinde kura çekilmesi usulünün hukuka aykırı olarak uygulanması yer almaktadır. TBMM tutanakları incelendiğinde Cumhur ittifakının, 2017 yılından bu yana, bu konuda normatif bir açık olduğu ve bu eksikliğin İktüzük ile düzenlenmesi gerektiği söylemleri karşısında, muhalefet gruplarının ve milletvekillerinin anayasanın sistematik ve amaçsal yorumu çerçevesinde bir eksiğin bulunmadığı, anayasa hükümlerinin açık olduğu itirazları karşısında seçimler usule aykırı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Anayasa ve Adalet komisyonlarından kurulu Karma Komisyon yönetimi ve çoğunluğu, anayasanın lafzı ve ruhuna aykırı bir işlem tesis ederek bu sonuca varmıştır.

Kamuya ait kadrolarda, siyasal iktidarın eğilimlerine uygun hâkimlerin ve savcılarının istihdamı idari bir gelenek halini almıştır.

Türkiye'de hâkim ve savcılarının mesleğe alınmalarında mülakat sınavının etkinliği, seçim süreçlerinin şeffaf olmayışı, bu belirlemelere karşı etkili bir yargı yolunun bulunmayışı, seçim komisyonunda yer alan Adalet Bakanlığı bürokratlarının artık herhangi bir koruma sağlamayan hâkimlik teminatı dışında bir güvencelerinin bulunmayışı; hâkim adaylı seçimlerinin denetimden uzak bir şekilde yapılması sonucunu doğurmaktadır. Bu zamana kadar kamuoyuna yansıyan mülakat usulsüzlüklerine ilişkin ise etkili bir soruşturma yürütülmemiştir. Kısaca değindiğimiz bu ve benzeri uygulamalar ise siyaset yargı ilişkisinin ne kadar geçişken olduğunu, siyasal iktidar yargı ilişkisinin ne kadar iç içe olduğunu açıkça göstermekte olup; bu hususlar, toplumda yargıya karşı güvensizlik yaratmakta ve yargı bağımsızlığını, tarafsızlığını ortadan kaldırmaktadır.

Diğer yandan, 16 Temmuz 2016 tarihi itibarıyla FETÖ-PDY kapsamında, 140 Yargıtay üyesi, 48 Danıştay üyesi, 5 Hakimler ve Savcılar Kurulu üyesi, 2 Anayasa Mahkemesi üyesi ve 4.000'in üzerinde hâkim ve savcı meslekten ihraç edilmiştir. 15 Temmuz 2016'dan sonraki ihraçlarla birlikte

2016 yılının Ekim ayında 11.000 civarındaki hâkim ve savcı sayısı, bugün itibariyle Türkiye genelinde 2.415'i idari yargıda olmak üzere toplam 25.449 hâkim ve savcı sayısına ulaşmıştır.

2003 yılında 9.265 olan hâkim-savcı sayısı AKP iktidarında FETÖ-PDY örgütlenmesiyle hızlı bir artışa girmiş 2016 yılına gelindiğinde 15.945 olmuş; 2016 yılında yapılan ihraçlar sonrasında, AKP yargıdaki teşkilatlanmasını sağlamak üzere yüksek sayılarda hâkim ve savcı alımına giderek, yaklaşık 15.000 yeni hâkim ve savcı mesleğe alınmıştır. Bu yönelim yargının siyasallaşmasının en temel nedenidir.

Öneri 1. Hakimlik ve Savcılık Mesleğine Giriş: Yargı organının bağımsızlığı ve tarafsızlığı için, hâkim ve savcılarının mesleklerini icra etmelerinde ve adaletin tesisinde hakimlik savcılık teminatı temel unsurlardandır. Bu teminatın oluşturulması yanında, hâkim ve savcılarının mesleğe girmelerinde aranacak nitelikler ve yapılacak mesleğe giriş sınavı belirleyici bir rol üstlenmektedir. Çünkü yargı organının yetki kullanımı özellikle hâkim ve savcılarının yapacakları hukuki işlemlerle belirlenecektir. Devletin organlarını harekete geçiren uzuvlar onun personeli veya görevlileri olduğuna göre, yargı organı mensuplarının nitelikleri de adil bir hukuk düzeni inşasında olmazsa olmaz bir koşuldur.

Böylesine hayati rolü olmakla birlikte, hâkim savcılarının mesleğe alınmaları konusunda çağdaş hukuk devletini inşa edecek düzenlemeler bugüne kadar yapılmamıştır.

Mesleki ilkelere riayet edilebilmesi için hâkim ve savcılarının yasama organından ve özellikle de yürütme organından bağımsızlaşması zaruret arz etmektedir. Siyasi patronaj yöntemiyle yargı mensuplarının mesleğe alınmaları, kuvvetler ayrılığı yerine kuvvetlerin yürütmede birleşmesi sonucuna götürmektedir. Bu sebeple bu alandaki köklü değişikliklerin derhal yapılması gerekmektedir. Bu doğrultuda çoktan seçmeli yazılı sınav (baraj sınavı), açık uçlu yazılı sınav (% 80) ve sözlü sınav (% 20) olmak üzere 3 kademeli sınav usulü öngörülmelidir. Açık uçlu yazılı sınav ve sözlü sınavların yürütülmesi için Yargı organı (HSK, Yargıtay, Danıştay, Adalet Akademisi) ile Hukuk Fakültelerinin temsilcilerinden oluşan bir Komisyon kurulmalıdır.

Öneri 2. Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı, Avukatlık Sınavı ve Hukuk Fakültesi Açılması ve Kontenjan Sorunlarına Yönelik Öneriler:

Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavının kapsamının daraltılması, temel alanlardan olmak üzere sınav konularının yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Nitelikli hukukçuların yetiştirilmesinde hukuk fakültesi eğitim ve öğretiminin önem kazanması, yüksek kontenjanlı fakültelerdeki kontenjanların azaltılması ve özellikle akademisyen kadrosunun boyutu hukuk fakültelerinin öğrenci alımında belirleyici kriter olmalıdır. Yeni hukuk fakültesi açılmasına müsaade edilmemeli, özellikle vakıf üniversiteleri hukuk fakültelerindeki durum yeniden gözden geçirilerek asgari sayıda öğrenci alınmalıdır.

Ayrıca halihazırda Hukuk Fakültelerine ilk 100 bin sıralamasından öğrenci alımı koşulunun öğrenci kontenjanı ile paralel bir şekilde tekrar düzenlenmesi gerekmektedir. Zira, 2025 YKS yerleştirme sonuçlarına göre Türkiye'deki 84 hukuk fakültesine 9.291 öğrenci yerleştiğine göre, 100 bin sınırı ile bu sayı arasında 10 kattan fazla bir fark bulunduğu gerçeği göz önüne alındığında, sınırın en kısa sürede 50 bine indirilmesi gerekmektedir.

Yargının temel ayaklarından savunma bakımından da bugüne kadar eksik bırakılan, henüz bir avukatlık sınavı getirilmemiş olmasıdır. Avukatlık mesleğinin gereklerine dayalı temel alanlardan oluşacak yazılı bir sınavın yapılması ciddi bir gereksinimdir. Hakimlik-savcılık meslekleri ve diğer hukuk uzmanlık alanları bakımından aranan sınav koşulunun bu alanda da düzenleme konusu edilmesi gerekmektedir.

2802 sayılı Kanun'a hâkim ve savcı olabilmek bakımından aranacak şartların arasına mesleğe girmeden önce yahut mesleğe girdikten sonra herhangi bir sebeple meslekten ayrılıp geri dönüldüğü takdirde; siyasi parti ile bağlantısının olmaması şartı eklenerek; siyasi parti teşkilatlarında görev

aldıktan sonra hakimlik savcılık mesleğine atanmaları yahut yürütme organında Adalet Bakan yardımcısı gibi görev aldıktan sonra mesleğe geri dönmeleri engellenmelidir.

5.8.2. Adil Kararlar İçin Yargı Mensuplarının Sorumluluğuna Yönelik Öneriler

Kanunların metinleri ve içerikleri yerine, soyut ve objektif yorumdan, hukuki belirlilik ve öngörülebilirlikten uzak sübjektif yoruma dayalı amaçlarına dayanılması halinde sonuçları öngörülemeyen bir durum ile karşı karşıya kalınacağı açıktır.

Hâkim ve savcılarının, Anayasaya, kanun ve uluslararası hukuka göre değil, bugünkü siyasi iktidarın yaklaşımı, hassasiyeti, hedefleri ile konjonktüre göre keyfi yorum içine düşmesi halinde “bağımsız ve tarafsız” bir yargı düzeni ve işleyişinden söz edilemez. Bunun sonucu ise meşruiyet krizlerini beraberinde getirir. Kişi hak ve özgürlüklerini kasıtlı bir biçimde ihlal eden ve siyasallaşan yargının bir mensubu olarak aktif rol üstlenen yargı mensuplarının, yürüttükleri yargısal işlemler çerçevesinde sorumlu olması bir zorunluluk olarak ortaya çıkar. Ancak sorumluluğun yalnızca hüküm kurularak kağıt üzerinde kalması değil, rücu mekanizması ile bu sorumluluğun etkili bir şekilde işletilmesi gerekmektedir.

Bu durum seçim hukuku bakımından ise hayati olarak ön plana çıkar. 19 Mart darbesi ile yoğunluk kazanan Cumhuriyet Halk Partisi’ni yıpratma, yıldırma ve yıkıma uğratma projesi, seçim hukukuna hâkim olan ilkeler yerine tasarlanmış yargılamalarla yürütülmeye çalışılmaktadır. Halbuki Anayasa ve Siyasi Partiler Kanunu hükümleri çok açık ve nettir. İddia edilen konular ancak ve ancak seçim hukuku ve yargılamasının konusunu oluşturur. Ancak seçim hukukuna hâkim olan kısa süreli itiraz prosedürlerine riayet edilmeksizin sonuca ulaşmaya çalışılmaktadır. Kurgusal yollarla üretilen ve yargısal usullerle bir kılıfa sokulan bu davaların hiçbir hukuki dayanağı bulunmamaktadır. Seçim hukukunun en temel somut kurallarından olan, sonuca etkili olmayacak itirazların baştan dinlenmeyeceği; itiraz süreleri geçtikten çok sonra zorlama konjonktürel kararların verilemeyeceği; tartışmasız biçimde somut ve açık kanıtlar olmadıkça siyasi partilere hele de ana muhalefet partisine yargı eliyle müdahalenin çok partili demokrasiyi tehlikeye atacağı ve siyasetin yargı eliyle dizaynı anlamına geleceği çok açıktır.

Gerek ceza yargılama hukukunun temel kurum ve kavramlarından olan “tutuklama” gerekse medeni yargılama hukukunda çok nadiren başvurulmuş “mutlak butlan” gibi kavramların zorlama yorumlarla içeriğinden ve bağlamından koparılmasının ve başkalaştırılmasının ise demokratik hukuk devleti bakımından oluşturacağı sakınca ve toplumsal kargaşa çok açıktır.

Öneri: 2021 yılında 7328 sayılı Kanunla 5235 sayılı Kanun’un 18. ve 40. maddelerinde yapılan düzenlemelerle Cumhuriyet savcıları, Cumhuriyet başsavcısının sıkı denetimine tabi tutulmuş ve Cumhuriyet savcıları dosyaları üzerindeki hukuki hâkimiyetini tümünden Cumhuriyet başsavcısına devretmiştir. Bu durumda Cumhuriyet başsavcısının kararı, savcılar bakımından bağlayıcı hale gelmiş ve savcılık görevi, tek kişinin inisiyatifine indirilmiştir. O halde hâkim ve savcılarının bağımsızlığı esası gereğince Cumhuriyet savcılarının hukuka ve hukuka uygun kendi vicdani kanaatlerine göre karar verebilmesi yasal olarak sağlanmalıdır.

5.8.3. HSK’nın, Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesi ile Başsavcılıklar Kurma Yetkisinin Kaldırılması Önerisi

Temel hak ve özgürlüklerin güvencesi yargı organıdır. Ancak yargı sistemi içinde, bu genel işleyiş düzeninden koparılan ve siyasal muhalifleri düşman ceza hukuku anlayışıyla yargı kışkıracı alan mahkemeler ve savcılıklar, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı için tehdit unsurlarına dönüşmektedir. Çünkü bu şekilde güdümlü olarak kurulan yargı mercileri siyasi iktidarın yönetimine ve müdahalesine açık hale gelmektedir. Bu durumda, temel hak ve özgürlükler için bir teminat olmaktan çıkarak tehdiye dönüşmektedir.

Anayasa'nın 19, 37 ve 38. maddeleri ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümleri bunu engellemeye yönelik düzenlemeler öngörmektedir. Özel olarak görevlendirilmiş Cumhuriyet Başsavcılıkları ve özel olarak görevlendirilmiş Ceza Mahkemeleri ile Ağır Ceza Mahkemeleri ve hatta kişilerin mülkiyetlerinin güvencesi olmak yerine ona karşı her türlü suistimali meşruiyete kavuşturabilecek kimi hukuk mahkemelerinin görevlendirilmesi siyasal iktidarın gücünü mutlaklaştırarak, kişileri ve toplumu sindirme işlevi üstlenmektedir.

Bu sorunların ortaya çıkmasında ise Adalet Bakanlığı'na adeta hiyerarşik bir idare olarak bağlanmış ve anayasal kurumsal bağımsızlığının gereklerini yerine getirmeyen Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun rol üstlendiği görülmektedir. Atama, nakletme, disiplin cezası işlemlerini belirli yargılamalar bakımından sürekli aktif bir biçimde tutarak, yine düşman ceza hukuku anlayışıyla siyasal muhalefete yönelik açılan dayanaksız ve hukuka aykırı davaları İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nı Türkiye Cumhuriyet Başsavcılığı'na dönüştürerek yürütmesi ile açık bir biçimde göstermiştir. Aynı şekilde siyasal muhalefetin sindirilmesi için önceki tarihlerde açılan davalarda ise sürekli olarak Akın Gürlek'in görev üstlendiği Ağır Ceza Mahkemesi'nin söz konusu davalara bakmasının rastlantı olmadığı da çok açık bir gerçektir.

Siyasal muhalefet üzerinde son bir yıl içinde işlenen, demokrasi ve hukukun temel ilkelerini yerle bir eden gelişmelerin odağında yine İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı ve oraya verilen rol bulunmaktadır. Ancak bütün bu gelişmeler yaşanırken, 12 Eylül rejiminden bu yana Türk hukuk düzenine sirayet eden olağanüstü yetkileri haiz yargı makamları yaratma girişimi günümüzde AKP iktidarı döneminde de, adı her ne kadar böyle konulmasa da, aynı anlayışla devam etmektedir. 2025 seçimleri ile birlikte tamamen siyasi iktidarın hakim olduğu bir Kurula dönüşen Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun bu nitelikte girişimlerinin önüne geçilmeli, Kurulun bu nitelikte oluşturduğu özel yetkili yargı organları kapatılmalıdır.

5.8.4. Hâkim ve Cumhuriyet Savcılarının Verdikleri Hukuka Aykırı Kararlar veya Yaptıkları İşlemler Sonucunda Ortaya Çıkan Zararların Tazmini/Rücu Edilmesi Hakkında Öneri

Yargı organı mensupları hakimler ve savcılar, Anayasa ile öngörülen, bağımsızlık ve tarafsızlığı sağlamak üzere anayasal teminat içinde görevlerini yerine getirmeleri beklenmektedir. Ancak bu teminatın anlamı sınırsız ve keyfi yetki kullanımı olmayıp, Anayasa, kanun ve vicdani kanaatlerin bütünlüğünden oluşan bir hukuk sentezi ile anlama kavuşacaktır. Buna bağlı olarak, kamu görevlileri olarak yargı mensuplarının, yaptıkları işlemler ve verdikleri kararlardan dolayı hesap vermeleri hukuk devletinin bir gereğidir.

Mevcut Anayasa ve yasal düzenlemelerde, hâkimlerin ve Cumhuriyet savcılarının görevleri sebebiyle verdikleri kararlar veya eylemleri sonucunda ortaya çıkan zararların tazmini, öncelikli olarak Devletin sorumluluğuna bağlanmış, bireylerin doğrudan sorumlu hâkim veya savcıya karşı dava açması sınırlandırılmıştır. Yani mevcut hukuki düzenlemeler; hâkim ve Cumhuriyet savcılarının takdir yetkisini, keyfi ve siyasi saiklerle kötüye kullanmaları hâlinde bireysel sorumlulukları yeterince açık ve etkin bir şekilde düzenlenmemiştir.

Hâkimlerin ve Cumhuriyet savcılarının görevleri sebebiyle verdikleri kararlar veya eylemleri sonucunda ortaya çıkan zararların tazmini sorumluluğu düzenleyen 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 141 ve devamı maddeleri ile 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) 46 ve devamı maddelerinde, yargı görevlilerinin sebep olduğu zararlar bakımından temel sorumluluk Devlete yüklenmiştir.

Mevcut sistemde, yargı mensuplarının hukuka aykırı, özensiz ya da keyfi işlemleri sonucunda bir kişi zarara uğrarsa, doğrudan sorumluluk Devlete yöneltilmesi; zarara uğrayan kişilerin, ilgili hâkim veya Cumhuriyet savcısına doğrudan dava açma imkânının kısıtlamaktadır. Şöyle ki; Devlet, belirli şartlar altında ilgili hâkime veya savcıya rücu etme hakkına sahip olmakla birlikte, bu

mekanizma, uygulamada hem ilgili kanunlardaki düzenlemelerden hem de söz konusu rücu işlemini yürütmekten sorumlu olan kamu görevlilerinin ihmalleri nedeniyle oldukça sınırlı işlemekte ve çoğu durumda Devlet, kendi sorumluluğuyla yetinerek zararların gerçek muhatabı olan yargı mensuplarına bir yaptırım uygulamamaktadır.

Takdir yetkisini, hukuka aykırı bir şekilde keyfi ve siyasi saiklerle kötüye kullanan hâkimlere ve Cumhuriyet savcılarına, fiilen bir tazminat yaptırımının uygulanmaması; siyasi iktidarın araçsallaştırdığı yargısal yetkilerin kullanılmasında rol üstlenen yargı mensupları açısından hukuk devleti üzerinde yıkıcı bir etki yaratmaktadır. Bu durum, Yargı mensuplarının görevlerini hukuka uygun şekilde yerine getirmelerini sağlamak için yeterli caydırıcılığı oluşturmamakta; aynı zamanda hukuka aykırı bir işlem ya da karar nedeniyle zarar gören kişilerin hak arama özgürlüğünü kısıtlamakta, hâkimlerin ve Cumhuriyet savcılarının karar ve işlemlerinde, Anayasada öngörülen yargı bağımsızlığının ruhuna ve özüne uygun hareket etmelerinde etkili olmamaktadır.

Örneğin; 19 Mart 2025 tarihinden bu yana İstanbul Büyükşehir Belediyesi özelinde CHP'ye yöneltilen yargı tacizine konu soruşturma ve dava dosyalarında siyasilerimiz CMK Md. 100'de yer alan tutuklama nedenlerinin hiçbirisi bulunmamasına rağmen; savcı talepleri ve yargıç kararları ile hukuka aykırı biçimde tutuklanmıştır. Bu hukuka aykırı tutuklamalar, CMK Md.141 gereğince Devletten istenebilecek tazminat konusudur. Ancak mevcut sisteme göre bu tazminat, ilgili hâkim ve savcıya rücu edilememektedir. Bu durum, İstanbul Başsavcısı Akın Gürlek gibi hukuka aykırı ve siyasi biçimde hareket etmeyi alışkanlık haline getiren hâkim ve Cumhuriyet savcıları; kendilerine bu tazminatın bir yıl içinde rücu edilemeyeceği bilinciyle eylem ve işlemlerindeki hukuka aykırılıkları arttıracak ve tazminatlar nedeniyle Devleti her geçen gün zarara uğratacaklardır.

Öneri; 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141. ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. Maddeleri;

- Adalet Bakanlığının tazminatı ödediği tarihten itibaren 1 yıl olan ilgili hâkim veya Cumhuriyet savcısına rücu edilme süresinin; 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 72. ve 73. maddelerinde öngörüldüğü şekilde 10 yıllık genel zamanaşımına tabi olmasına ve bu tazminatın genel esaslara göre yasal faiz uygulanarak rücu edilmesine,

- Söz konusu kanunlardaki tazminatın rücu edilmesi işlemini yerine getirmeyen kamu görevlileri hakkında genel hükümlere göre adli soruşturma yapılmasına,

Yönelik olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

6. Cumhurbaşkanına ve Kamu Görevlisine Hakaret Suçları Yürürlükten Kaldırılmalı ve Cumhurbaşkanına Suikast ve Fiili Saldırı Suçu Yeniden Düzenlenmeli

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenen hakaret suçu, kamu görevlisine veya Cumhurbaşkanına karşı işlenmesi halinde daha ağır yaptırımlara bağlanmıştır. Cumhurbaşkanının tarafsız olduğu parlamenter rejime özgü düzenlenmiş olan bu suç tipi, Cumhurbaşkanının parti genel başkanı olduğu ve tıpkı diğer siyasi parti genel başkanları gibi gündelik siyasi tartışmaların tarafı olduğu bir sistem için uygun değildir. Buna rağmen Anayasa değişikliklerinden itibaren bu suçtan yapılan soruşturma ve kovuşturma sayısı tırmanmış, hatta ifade özgürlüğünü kullanan yurttaşlarımız hakkında tutuklama kararları verilmiştir. Yalnızca 2021 yılında 11.000'den fazla kişi Cumhurbaşkanına hakaret suçundan yargılanmıştır.

5237 sayılı Kanun hükümlerinin sıklıkla ve geniş bir yorumla uygulanması ülkemizde iktidara eleştiri getiren yurttaşlar üzerinde büyük bir baskı aracına dönüşmüştür. Cumhurbaşkanına ve kamu görevlisine hakaret suçları yürürlükten kaldırılmalı, genel anlamda ise hakaret suçu yeniden düzenlenerek bu suça hürriyeti bağlayıcı ceza yerine adli para cezası öngörülmesi ve şikayete bağlı soruşturma esası benimsenmelidir.

Öneri 1. 36/9/2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 299. maddesi yürürlükten kaldırılmalı.

“Cumhurbaşkanına hakaret

Madde 299-(1) Cumhurbaşkanına hakaret eden kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2)(Değişik: 29/6/2005 – 5377/35 md.) Suçun alenen işlenmesi hâlinde, verilecek ceza altıda biri oranında artırılır.

(3) Bu suçtan dolayı kovuşturma yapılması, Adalet Bakanının iznine bağlıdır.”

“Cumhurbaşkanına Suikast ve Fiili Saldırı Suçu

Madde 310- (1) Cumhurbaşkanına suikastte bulunan kişi, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılır. Bu fiile teşebbüs edilmesi halinde de suç tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur.

(2) Cumhurbaşkanına karşı diğer fiili saldırılarda bulunan kimse hakkında, ilgili suçla ilişkin ceza yarı oranında artırılarak hükmolunur. Ancak, bu suretle verilecek ceza beş yıldan az olamaz.”

Kanun'un 310/2. maddesinde kullanılan “fiili saldırı” kavramı, yoruma açık ve belirsiz olmamakla birlikte Fatih Altaylı davasında olduğu gibi dava açma ve tutuklama gayretkeşliğine düşen yargı mensuplarınca kasten yanlış yorumlanmaktadır. Bu tür kanun lafzına açık aykırılıklar barındıran siyasi yorumlara neden olan savcı ve hakimler hakkında HSK tarafından inceleme başlatılmalı, Komisyon ifade ve basın özgürlüğü lehine ortak tavır almalıdır.

Uygulamada kamuoyunun gündemine, Fatih Altaylı yargılamasında tutuklama tedbiriyle birlikte gündeme gelen bu düzenleme, “fiili saldırı” kavramının siyasi saiklerle nasıl geniş yorumlanabileceğini açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bir kimseye fiili saldırıda bulunmak halihazırda kanunlarımızda düzenlenen suçların konusudur. Bu nedenle “Cumhurbaşkanına fiili saldırı”nın, ayrıca ve tekraren kanunda düzenlenmesine gerek bulunmamaktadır.

7. İnsan Haklarının Geliştirilmesine ve Korunmasına Yönelik Öneriler

7.1. İnsanlığa Karşı Suçlarla ve İşkenceyle Etkin Mücadele Edilmesine Yönelik Öneriler

Faili meçhul cinayetler, zorla kaybetme, işkence ve kötü muamele suçlarını da içeren davalarda zamanaşımı, olayların aydınlatılması ve toplumun vicdanında adalet duygusunun sağlanmasının önünde büyük bir engeldir. İnsanlığa karşı suçlarda zamanaşımının işlemeyeceğine dair hüküm, gerçek anlamıyla uygulanmalı, bir Birleşmiş Milletler sözleşmesi olan Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'ye taraf olunmalıdır.

Zorla kaybedilen kişileri anmak ve adalet talebini dile getirmek için her hafta bir araya gelen Cumartesi Anneleri'nin İstanbul Galatasaray Meydanı'nda gerçekleştirdikleri anma ve adalet arayışına getirilen kısıtlamalar, Anayasa Mahkemesi kararlarına uygun olarak geri alınmalıdır.

Öneri 1. İşkence, eziyet veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele nedeniyle Anayasa Mahkemesince veya Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince hükmedilen ve Devlet tarafından ödenen tazminatların bahis konusu eylemlerin faillerine rücu edilmesi mekanizmasına işlerlik kazandırılmalıdır.

Öneri 2. Zorla kaybetme vakalarına ilişkin meclis araştırması açıldığında ve siyasi iradenin kararlılıkla ortaya konulması halinde kayıpların aydınlatılmasına dair faydalı sonuçlar alınabildiği, Cemil Kırbayır hakkında TBMM raporunda görülmüştür. Ancak siyasi irade geri çekildiğinde tüm belge ve tanıklıklara rağmen dosyaların aydınlatılmadığına da tanık olunmuştur. Bu nedenle gerekli

siyasi irade gösterilmeli ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bu suçları aydınlatmada rolü küçümsenmemelidir.

Öneri 3. Cumartesi Anneleri'nin Galatasaray Meydanında adalet arayışı ve anmalarına getirilen kısıtlamalar, yalnızca sayı sınırlamasını içermemektedir. Haftalık buluşmalarda eylemin barışçıl niteliği gözardı edilerek kayıp yakınlarına sistematik olarak ters kelepçe ve gözaltı uygulanmış, sıcak havada otobüslerde uzun saatler bekletilen kişilerin sağlığı da tehlikeye atılmıştır. Komisyonca görüşüne başvurulmuş olan Besna Tosun, bileğine altı kelepçe takılarak ve kolu bükülerek gözaltına alınmış, görüntülerin video ile belgelenmiş olmasına rağmen savcılık tarafından takipsizlik kararı verilmiştir. Bu tür cezasızlık uygulamalarına karşı Komisyon siyasi iradesini açıklıkla ortaya koymalıdır.

7.2. Nefret Söylemleri ve Nefret Suçlarının Cezalandırılmasına Yönelik Öneriler

Türk Ceza Kanunu'nda yer alan "Nefret ve Ayrımcılık Suçu" göstermelik olarak düzenlenmiş, ancak herhangi bir uygulaması olmamıştır. Nefret saiki ile işlenen suçlara ve nefret söylemlerine ilişkin gerek maddi hukuka gerekse bu suçların takibatına ilişkin usul hukukuna dair kuralları içeren gerçek anlamda bir "Nefret Suçları Kanunu" yürürlüğe konulmalıdır.

Toplumdaki belli gruplara karşı nefret, önyargı, hoşgörüsüzlük veya düşmanlıkla işlenen belirli suçlar nefret suçu olarak tanımlanmaktadır. Bu saiklerle işlenen suçların, söz konusu suçların olağan biçimlerine göre daha ağır cezalara çarptırılması yoluna gidilmelidir. AİHM'nin kararlarında, Avrupa Konseyinin tavsiye kararlarında ya da AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi raporlarında da bir suçun nefret saikiyle işlenmesinin cezayı ağırlaştırıcı bir hal olarak düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir.

Nefret suçları sadece mağdur üzerinde değil mağdurun kendisini içinde tanımladığı toplum kesimleri üzerinde de etkide bulunduğu için toplum güvenliği ve toplumdaki eşitlik algısı açısından özel bir önemi haizdir. Nefret suçları toplumu bölme, şiddet ve nefret sarmalı yaratma ve intikam duygusunu besleme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle ceza adaleti sisteminde nefret saiki ile işlenen suçlara, bu suçların yol açtığı zarar (bireysel ve toplumsal) ile orantılı yaptırımların kararlılıkla uygulanması toplumsal barış ve esenlik ile kamu düzeninin korunabilmesi için bir zorunluluktur. Nefret saikinin ortaya çıkmasında maddi konunun kim veya ne olduğundan ziyade, neyi temsil ettiği önemlidir. Nefret suçlarında failin belirli bir saik ya da amaçla hareket etmesi yani bir "özel kast"ın bulunması şarttır.

Türk Ceza Hukukunda nefret suçu özel olarak düzenlenmemiştir. Her ne kadar Türk Ceza Kanununun (TCK) 122. maddesinin başlığı "Nefret ve ayrımcılık" olsa da düzenleme bir nefret suçu değildir. Bu yasa maddesi bugünkü halini 2014 yılında 6529 sayılı Kanunun 15. maddesi ile TCK'nın "Ayrımcılık" başlıklı 122. maddesinin değiştirilerek suçun manevi unsuruna "nefret nedeniyle" şartı getirilmesiyle almıştır. Bu düzenleme nefret suçuna değil ayrımcılık suçuna ilişkindir. Nefret suçu olmadığı gibi bu düzenleme ile ayrımcılık suçunun da kapsamı daralmış, ayrımcılık ancak nefret nedeniyle işlenebilen bir suç haline gelmiştir. Uygulama alanı zaten kısıtlı olan ayrımcılık suçuna ilave bir unsur (özel kasıt) daha eklenmiştir.

Ayrımcılık karşıtı yasalar nefret suçu yasaları değildir. Ayrımcılık kavramı, ırksal veya etnik köken ya da cinsiyet benzeri etmenlerden dolayı, bir kişiye daha az tercih edilir şekilde muamele edilmesini ifade eder.

Türkiye nefret suçu düzenlemesi olmayan az sayıdaki Avrupa ülkesinden biridir.

Öneri 1. Türkiye'de bazı sivil toplum kuruluşları tarafından her yıl nefret suçu istatistikleri ve bu konudaki temel sorunlara ilişkin raporlar yayımlanmaktadır. Bu raporlarda da görüldüğü üzere her yıl sığınmacılar, Aleviler, gayri müslimler, LGBTİ+'lar ve başka toplumsal kesimlere yönelik nefret suçları işlenmektedir. Bu vakalarda çok sayıda kişi ölmekte veya yaralanmakta, kendini ve dahil

olduğu kesimi baskı altında hissetmektedir. Daha küçük çaplı ve yerel nefret suçları raporlara dahi yansımaya kadar kanıksanmış durumdadır. Her Ramazan'da, sosyal medyada "Ramazanın ilk dayağı hangi ilden gelecek?" paylaşımları yapılarak karikatürize edilen vakalar sıradan/önemsiz görülmektedir. Nefret söylemi ise çok daha yaygındır. Özellikle iletişim araçlarının artması ve çeşitlenmesi ile nefret söyleminin görünürlüğü de etkisi de artmıştır. Nefret suçu ve nefret söylemine ilişkin yasal düzenleme bulunmaması ve dahi var olan yasal düzenlemelerin bile yeterince işletilmemesi toplumda cezasızlık algısına yol açmakta, başka failer için ise cesaret verici hale gelmektedir. Uzun süredir adalet sistemine duyulan güvene ilişkin araştırma ve raporlardaki sonuçlar üzerinde bu cezasızlık algısının büyük etkisi vardır.

Bu çerçevede öncelikle nefret suçunun TCK'da tanımlanması, unsurlarının kapsamlı bir biçimde sayılması ve nefret saikinin genel bir ağırlaştırıcı sebep olarak belirlenmesi gerekmektedir. Eğer nefret saiki TCK'daki bütün suçlar için ağırlaştırıcı sebep sayılmayacaksa hangi suçlar için (özellikle şiddet suçları) ağırlaştırıcı sebep olacağına sayılması gerekmektedir. Buna ek olarak nefret söylemi müstakil bir suç olarak TCK'da yer almalıdır. Ceza hukuku normlarındaki bu değişikliklerin yanı sıra nefret suçu mağdurlarına istem aranmaksızın vekil tayini veya nefret suçlarında denetimli serbestlik ve koşullu salıverme sürelerinin ağırlaştırılması gibi ceza usulüne ve infaza ilişkin düzenlemeler de yapılmalıdır. Bu düzenlemelerin yapılmasının devamında da kamu otoritesine nefret suçlarını izleme, raporlama ve istatistikleri kamuoyu ile paylaşma yükümlülüğü getirilmelidir.

Öneri 2: Nefret suçlarının zamanaşımına uğramamalı ve para cezasına çevrilememelidir.

7.3. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun Bağımsız Bir Yapıya Kavuşturulması Önerisi

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Birleşmiş Milletlerin ulusal insan hakları kuruluşlarına dair Paris İlkeleri doğrultusunda yeni bir yapıya kavuşturulmalıdır. Mevcut durumda TİHEK, özellikle belediyelere ilişkin kararlarında çifte standart ve siyasal ayrımcılıkla gündeme gelmekte, tarafsızlık ve eşitlik ilkeleri ihlal edilmektedir.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun yapısı bağımsız, çoğulcu ve cinsiyet eşitliğine uygun bir biçimde yeniden düzenlenmelidir. Kurulun toplantılarını düzenli olarak gerçekleştirmesi ve bu toplantılarda alınan kararların yayımlanması sağlanmalıdır. Kurulun herhangi bir etki ve telkinden uzak bir şekilde çalışma ve inceleme yapmasının önündeki tüm engeller kaldırılmalı, bu kapsamda telkin, tavsiye ve talimat yasağı yaptırımlarla güçlendirilmelidir. Kurumun idare ve yargı organları önünde mağdurları temsil, idare ve yargı organlarını harekete geçirme ve bu süreçlere katılma yetkisi tanımlanmalıdır. Kurumun incelemekle görevli olduğu ayrımcılık temelleri sınırlayıcı bir şekilde sayılmamalıdır.

20 Nisan 2016 tarihinde kabul edilen 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ile kurulan TİHEK, 2012 yılında oluşturulan Türkiye İnsan Hakları Kurumu'nun (TİHK) devamı niteliğinde olup, ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik ilkesinin korunması amacıyla görev ve yetkileri genişletilerek yeniden yapılandırılmıştır.

TİHEK, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmeleri, özellikle Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği standartlarıyla uyum sağlama ihtiyacının bir sonucu olarak hayata geçirilmiştir. Ayrıca 2010 yılında Anayasa'da yapılan değişiklikle güvence altına alınan ayrımcılık yasağı ilkesinin uygulanabilirliğini sağlamak da TİHEK'in kuruluş gerekçeleri arasında yer almaktadır.

TİHEK, biri başkan olmak üzere 11 üyeden oluşan bir Kurul tarafından yönetilmektedir. Kurul, karar alma organı niteliğinde olup, üyeler Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Kurumun idari işleyişi Başkanlık tarafından yürütülmektedir.

TİHEK, ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin bireysel başvuruları incelemekte ve bağlayıcı nitelikte idari para cezaları uygulayabilmektedir. Bunun yanında kurum, resen inceleme başlatma, tematik rapor hazırlama ve politika önerilerinde bulunma yetkisine de sahiptir. NPM’de (National Preventive Mechanisms) görevi çerçevesinde ceza infaz kurumları, geri gönderme merkezleri, polis nezarethaneleri gibi yerlere düzenli ziyaretler gerçekleştirilmektedir.

Paris Prensipleri uyarınca ulusal insan hakları kurumlarının yürütmeden bağımsız kurumlar olması gerekirken, TİHEK’in üyelerinin Cumhurbaşkanı tarafından atanması kurumsal bağımsızlığı tartışmalı hale getirmektedir. Bütçesinin de doğrudan merkezi idareye bağlı olması mali bağımsızlığı zayıflatan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında Kurumun NPM görevi kapsamında ziyaret ettiği kurumların çoğunlukla Adalet Bakanlığı’na bağlı olmasının, raporlarda eleştirilerin kapsamının sınırlı kalmasına ve tavsiyelerin uygulanabilirliğinin zayıflamasına neden olmasına ilişkin eleştiriler mevcuttur. Akademisyenler ve çeşitli STK’lar tarafından da TİHEK’in etkin bir başvuru yolundan uzak olduğu, ihlal tespitlerinde yeterince güçlü yaptırımlar uygulayamadığı ve kamuoyunda görünürlüğünün zayıf olduğuna ilişkin eleştiriler mevcuttur.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Birleşmiş Milletlerin ulusal insan hakları kuruluşlarına dair Paris İlkeleri doğrultusunda yeni bir yapıya kavuşturulmalıdır. Mevcut durumda TİHEK, özellikle belediyelere ilişkin kararlarında çifte standart ve siyasal ayrımcılıkla gündeme gelmekte, tarafsızlık ve eşitlik ilkeleri ihlal edilmektedir.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun yapısı bağımsız, çoğulcu ve cinsiyet eşitliğine uygun bir biçimde yeniden düzenlenmelidir. Kurulun toplantılarını düzenli olarak gerçekleştirmesi ve bu toplantılarda alınan kararların yayımlanması sağlanmalıdır. Kurulun herhangi bir etki ve telkinden uzak bir şekilde çalışma ve inceleme yapmasının önündeki tüm engeller kaldırılmalı, bu kapsamda telkin, tavsiye ve talimat yasağı yaptırımlarla güçlendirilmelidir. Kurumun idare ve yargı organları önünde mağdurları temsil, idare ve yargı organlarını harekete geçirme ve bu süreçlere katılma yetkisi tanımlanmalıdır. Kurumun incelemekle görevli olduğu ayrımcılık temelleri sınırlayıcı bir şekilde sayılmamalıdır.

8. Kadın ve Çocuklara Karşı Şiddetle Etkin Bir Mücadele

Antidemokratik uygulama ve girişimler, İstanbul Sözleşmesi’nin yürürlükten kaldırılmasına da sebep olmuş, kadına ve çocuğa karşı şiddetle mücadelede geri adımlar atılmıştır. 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’da yer alan koruyucu ve önleyici tedbirlerin uygulanmasında sistematik sorunlar bulunmakta, uzaklaştırma kararlarının alınması ve alınan kararların uygulanmasında yaşanan gecikmelerden dolayı önlenebilecek cinayetler meydana gelmektedir. Önlenebilir cinayetlerin bu çatı altından bir örneği Türkiye Büyük Millet Meclisi personeli Saliha Ozan’ın boşanma aşamasında olduğu Salih Akkaş tarafından uzaklaştırma kararı ihlal edilerek katledilmesi olmuştur.

Unutulmamalıdır ki, şüpheli kadın ölümü yoktur. Faili korumak için üzeri kapatılan dosyalar vardır. Tüm bu cinayetler aydınlatılmalı, kadınlara ve çocuklara karşı her tür şiddetle etkili bir şekilde mücadele edilmelidir. İstanbul Sözleşmesi yeniden yürürlüğe konulmalı, Çocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Lanzarote Sözleşmesi) etkili bir şekilde uygulanmalıdır.

Öneri 1. İstanbul Sözleşmesi yeniden yürürlüğe konulmalıdır.

Öneri 2. 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’da yer alan koruyucu ve önleyici tedbirlerin uygulanmasında sistematik sorunlar giderilmelidir.

Öneri 3. Çocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Lanzarote Sözleşmesi) etkili bir şekilde uygulanmalıdır.

9. Yargı ve İnfaz Sistemindeki Anti Demokratik ve İnsan Haklarına Aykırı Uygulamalara Son Verilmesine Yönelik Öneriler

İnfaz kurumlarında kapasitenin çok üzerinde hükümlü ve tutuklu bulunmaktadır. Bu durum, infaz rejiminin gereği gibi uygulanabilmesini engellemekte ve mahkumların haklarına gereği gibi erişmesine engel teşkil etmektedir. Cezaevi koşullarında barınması mümkün olmayan hasta tutuklu ve hükümlülerin infazının durdurulması gerektiği dikkate alınarak mevzuat yeniden düzenlenmeli, uygulamada sağlık hakkı ve yaşam hakkı temelli bir yaklaşım benimsenmelidir.

Tutukluluğun ancak kanunda öngörülen koşullarda uygulanabilecek bir istisna olduğundan hareketle hasta tutukluların tedaviye erişim ve sağlık haklarının yaşama geçebilmesi amacıyla masumiyet karinesi dikkate alınmalıdır.

Diğer yandan yakın geçmişte kurumlardaki doluluk oranlarını azaltmaya yönelik acele ve özensiz birtakım tedbirlerin getirildiği dikkat çekmektedir. Mahkûm açısından “özel önleme”, toplum açısından “genel önleme”nin sağlanmasının ön koşulu, mahkûm edilen her bireyin cezasının infaz edileceği kanaatinin yerleşmesidir.

Bununla birlikte eşitlik ilkesine aykırı düzenleme ve uygulamalar, infaz rejiminin yeniden düzenlenmesini gerekli kılmaktadır. Bunun için denetimli serbestlik ve koşullu salıverme kurumlarının etkili bir yapıya kavuşturulması, infazda adaletin gerçekleşmesi ve tutarlı bir düzenlemenin yapılabilmesi için tüm siyasi partilerin katılacağı, gerçek verilerin ve uzman görüşlerinin değerlendirileceği bir süreç tanımlanmalıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları bu sürece dayanak olmalıdır.

Toplumsal mutabakatın sağlanmadığı ve kapsayıcı olmayan çalışmalar, aynı sorunların tekrarlanmasına neden olmakta ve toplumun vicdanındaki adaletsizlik duygusunu güçlendirmektedir. Bu nedenle mevcut infaz rejiminin yol açtığı sorunların incelenmesi ve yeni infaz düzenlemelerinin hazırlanması için Türkiye Büyük Millet Meclisi özel bir çalışma gerçekleştirmelidir.

Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT) Türkiye’de ceza infaz kurumlarına ziyaretlerini sürdürmekte ve bu ziyaretlere ek olarak iktidar yetkilileriyle de görüşmeler gerçekleştirmektedir. Türkiye’ye 1990 yılından 2019 yılına kadar yapılan ziyaretlerin tamamının raporları yayımlanmış, ancak 2019 yılından sonraki hiçbir ziyaretin raporunun yayımlanması ulusal makamlar tarafından istenmemiştir. Komitenin raporlarının yayımlanmaması yönündeki çabalara son verilmelidir.

9.1. Örtülü Af Niteliğinde Olan İnfaz Düzenlemeleri Yerine, Toplumda Cezasızlık Algısına Yol Açmayacak Bir İnfaz Rejimi Önerisi

Ülkemizde, siyasi iktidarın örtülü af çabaları infaz sistemimizi yerle bir etmiştir. Siyasi iktidar neredeyse her yıl bir infaz paketi hazırlamaktadır. Özen ve sistemden yoksun bu düzenlemeler infaz mevzuatını çelişkilerle dolu hale getirmiş, hukuk düzenini delik deşik etmiştir.

Toplumdaki cezasızlık algısı endişelerini karşılayan söylemlerle başlayan kanun çalışmaları, her defasında cezasızlığı daha da genişletecek bir son metinle sonuçlanmaktadır. Yapılan değişikliklerin teknik özellikleri nedeniyle toplumun değişikliklerle meydana getirilen hukuki sonucu algılayamaması amaçlanmaktadır. Manipülatif söylemlerle, gerçekte yapılanlar gizlenmekte ve sanki adil bir infaz sistemine katkıda bulunmuş gibi bir algı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Böylece neredeyse her yıl yinelenen “örtülü af” düzenlemeleri, gerçekte af değilmiş, toplum için gerekli bir sistem değişikliğiymiş gibi ortaya konulmaktadır. Mahkemelerin verdiği cezayı tamamıyla etkisiz hale getiren örtülü af düzenlemeleri suçun mağdurları, onların aileleri ve toplumdan gizlenmeye çalışılmaktadır. Üstelik genel ve özel af ilanına karar verilmesi, Anayasa’nın 87. maddesinde yer alan düzenlemeye göre Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun oyuyla mümkündür. Bu uygulamalar dolayısıyla yalnızca anayasaya aykırılık içermemekte, aynı zamanda

toplumsal mutabakat arayışının da önüne geçildiğini göstermektedir. Oysa yalnızca af kararları değil, adil bir infaz düzenlemesi de toplumsal mutabakatın arandığı katılımcı bir müzakere ve uzmanlığın buluşturulmasıyla mümkün olacaktır.

Ülkemizdeki hapis cezalarının infazı çeşitli evrelerden oluşmaktadır. Hükümlü öncelikle kapalı ceza infaz kurumlarına alınmakta, devamında açık ceza infaz kurumuna nakledilmekte ve denetimli serbestlik sürecini de tamamladıktan sonra koşullu salıverilmektedir. Hükümlünün daha ileri infaz evresine geçmesi için iyi hal içinde bulunması gerekmektedir.

Süreç böyle tanımlanmasına rağmen yapılan yasal değişikliklerle hükümlüler arasında hiçbir temeli olmayan rejim farklılıkları oluşmuştur. Şöyle ki, hükümlüler salıverilmek için toplam cezasının belirli bir kısmını ceza infaz kurumlarında iyi halli olarak geçirmek zorundadır. Bu oran, bazı suçlarda toplam cezanın yarısı, bazı suçlarda üçte ikisi, bazı suçlarda dörtte üçüdür. Hatta bazı suçlarda hükümlülerin hiç koşullu salıverilme hakkı yoktur.

Siyasi iktidar, suçları da birbirinden ayırmış ve “iyi suçlar”, “kötü suçlar” şeklinde kabul edilemez bir anlayışı infaz sistemine yerleştirmiştir. Söz gelimi toplumsal tehlikeliliği son derece yüksek olan bir yağma suçu hükümlüsünün 9 yıllık bir hapis cezasının, koşullu salıverilmeye esas süresi 1/2 üzerinden 4 yıl 6 ayken, özel hayatın gizliliğini ihlal eden bir suçlunun koşullu salıverilmeye esas süresi 2/3 yasal oran üzerinden 6 yıldır. Yani aynı ceza süresine mahkûm edilen hükümlülerden birisi iyi halli olsa bile, diğerine göre 1 yıl 6 ay fazla süreyle ceza infaz kurumunda kalmaktadır.

Hükümlülerin kapalı ceza infaz kurumundan açık ceza infaz kurumlarına ayrılmasında da aynı temelsiz anlayış devam etmektedir. Söz gelimi kasten öldürme suçunun hükümlüsü koşullu salıverilmesine 7 yıl kala açık ceza infaz kurumuna ayrılmaya hak kazanırken, hırsızlık suçunun hükümlüsü 5 yıl kala ayrılmaktadır. Yani en üstün değer olan hayata karşı bir suç işleyen - insan öldüren bir hükümlü, mala karşı bir suç işleyen ve hırsızlık yapan bir hükümlüye göre daha avantajlı bir hale sokulmaktadır.

Hükümlüler koşullu salıverilmelerine belirli bir süre kala denetimli serbestliğe ayrılmakta ve özgürlüklerine erken kavuşmaktadır. Meydana getirilen ara değişiklikler ve örtülü aflar nedeniyle bir kısım hükümlüler koşullu salıverilmelerine 1 yıl kala, bir kısım hükümlüler 3 yıl kala denetimli serbestliğe ayrılmaktadır. Hatta 31 Temmuz 2023 tarihinde Covid izninde olan hükümlülerin bir kısmı 8 yıl denetimli serbestlikten faydalanabilmektedir. Söz gelimi 2020 öncesi, örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen bir suçun faili denetimli serbestlikten 3 yıl süreyle faydalanarak erken özgürlüğüne kavuşmaktadır. Oysa yine 2020 öncesi bireysel olarak neticesi nedeniyle ağırlaşmış yaralama suçunu işleyen bir fail denetimli serbestlikten 1 yıl süreyle faydalanmaktadır. Yani belirli suçları bireysel olarak işleyen fail, örgüt yapısı içinde suç işleyen faile göre 2 yıl daha fazla süreyle cezaevinde kalmaktadır. Böylece “suç işleyeceksen bireysel olma, örgütlü ol” diye ifade edilebilecek absürt bir anlayış geçerli olmaktadır.

Aynı ceza süresine mahkûm bazı hükümlüler, aylarca ceza infaz kurumlarının ağır koşullarında cezalarını yatarken, iktidarın sevdiği “iyi suç”ları işleyen hükümlüler 10 yılı aşkın hapis cezasının birkaç ayını cezaevinde geçirmekte ve kriminal kişilikleri ıslah olmamasına rağmen toplumun içine tekrar salınmaktadır. Öte yandan hakaret, basit tehdit, karşılıksız çek düzenlemek gibi toplumsal haksızlık derecesi nispeten hafif olan suçların hükümlüleri adli para cezasına çarptırılmaktadır. Adli para cezası hükümlüleri para cezasını ödeyemedikleri takdirde cezaları hapse çevrilmektedir. Bu sınıftaki hükümlüler, adli para cezasının gün karşılığını, cezaevinde yatarak infaz etmektedirler. Ülkemizde 1 Mart 2008 tarihinden sonra işlenen suçlara ait adli para cezalarının ödenememesi halinde hapis olarak infazında koşullu salıverilme söz konusu değildir. Söz gelimi 300 gün karşılığı 30 bin TL adli para cezasına mahkûm olan bir hükümlü bu cezayı ödeyemediği takdirde 300 gün süreyle cezaevinde bilfiil yatmakta ve kendisine koşullu salıverilme indirimi yapılmamaktadır. Kasten öldürme suçunun hapis cezasına çarptırılan hükümlüsü ise 1/3 oranında koşullu salıverilme indirimiyle

toplam cezasının üçte ikisini ceza infaz kurumunda geçirirken adli para cezası hükümlüsü cezasının tamamını indirimsiz olarak infaz etmektedir. Hal böyleyken ekonomik seviyesi güçlü olan bir hükümlü adli para cezasını zorlanmadan ödeyip cezasını infaz ederken, ekonomik seviyesi zayıf bir hükümlü ödeyemediği adli para cezasının karşılığı olan gün sayısını koşullu salıvermeden yararlanamadan tamamıyla infaz etmektedir. Siyasi iktidar, son 5 yılda örgütlü suçlar, cinsel saldırı gibi pek çok suçta infaz iyileştirmeleri yaparken adli para cezasına yönelik toleranssız davranmıştır. Devlet harcamalarının mali finansmanı, adli ve idari para cezalarından karşılanmaya çalışılmakta, “suçlunun ıslahı” değil “suçlunun parası” önemsenmektedir.

Anılan af düzenlemelerine rağmen infaz kurumlarında kapasitenin çok üzerinde hükümlü ve tutuklu bulunmaktadır. Bu durum, cezaların gereği gibi uygulanabilmesini engellemekte, hükümlü ve tutukluların haklarına gereği gibi erişmesine engel teşkil etmektedir. İnfaz sisteminin, kendisinden beklenen ıslah edici fonksiyonu ortadan kalkmaktadır. Geriye kalan yönüyle, infaz sistemi hükümlüler için kurlsız bir eziyete dönüşmektedir.

İnfaz hukukunun normatif yapısı genişledikçe, verilen yargısal kararlar da anlamsız kalmaktadır. Cezaların infazı sürecinde ceza infaz kurumu ve denetimli serbestlik müdürlüklerinin idari yetkileri genişlemekte ve mahkemelerin verdiği kararın hukuki anlamı kalmamaktadır. Böylece yapılan soruşturma ve kovuşturmalar neticesinde verilen yargısal hüküm, infaz aşamasında idari süzgeçten geçirilmekte ve ikili hukuk prensibi içinde siyasi iktidarın kontrolüne geçmektedir. Kişiye ve suçta özel yapılan kanuni düzenlemelerle birtakım mahkeme kararları uygulanamaz hale getirilmektedir. Öte taraftan keyfi “iyi hal yokluğu” kararlarıyla idare tarafından, mahkemelerin kanunilik prensibi çerçevesinde verdiği kararlar yok sayılmakta ve verilen cezanın üzerinde yaptırımlar uygulanmaktadır. “Dost ve düşman ceza hukuku” anlayışı yargılama sırasında uygulanmadığı takdirde siyasi iktidar infaz aşamasında istediği sonucu almaktadır. İdari yapının infaz süreci içinde güç kazanması, yargısal etkiyi bertaraf ederek infazı siyasal iktidarın menfaatlerine bağlamaktadır.

Yakın geçmişte kurumlardaki doluluk oranlarını azaltmaya yönelik acele ve özensiz “örtülü aflar”, toplumumuzda haklı bir cezasızlık algısı oluşturmuştur. Daha kötüsü suç işlemeye meyilli kişilere suç işleme yönünde cesaret vermiştir. Siyasi iktidar, iyileştirici düzenlemeler yaptıkça ironik bir biçimde cezaevi mevcutları artmış ve tam anlamıyla bir suç kaosu yaşanır olmuştur.

Diğer yandan, cezaevi koşullarında barınması mümkün olmayan hasta tutuklu ve hükümlülerin infazının durdurulması gerektiği dikkate alınarak mevzuat yeniden düzenlenmeli, uygulamada sağlık hakkı ve yaşam hakkı temelli bir yaklaşım benimsenmelidir. Beylikdüzü Belediye Başkanımız Mehmet Murat Çalık başta olmak üzere hasta tutuklular hakkında hukuka uygun olarak, adli tıp raporlarının beklenmesi gerekmeksizin derhal adım atılması sadece hukukun değil, insanlığın ve vicdanın da gereğidir. İleri evrede yaşamsal tehlike altında bulunan pek çok hasta hükümlü ve tutuklu, yıllarca süren adli tıp prosedürleri içinde cezaevinde bekletilmektedir. Cezaevinde yeterli tıbbi destek görmediğinden hayatını kaybeden onlarca örnek, kamuoyu tarafından da iyi bilinmektedir.

Tutukluluğun ancak kanunda öngörülen koşullarda uygulanabilecek bir istisna olduğundan hareketle hasta tutukluların tedaviye erişim ve sağlık haklarının yaşama geçebilmesi amacıyla masumiyet karinesinin dikkate alınması gerekmektedir. Tutukluluk bir koruma tedbiridir. Cezalandırmaya yönelik bir amacının olmadığına siyasi iktidar ve yargısal merciler tarafından kanıksanması gerekir.

Öneri 1: İnfaz işlemlerinin, tüm hükümlü grupları ve toplum kesimleri için eşitlikçi ve adil bir temele dayandırılması gerekir. Hükümlülerin kapalı ceza infaz kurumlarından açık ceza infaz kurumlarına ayrılması, denetimli serbestlik evresine geçişleri ve koşullu salıverilmeleri işlemlerinin ortak temelde bir rejime bağlanarak istisna ve katalog suçlar alanının daraltılması zorunludur.

Suçların toplumsal düzene etkileri ve eylemdeki haksızlık derecesine göre her bir suçta farklı ceza tayin edilmesi zaten maddi ceza hukukunun sorunudur Nitekim Türk Ceza Kanunu ve diğer ceza

kaunlarında suçlar tanımlanırken haksızlık derecelerine göre ceza tayin edilmiştir. Bu nedenle cezalar kesinleştikten sonra gündeme gelen infaz hukuku uygulamalarında, suçlara yönelik istisna alanlar ve uygulamalar son derece sınırlı sayıda olduğu takdirde kabul edilebilir.

Tüm toplum kesimleri tarafından anlaşılır eşitlikçi, adil, insanlık onuruna yaraşır bir infaz sisteminin yerleştirilmesi için bugüne kadar siyasi iktidar tarafından meydana getirilen yasal deformasyonun bertaraf edilmesi, mevzuat ve yapısal değişikliklerin acilen icra edilmesi gerekir. Bu amacın gerçekleşmesi, infaz hukukunun tüm paydaşlarının ve uzmanlarının fikirleri alınarak sağlıklı bir müzakere sürecinin yürütülmesiyle mümkündür. Bu bağlamda;

1- Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 105A maddesinde düzenleme bulan denetimli serbestlik, 107 ve 108. maddelerinde düzenleme bulan koşullu salıverilme ve 9. maddesinde düzenleme bulunan açık ceza infaz kurumuna ayrılmaya dair normların bütünsel olarak ele alınması zorunludur.

2- Ödenmeyen adli para cezalarının, hapis olarak infazında koşullu salıverilme oranlarının uygulanması için gerekli değişiklik aynı Kanun'un 106. maddesi üzerinde yapılmalıdır. Suç işleyen zenginin parayla, suç işleyen fakirin kişisel özgürlüğüyle cezalandırıldığı bu sakat anlayış tekrar sorgulanmalıdır.

3- İleri evrede hasta olan, yaşamsal tehlike altında bulunan ve cezaevi koşullarında yaşamını idame ettirme yeteneği olmayan hükümlü ve tutukluların, aylarca sürecek sağlık araştırması tamamlanıncaya kadar tedbiren infazlarının durdurulması yönünde gerekli düzenlemeler İnfaz Kanunu'nun 16. maddesi üzerinde yapılmalıdır.

4- İnfaz Hâkimliği Kanunu'nda yapılacak değişikliklerle, infaz hukukunda idarenin yetki alanı daraltılarak, pek çok işlemde infaz hâkiminin onay ve kararının alınması zorunluluğu infaz hukukunda insan haklarına yaraşır yargısal bir düzenin kurulmasına hizmet edecektir.

5- Cezanın infazından beklenen genel ve özel önleyici amaçların tecelli etmesi için Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik ve diğer bağlı mevzuatta uygun değişiklikler yapılmalıdır. "İyi hal" kurumunun objektif kriterlerle ve yargısal kontrol altında işlemesi elzemdir.

6- Çağımızın gereklerine bağlı olarak, infazın hükümlüyü cezalandırıcı bir işlev görmesi anlayışı terk edilerek hükümlünün ıslahı ve onun bir daha suç işlemeyerek topluma kazandırılması bakımından gerekli anlayış mevzuata hâkim kılınmalıdır.

7- Hukuk devletinin yaşaması; ancak eşit, adil, insancıl bir ceza yargılaması ve onu takip eden aynı ilkeleri içeren bir infaz sistemiyle mümkündür. Siyasi iktidarın menfaatlerine göre sürekli yasal düzenlemeler yapılması, birilerini kurtarmaya yönelik özel düzenlemelerin topluma gereklilik gibi lanse edilmesi ülkemizde infaz sistemini paralize etmiştir. Bu yüzden hukuk sistemini bozan, suçla mücadelede istikrarı engelleyen "yasalaştırma" çalışmaları kabul görmemelidir. Aksi takdirde "öngörülemez", "belirsiz", "kuralsız" bir infaz sistemi mağdura korku, suçluya cesaret vermekten başka bir işe yaramaz.

10. Devletin İnançlara Karşı Tarafsız Olduğu Bir Düzenin Hayata Geçirilmesi

Ülkemizdeki sosyal, kültürel, inançsal farklılıklar zenginliğimizdir. Laiklik bu zenginliğin güvencesidir. Her yurttaşımızın eşit koşullarda, özgürce, bir arada ve kardeşçe yaşaması esastır. Farklılıkların bir arada yaşaması ülkemizin bölünmez bütünlüğünün harcıdır. Anayasa'da da belirtildiği gibi herkesin vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahip olması, ibadetin serbestliği ilkesinin esas alınması zorunluluktur.

Alevi yurttaşlarımızın, kamu başta olmak üzere yaşadıkları eşitsizliklere ve karşılaştıkları hak ihlallerine, Alevi inancının ve taleplerinin yok sayılmasına son verilmelidir.

Alevi yurttaşlarımıza hizmet edeceği düşünülen ancak yanlış uygulamaları nedeniyle muhataplarında karşılığı olmayan Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Alevi – Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı kapatılmalıdır. Göstermelik kurumlara değil, gerçekleştirilebilecek reformlara ihtiyaç vardır.

Madımak, kapsamlı bir utanç müzesi haline getirilmelidir. Ayrıca Alevilere dönük katliamlarla yüzleşmeli, katledilen yurttaşlarımızla ilgili toplumsal bir duruş sergilenmeli, bu katliamlar insanlığa karşı suç olarak kabul edilmeli ve zamanaşımı bu katliam davaları açısından söz konusu olmamalıdır.

Hacı Bektaş Veli Dergâhı gibi önemli inanç ve tarih merkezlerinin yönetimi Alevilerin kurumlarına, kurumların uygun göreceği üst yapılara ya da yerel yönetimlere bırakılmalıdır.

Alevi yurttaşlarımızın başvuruları üzerine verilen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları dikkate alınmalıdır.

Herkesin ayrımcılıktan uzak bir şekilde kendisini özgürce ifade edebilmesi ve devletin inançlara karşı tarafsız olduğu bir düzenin hayata geçirilmesi için cemevleri ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmalı, cemevlerine ibadethane statüsü tanınmalıdır.

10.1. Cemevlerine İbadethane Statüsünün Tanınması

Alevi yurttaşların ibadetlerini cemevlerinde yaptıkları, cemevlerini “ibadethane” olarak gördükleri ve cemevlerinin bu şekilde tanınması gerektiği yönünde tam bir mutabakata sahip oldukları açıktır. Anayasamızda herkesin vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahip olduğu düzenlenmiş, ibadetin serbestliği ilkesi esas alınmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yerleşik içtihadına göre cemevlerinin ibadethane statüsünün tanınmaması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin inanç özgürlüğünü ve ayrımcılık yasağını düzenleyen hükümlerine aykırılık teşkil etmektedir. Herkesin ayrımcılıktan uzak bir şekilde kendisini özgürce ifade edebilmesi ve devletin inançlara karşı tarafsız olduğu bir düzenin hayata geçirilmesi için cemevlerinin ibadethane olduğu gerçeği kabul edilmelidir. Alevi çalıştaylarında üzerinde mutabık kalınan “... cemevleri de kanunlarda ibadethanelere tanınan bütün imkânlardan yararlanır.” formülüyle yapılacak bir yasal düzenlemenin cemevlerinin statüsü meselesini tam olarak çözeceği söylenebilir.

10.2. Alevi - Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığının Kapatılması

Alevilerin devletin inançlarına müdahale amacıyla kurmaya çalıştığı yönündeki yoğun itirazlarına rağmen kurulan, şu ana kadar sürdürdüğü yanlış uygulamaları nedeniyle muhataplarında karşılığı olmayan Kültür Bakanlığı'na bağlı Alevi - Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı kapatılmalıdır. Göstermelik kurumlara değil, gerçekleştirilebilir uygulama ve reformlara ihtiyaç vardır. Bu yönde bir kurumsallaşmaya ihtiyaç olup olmadığı, varsa kurumsallaşmanın nasıl yapılacağı alevi toplumu ve onların örgütleriyle tartışılarak kararlaştırılmalıdır.

10.3. Madımak'ın Müze Yapılması

Ülkemizde ne yazık ki, doğrudan alevi yurttaşlarımızı hedef alan çeşitli kırım ve katliamlar yaşanmıştır. Bunların en dramatiklerinden biri 1993 yılında Sivas Madımak Oteli'nde gerçekleşen olaylardır. Bütün faillerin bulunmaması, soruşturma ve yargılama sürecinde yaşanan ihmal ve aksaklıklar, yargılanan faillerin çeşitli yöntemlerle korunması, yaşanan olayın ağırlığını ve acısını mağdur aileler ve alevi toplumu açısından katmerlendirmiştir. Alevi toplumu uzun zamandır bir yandan dava süreci ile hak arama mücadelesi verirken, bir yandan da yaşananların unutulmaması için toplumsal hafızanın oluşturulması, katledilen yurttaşlarımıza ilişkin toplumsal bir duruşun gösterilmesi ve yüzleşmenin gerçekleştirilmesi için Madımak'ın müze yapılması talebini haklı olarak dile getirmektedir. Madımak bu haklı talep doğrultusunda bir utanç müzesi haline getirilmelidir.

Ayrıca, bu katliamlar insanlığa karşı suç olarak kabul edilmeli ve yasalarda çeşitli suçlar açısından var olan zamanaşımının bu tip katliam davaları açısından geçerli olmayacağı düzenlenmelidir.

10.4. Başta Kamu Kurumları Olmak Üzere İşe Girişlerde ve Yükselmelerde Yaşanan Ayrımcılığın Önlenmesi

Anayasanın 70. maddesinde “Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez” hükmü yer almaktadır. Buna rağmen, Alevi yurttaşlar arasında kamu başta olmak üzere işe girişlerde ve görevde yükselmelerde ayrımcılığa maruz kaldıklarına ilişkin çok güçlü bir algı mevcuttur. Ancak bu sadece bir algıdan ibaret değildir. Alevi yurttaşların gerek kamusal gerekse toplumsal yaşamda ayrımcılığa maruz kaldıklarına ilişkin çok sayıda rapor ve araştırma mevcuttur. Yirmi yılı aşkın süredir mülakatla alınan hemen hiçbir kamu kurumuna Alevilerin kolay kolay alınmıyor olması bu gerçekliği tescil etmektedir. Son yıllarda Alevi kökenli Vali kalmadığı gibi kaymakam, emniyet müdürü ya da genel müdür vb. üst düzey kamu görevlisinin olmaması da yalnızca Alevileri rahatsız eden bir husus olmanın ötesinde, kamudaki ayrımcılığın en açık kanıtı olarak sorunun boyutlarını da ortaya koymaktadır. Oysa kamuda işe girmek eşit yurttaşlık taleplerinin başında gelmektedir. Kamuda bir insanın alevi olduğu için işe girememesi ya da bulunduğu görevde bu nedenle yükselmemesi açıkça ayrımcılık suçunu oluşturmaktadır. Bunun önlenmesi için öncelikle kamu personeli seçme sürecinde son yıllarda pek çok problemin yaşandığı yazılı sınav güvenliğini sağlayacak önlemler alınmalı ve özellikle ayrımcı uygulamaların kaynağı olan ve kötüye kullanılan mülakat yöntemine son verilmelidir. Görevde yükselmelerde objektif kriterler ve ehliyet liyakati esas alan alternatif yöntemler oluşturulmalıdır. Atama ve yükselmelerde ayrımcılığın önüne geçebilmek için nefret suçları ve ayrımcılıkla ilgili madde yeniden düzenlenmeli, etnik, dinsel ya da mezhepsel farklılıklar nedeniyle atama ve yükselmelerde görevini kötüye kullanarak ayrımcılık yapanlar bu kapsama alınmalıdır. Düzenleme özel sektördeki işe alım ve görevde yükselmelerde yaşanabilecek ayrımcı uygulamaları da içermelidir.

Öneri 1: 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 113. maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki madde eklenmiştir.

113/A- Kamu Hizmetine Girme Hakkının Engellenmesi

Devlet Memurları Kanununun 48 inci maddesindeki genel ve özel şartları taşıyan bir kişinin dil, ırk, etnik köken, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından dolayı kamu görevine girmesine engel olan fail hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

Öneri 2: 14.7.1965 tarihli ve 657 sayılı Kanunun 125 inci maddesinin (D) bendine aşağıdaki alt bent eklenmiştir.

“ö) Maiyetindeki memurun görevinde yükselmesini dil, ırk, etnik köken, renk, cinsiyet, engellilik, siyasî düşünce, felsefî inanç, din veya mezhep ayırımı yaparak engellemek”

10.5. Diğer Talepler

Hacı Bektaş Veli Dergâhı gibi önemli inanç ve tarih merkezlerinin yönetimi Alevilerin kurumlarına, kurumların uygun göreceği üst yapılara, temizlik ve bakım gibi hizmetler yönünden yerel yönetimlere bırakılmalıdır.

12 Eylül darbecileri tarafından başlatılan ve AKP döneminde de ısrarla sürdürülen Alevileri, kendi inanç ve geleneklerinden uzaklaştırarak, asimile etmek amacıyla Alevi köylerine cami yapılması uygulamasından derhal vazgeçilmelidir.

10 Muharrem günü resmî tatil olmalıdır.

Mezarlıklarda, Alevilerin kendi inançlarına uygun ritüellerinin yerine getirilmesinin koşulları yaratılmalıdır.

Alevi yerleşim yerleri, kutsal mekânları ve coğrafi eski adları iade edilmelidir.

Alevilere ilişkin olumsuz toplumsal yargıların kırılmasına katkıda bulunması için TRT'nin Alevi inanç ve kültürünü tanıtan daha fazla yayın yapması sağlanmalıdır.

11. Güvenlik Güçlerinin ve Güvenlik Bürokrasisinde Çalışan Sivil Memurların Özlük Haklarının İyileştirilmesi

Şehit aileleri ve gazilerimizin yanı sıra, terörle mücadelede en ön safta görev yapan Türk Silahlı Kuvvetleri personeli, polis, jandarma ve sahil güvenlik personelinin; ayrıca Merasim Sokak saldırısında olduğu gibi çok sayıda şehit verdiğimiz gerek Türk Silahlı Kuvvetleri'nde gerekse İçişleri Bakanlığı'nda görev yapan sivil memurların özlük haklarının iyileştirilmesi için adımlar atılmalıdır.

Özellikle subaylarımızın, astsubaylarımızın, uzman çavuşlarımızın, sözleşmeli erlerimizin, güvenlik korucularımızın ve ilgili tüm kolluk kuvvetleri personelinin mali, sosyal ve özlük haklarının günün koşullarına uygun şekilde düzenlenmesi, hem adaletin hem de devletin onlara karşı sorumluluğunun gereğidir.

Unutulmamalıdır ki, bu görevliler huzur ve güven içinde çalışmadığı bir süreçte kalıcı bir toplumsal barış inşa edilemez.

Öneriler: - Güvenlik güçlerinin maaş, tazminat miktarları arttırılmalıdır.

- Kurumlar arası (emniyet-jandarma-sahil güvenlik-Türk Silahlı Kuvvetleri) maaş- ücret dengesizliği giderilmelidir.

- Güvenlik güçlerinin atama ve görevde yükselmeye ilişkin hakları geliştirilmelidir.

- Güvenlik güçlerinin tabi olduğu çalışma sisteminin düzensizliğinin ortadan kaldırılarak insan onuruna dayanan, objektif bir sistem oluşturulması, çalışma süreleri, fazla çalışma usul ve esaslarının iyileştirilmesi için çalışma yürütülmelidir.

- Güvenlik güçlerinin tabi olduğu disiplin mevzuatının güncellenerek haklarının geliştirilmesi gereklidir.

- Emeklilik, maluliyet gibi sosyal güvenlik haklarının çalışma biçimi ve riskleri nedeniyle yeniden belirlenmesi, düzenlenmesi ve iyileştirilmesi gereklidir.

- Koruyucu melbusat, görev ekipmanı yetersizliklerinin giderilmesi sağlanmalıdır.

- Çalışmanın doğasından kaynaklı mental sorunlara yönelik psikolojik, sağlık ve sosyal destek uygulamalarının geliştirilmesi elzemdir.

- Örgütlenme haklarının önündeki engellerin kaldırılması, sendikalaşma ve toplu görüşmeye ilişkin hakların geliştirilmesi gereklidir.

12. Eğitimde Demokratikleşme Önerileri

CHP'nin, 28 Kasım 2025 tarihinde yapılan 39. Olağan Kurultayda kabul edilen Parti Programında ana dilde eğitim; demokratikleşme ve eşit yurttaşlık temelinde ele alınmıştır. Bu kapdamda ana dil bir hak olarak kabul edilmiştir. Bu yaklaşımla tüm yurttaşların ana dilini öğrenme, kullanma ve geliştirme hakkı sağlanacak; kimsenin kimliğinden dolayı ayrımcılığa uğramasına ve toplumsal olarak dışlanmasına izin verilmeyecektir.

Ülkelerin kalkınması, demokratikleşmesi ve toplumsal refaha kavuşması için temel bir politika alanı olan eğitim, Anayasal olarak bedelsiz verilmesi gereken bir kamu hizmeti; beslenme, barınma, ulaşım gibi yan hizmetler de onun ayrılmaz bir parçasıdır. Eğitim politikamızın temel amacı, her çocuğun nitelikli eğitime ücretsiz ve eşit erişimini sağlamak olmalıdır. Öğretim programları laik,

bilimsel, çağdaş ve tarafsız ilkeler doğrultusunda, öğrencilerin eleştirel düşünme, problem çözme, yaratıcılık, dijital okuryazarlık ve sosyal-duygusal becerilerini güçlendirecek şekilde düzenlenmelidir. Eğitim sisteminin başat amacı sosyal eşitsizlikleri ortadan kaldırmak ve toplumsal adaleti güçlendirmek olmalıdır. Toplumların geleceği eğitim sistemlerinin yetiştirdiği bireyin yetkinliklerine, becerilerine ve birikimlerine göre şekillenmektedir.

Öte yandan eğitim tüm bireylerin doğuştan gelen en temel hakları arasındadır. Türkiye'nin tarafı olduğu çok sayıda Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi Sözleşmesi, eğitim hakkını güvence altına alır. Bu sözleşmelerin tümü, düzenlenen diğer haklar yanında eğitim hakkına erişim konusunda da ayrımcılığı yasaklar. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşmenin Ek Protokolünün 2. maddesinde “Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneyeceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir.” ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca Anayasamızın 42. maddesinde “Kimse, eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz.” ifadesi yer almaktadır.

23 yıllık AKP iktidarları süresince eğitim bir hak olmaktan çıkmış ayrıcalık halini almıştır. Devlet okullarında nitelikli eğitim yok edilmiş, laik eğitimden uzaklaşmış, nitelikli çağdaş eğitim satın alınır hale gelmiştir. Devlet okullarında fiziksel koşulların eşitlenememesi, temizlik, güvenlik, öğretmen ihtiyacı gibi sorunların çözülmemesi nedeniyle özel okul sayıları artmış, aileler temiz ve güvenli okul ile nitelikli çağdaş eğitim için özel okullara yönelmiştir.

Dil, din, ırk, soy, sınıf ayrımı olmadan her bireyin, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda eğitim imkanlarına ulaşması en temel ilkedir. Eğitimde fırsat ve imkan eşitliği sağlanmalıdır. Eğitimde fırsat ve imkan eşitliği Devletin her birey için uygun eğitim koşullarının hazırlanmasının yanında bireylerin farklı ihtiyaçlarının gözetilmesi ve her birey için ihtiyacı doğrultusunda imkan sağlama anlamına gelmelidir.

Atatürk'ün “kimsesizlerin kimsesi” olarak tanımladığı ve gençlere emanet ettiği Cumhuriyetin eğitim sistemi, AKP iktidarları döneminde, “kimsesiz” gençleri “kimse” yapma işlevini hızla terk ederek, bunun yerine, az sayıda olan iktidar seçkinlerini yetiştirmeyi kendine hedef olarak almıştır. Ve bu hedef doğrultusunda okullar arasındaki, nitelik ve nicelik farkı artmış, bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda imkan sağlama hedefinden uzaklaşmıştır. Eğitim kurumlarımız “nitelikli” ve “niteliksiz” olarak doğrudan Milli Eğitim Bakanları tarafından ayrıştırılmıştır. Bu süreçte bireyler eğitim sistemi içerisinde var olsa da ihtiyacına yönelik eğitim imkanına ve hatta eşit eğitim imkanına erişim sağlanamamıştır.

Öte yandan Milli Eğitim Bakanlığı'nın yüz yıllık deneyimi ve birikimini taşıyan birim ve kurumların içi boşaltılmış, liyakat ilkesi yok edilmiş, alanında uzman kişiler MEB çatısından uzaklaştırılmıştır. Durum böyle olunca var olan sorunlara yenileri eklenmiş ve Milli Eğitim Politikaları savrulmaya başlamıştır.

12.1. Millî Eğitim Şurası

Millî Eğitim Şurası, Milli Eğitim Bakanlığı'nın en yüksek danışma kurulusudur ve eğitim alanındaki en köklü kurullardan biridir. Yasal tanımı gereği, Türkiye'de eğitim sistemini geliştirmek ve eğitimin niteliğini yükseltmek için eğitim ve öğretim ile ilgili konuları incelemekten ve öneri niteliğinde kararlar almaktan sorumludur.

Millî Eğitim Şurası, yasal dayanağı 1933'te hazırlanan ve 1939'dan bu yana uygulanan köklü bir gelenek olmasına rağmen geçmişten bugüne aksamalarla toplanmaktadır. Şuraların Türkiye'de eğitim politikası geliştirme süreçlerindeki yerinin ne olduğu hususu mevzuatta AKP döneminde yapılan değişikliklerle belirsizleştirilmiştir.

2014 yılında yapılan yönetmelik değişikliği ile “Bakanlık, şura kararlarına önemi ve önceliğine göre Şura Kararlarını Uygulama Programı’nda yer verir.” ifadesi “Şura kararları tavsiye niteliğindedir. Genel Sekreterlik, şura kararlarını ilgili birimlere gönderir.” olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklik ile şura işlevini kaybetmiş, kararları tavsiye niteliğine indirgenmiştir. Ayrıca aynı düzenleme ile katılımcılar Milli Eğitim Bakanı’nın davet edeceği kişilerle sınırlandırılmıştır.

Öneri1. Millî Eğitim Şûrası ile ilgili yeniden bir mevzuat çalışması yapılmalı ve tüm paydaşların şuraya katılması ve şura kararlarının, önemi ve önceliğine göre Uygulama Programına alınması sağlanmalıdır.

12.2. Seçmeli Derslerin Belirlenmesi

11 Nisan 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6287 sayılı Kanun ile eğitim sistemimizin temel taşları yerinden oynatılmış, 4+4+4 eğitim sistemi uygulamaya koyulmuştur. Öte yandan 6287 sayılı Kanun ile dünya üzerinde ilk kez bir parlamento kanun ile ders çizelgelerine ders koymuştur.

Bu düzenleme ile seçmeli “Kuranı Kerim” ve “Peygamberimizin Hayatı” dersleri TBMM tarafından ders çizelgelerine eklenmiştir. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından verilmesi gereken karar TBMM tarafından resen alınmıştır. Kanun değişikliğinde diğer seçmeli derslerin belirlenmesi yetkisi MEB’e bırakılmıştır. Seçmeli “Kuranı Kerim” ve “Peygamberimizin Hayatı” derslerinin seçilmesi hususunda okul yöneticileri ile MEB’in protokol yaptığı vakıf ve derneklerin baskısı olağanüstü artmıştır. İlk etapta öğrenciler ve veliler, okul yöneticilerinin baskısı ile bu dersleri seçerken son yıllarda matematik, fen gibi derslerin daha çok seçildiği görülmüştür. 13 yılın sonucunda seçmeli ders sayısı olağanüstü artmış ve okullarda öğrenci ve velilere yönelik baskılar da artarak devam etmiştir.

Ortaokullarda 30, liselerde toplam 45 farklı seçmeli ders bulunmaktadır. Haftalık 40 saat dersin 9. sınıfta 7 saati, 10. sınıfta 6 saati, 11. sınıfta 20 saati, 12. sınıfta ise 24 saati seçmeli derslerden oluşmaktadır. Yaşayan Diller ve Lehçeler (Kürtçe-Zazaki, Kurmançî, Lazca, Boşnakça, Gürcüce, Adıgece) 2012 yılından günümüze seçmeli ders olarak okutulmaktadır.

AKP iktidarları süresince Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu’nun içi boşaltılmış, Bakanlığın yetiştirdiği uzmanlar kurumdan uzaklaştırılmıştır. Talim ve Terbiye Kurulunun yapısının bozulması sonucunda öğretim programları ve ders kitaplarının içerikleri dinselleştirilmiştir. Bu sadece Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile sınırlandırılmamış, diğer ders içeriklerine de yansıtılmıştır.

Öneri 1. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı yeniden yapılandırılmalı, öğretim programlarının, ders içeriklerinin ve ders çizelgelerinin, yeniden Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından düzenlenmesi sağlanmalıdır.

12.3. Zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Eğitimi Uygulamasının Farklı İnançlar Göre Düzenlenmesi

Anayasamızın 24. maddesi gereğince Din Kültürü ve Ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunludur. Anayasa'nın 24. maddesinde "*Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.*" denilmektedir. Anayasa'da bu hüküm için bir istisna da öngörülmemiştir. Bu nedenle Türkiye'deki tüm ilk ve ortaöğretim kurumlarında din kültürü ve ahlak öğretimi yapılması zorunludur.

23 yıllık AKP iktidarı boyunca öğretim programları ve ders kitapları dinselleştirilmiştir. Bu sadece Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile sınırlandırılmamış diğer ders içeriklerine de yansıtılmıştır. Ayrıca 2012 yılında ve sonrasında yapılan değişiklikler ile seçmeli din dersleri öğretim programlarına eklenmiştir. Süreç içerisinde din dersleri zorunlu-seçmeli hale getirilmiştir.

Ülkemizde başka dinlere mensup yurttaşlarımız başvuru yapmaları halinde çocuklarını Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinden muaf tutabilmektedir. Ancak Milli Eğitim Bakanlığı’nın alt yapı

sistemlerinde düzenleme yapılmaması nedeniyle, özellikle zorunlu-seçmeli din dersleri modüllerine çocuklar zorunlu olarak yönlendirilmektedir. Başka bir ifade ile öğrencilerin tamamı en az bir din dersi seçmek zorunda bırakılmaktadır. Bu konuda başka inanç gruplarına mensup yurttaşlarımız AİHM kararları olmasına rağmen haklarını almakta ciddi zorluklar yaşamaktadır. Bu doğrultuda, muafiyet için velilerden dilekçe talep edilmektedir. Ancak Milli Eğitim Bakanlığının mevcut uygulamaları, Anayasanın 24. maddesindeki “Kimse,, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz” hükmüne açıkça aykırılık taşımakta ve yeni sorun alanları ortaya çıkarmaktadır. Veliden muafiyet dilekçesi almadan yeniden bir düzenleme yapılmalıdır. Ayrıca muaf olacak öğrenciler için e-okul sisteminde gerekli düzenlemelerin yapılması şarttır.

Zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Dersine ilişkin en yoğun itiraz dersin öğretim programına ve ders kitaplarına ilişkindir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin içeriği incelendiğinde, içeriklerin Din Kültürü ve Ahlak Öğretimi kapsamında değil din kültürü öğretimini aşan, İslam dininin ve onun belirli bir yorumunun eğitim ve öğretimi kapsamında olduğu görülecektir. AİHM kararlarında da bu içerikte bir dersin farklı inanç gruplarına verilmesinin Sözleşmenin ihlali olduğu belirtilmiştir. Bu karar üzerine öğretim programında yapılan değişiklikler Alevi yurttaşlar açısından yetersiz bulunmuştur.

Zorunlu olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin içeriği Dinler Tarihi ve Din Sosyolojisi olarak yeniden oluşturulmalı, dersin içeriği tüm inanç gruplarının üstünde bilgi vermeyi önceleyen bir dille hazırlanmalı ve din kültürünün yanı sıra yerel, genel ve evrensel ahlâk ilkelerinin karşılaştırmalı olarak öğretimine yer verilmekle sınırlandırılmalıdır. Alevi inancına yer verilen bölümün mutlaka Alevi kanaat önderleri ve konunun uzmanı Alevi akademisyenler tarafından hazırlanması gereklidir.

Anayasa'nın 24. maddesinde belirtilen şartlara uygun olarak hayata geçirilmesi gereken “isteğe bağlı Din Kültürü ve Ahlak Öğretimi Programı”, değişik din ve inanç gruplarından öğrencilerin, isteğe bağlı olmak kaydıyla, kendi inanç, öğreti ve ritüelleri hakkında, doğrudan bilgi edinme, öğrenme ve eğitim haklarını kullanabilecek şekilde düzenlenmelidir.

Millî Eğitim Bakanlığı 2012 yılında çıkardığı seçmeli dersler listesinde Alevilik dersine yer vermiş ancak eğitmeni olmadığı gerekçesi ile okul idareleri bu dersin seçimine izin vermemiştir. Eğitmen olmasa bile bu eğitmenlerin yetiştirilmesi devletin objektif sorumluluğudur. Zaten bu dersi verecek çok sayıda, akademisyen ve öğretmen de mevcuttur. Alevi çocukları açısından hak ihlalini katmerleştiren bu uygulamadan vazgeçilmeli, dersi tercih eden Alevi çocuklar için hazırlanacak içerikte kendi inanç, öğreti ve ritüelleri hakkında seçmeli ders programı sağlanmalıdır.

Millî Eğitim Bakanlığı çeşitli tarikat ve cemaatlerin uzantısı vakıf ve dernekler ile yaptığı protokollere 2014 yılından itibaren hız vermiştir. Yaklaşık 1 milyon öğrencisi bulunan Bakanlık eğitim-öğretim faaliyetlerini pedagojik eğitimi olmayan şahısların eline terk etmiştir. Bahsi geçen vakıf ve derneklerin neredeyse tamamı din eğitimi vermektedir. Ayrıca bu protokoller kapsamında derslerin yanı sıra yatılı ve pansiyonlu okullardaki öğrencilerin yurtlarında gece manevi danışmanlık adı altında faaliyetler başlatılmıştır.

Son örneklerinden biri Millî Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Gençlik ve Spor Bakanlığı arasında 2021 yılında imzalanan “Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum” protokolüdür. Bu protokole göre, “manevi danışman” olarak imam, vaiz, din hizmetleri uzmanı ve Kur'an kursu hocaları, MEB'e bağlı okullarındaki öğrencilere "değerler eğitimi" vermektedir. Din Kültürü ve Ahlak Eğitimi eğitimiyle ilgili tüm düzenlemelerde her koşulda laiklik, nesnellik, eleştirelilik ve çoğulculuk ilkelerine uygunluğunun aranması ve ebeveynlerin inanç ve tercihlerine saygı gösterilmesi gereklidir. Tarikat ve cemaatler eliyle yürütülen ÇEDES gibi projeler Anayasanın laik devlet ilkesini düzenleyen 2. maddesi ile 14. maddesine aykırıdır ve bu uygulamaya derhal son verilmelidir.

Ülkemizde her çocuğun parasız, çağdaş, nitelikli, laik, bilimsel eğitime erişimi için yeni bir süreç başlatılmalı, tüm eğitim paydaşları ile birlikte uzlaşma adımları atılmalıdır. Eğitimin çözüm bekleyen

onlarca sorunu bulunmaktadır. Okullar arası farklılıkların azaltılması, çocuklarımızın ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda eşit eğitim imkanlarına kavuşması, ülkemiz ve çocuklarımızın geleceği açısından önem arz etmektedir.

13. Ekonomide Demokratikleşme Önerileri

Türkiye’de demokratik parlamenter rejimi ortadan kaldıran 16 Nisan 2017 referandumu ile Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmiş ve Türkiye’nin, Cumhuriyet tarihi boyunca elde ettiği demokratik, anayasal ve kurumsal birikimlerinin önemli bir bölümü kaybedilmiştir.

Demokratik rejimlerin en temel niteliklerinden biri yürütmenin; yasama, yargı, basın diğer bağımsız denge ve denetlenme mekanizmaları ile sınırlandırılmasıdır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, yürütme üzerindeki denetim ve sınırlamaları çok zayıflatmıştır. Rejimin bu anlayışla radikal biçimde değiştirilmesi hem ülkemizdeki kurumsal dengeleri ortadan kaldırmış hem de devlet geleneğinde ve bürokratik kültürde dramatik bir bozulmaya neden olmuştur.

Anayasa değişikliğinin verdiği yeni yetkilere dayanılarak çıkartılan Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile devletin yapısı baştan aşağı değiştirilmiştir. Devlet örgütlenmesi ve bürokratik yapı tek adamın belirleyici olacağı, kurumların tek adamdandan ve onun dar çevresinden emir alacağı, tek adama karşı sorumlu olacağı biçimde yeniden yapılandırılmıştır.

Bu Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile Türkiye’nin idari yapısında aceleyle değişiklikler yapılmış ve birçok kamu idaresi ya kapatılmış ya birleştirilmiş ya da başka bir Bakanlık bünyesine devredilmiştir. Cumhurbaşkanlığında da mevcut kamu yönetiminde işlevleri bulunan kamu kurum ve kuruluşlara paralel yeni kurul, başkanlık veya ofisler oluşturulmuştur.

Yüzyıllara dayanan bir Devlet yapısı yıkılarak ve kökleşmiş gelenekleri bozularak yeni bir yürütme organı hayata geçirilmiştir. Yüzlerce yılda yerleşen bürokratik liyakat, ehliyet ve sorumluluk teamülleri sözde yenilikçilik adı altında hiçe sayılmıştır. Geleneklerle birlikte devlet aklı ve kurumsal birikim yok edilmiştir.

Siyasi irade üzerinde hiçbir sınırlama kabul etmeyen yeni yaklaşım kamuda akılcılığı, nesnellığı ve bilimsel yöntemleri de dışlamaktadır. Kamuda işe alımlarda partizanca bir anlayışın hâkim olması sonucunda liyakat ilkesi tamamen ortadan kalkmış; uzmanlık, nitelik, yeterlilik ve bilgi birikimi değer olmaktan çıkarılmıştır. Kurumların bu anlamda geçmişten gelen beşerî sermayeleri ve kapasiteleri atıl hale getirilmiştir.

Yaşanan bu değişim ülkede ekonomi politikalarına yön veren yapının da radikal bir şekilde değişimine yol açmış, ekonomiye yön veren ve kamunun ekonomiye müdahalesini sağlayan bazı temel kurumların yapılarının plansızca ve kökten bir biçimde değiştirilmesi devlet içindeki uyumu ve kamu uygulamalarındaki tutarlılığı da yok etmiştir.

Bu çarpık ve hesapsız dönüşümün kurumsal birikimize ve ülkemizin demokratikleşme yolculuğuna verdiği zararların giderilmesi için ne yazık ki uzun vadeli ve güçlü bir mücadele gerekecektir. Bu nedenlerle oluşan tahribatın giderilmesi için ilk aşamada “ekonomide demokratikleşme” adımı altında bazı adımların atılması ve ekonomiye yön veren kurumların örgütlenme ve işleyiş yapılarında iyileştirme adımlarının atılması zorunlu görülmektedir.

13.1 Kesin Hesap Komisyonunun Kurulması

Merkezi Yönetim Bütçe Kanun Teklifi ile bir önceki yılın Kesin Hesap Kanunu Teklifi ve Sayıştay tarafından kamu idareleri hakkında düzenlenen denetim raporlarının Plan ve Bütçe Komisyonundaki birlikte ve sıkıştırılmış bir takvimde görüşülmesi sakıncalı sonuçlar yaratmaktadır.

Kesin Hesap Kanunu Teklifleri Plan ve Bütçe Komisyonunda tam anlamıyla görüşülememekte ve bunun sonucunda da gerektiği gibi denetlenememektedir. Bu durum Anayasa’nın 87. ve 161. maddelerinde vücut bulan TBMM’nin bütçe hakkına da aykırılık oluşturmaktadır.

Oluşan bu sakıncaların giderilebilmesi için Kesin Hesap Kanun Tekliflerinin, başkanı muhalefet partilerinden seçilmiş ayrı bir Kesin Hesap Komisyonunda görüşülmesini sağlayacak bir yasal düzenlemenin yapılması uygun olacaktır.

Öneri: Kesinhesap Komisyonu Kanun Teklifi

Amaç ve kapsam

MADDE 1- (1) Bu Kanunun amacı, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından yasalarla yürütme organına verilen gelir toplama, harcama yapma, borç yönetimi, kamu varlık ve kaynaklarının kullanımı ve yönetimine ilişkin yetki ve sorumlulukların ilgili yasal düzenlemelere uygun olarak etkin ve verimli kullanılıp kullanılmadığının denetimi çalışmalarını yürütmek amacıyla Kesin Hesap Komisyonunun kuruluş, görev, yetki, çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir.

Komisyonun kuruluşu

MADDE 2- (1) Üye sayısı Danışma Kurulunun teklifi üzerine Genel Kurulca belirlenecek Kesin Hesap Komisyonunda; siyasi parti grupları ile bağımsızlar Meclisteki sayılarının –boş üyelikler hariç- üye tam sayısına oranlanması ile bulunacak yüzde oranına uygun olarak temsil edilirler.

(2) Komisyon üyeleri belirlenirken üyelerin mali mevzuat, iç denetim, dış denetim konularında bilgi ve deneyimi olan üyelere öncelik tanınır.

(3) Komisyon üyelikleri için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır. İkinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder.

(4) Komisyon, komisyon başkanı Türkiye Büyük Millet Meclisinde ikinci en fazla üyeye sahip siyasi parti grubunun üyeleri arasından olmak üzere, siyasi parti gruplarının yüzde oranlarına göre bir başkan, iki başkan vekili, bir sözcü ve bir katip üye seçer. Bu seçim, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanan Komisyonun toplantıya katılanların salt çoğunluğunun gizli oyuyla yapılır.

Komisyonun görev ve yetkileri

MADDE 3- (1) Komisyon;

a) Merkezi yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin kesin hesap kanun tekliflerinin ilgili idarelerin; stratejik planlarına, performans programlarına, faaliyet raporlarına ve Sayıştay denetim raporlarına dayanılarak denetlenmesi,

b) 3/12/2010 tarihli ve 6085 sayılı Sayıştay Kanuna göre Meclise sunulan genel uygunluk bildirim, faaliyet genel değerlendirme raporu, mali istatistikleri değerlendirme raporu ile Sayıştay Başkanı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan diğer raporların incelenmesi,

c) Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin genel işleyişini; kamu maliyesinin temel ilkeleri, kamu malî yönetimi, malî kontrol, malî saydamlık, hesap verme sorumluluğu ve muhasebe sistemi yönlerinden değerlendirmek ve görüş oluşturmak,

görevlerini yürütür.

(2) Komisyon, görev alanı ile ilgili konularda çalışmalar yapmak üzere alt komisyon kurabilir; uzmanlardan yararlanabilir.

(3) Komisyon görev, yetki ve sorumluluk alanına giren çalışmaları yürütürken bütün kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerden kanunlarda öngörülen usullere göre bilgi ve belge isteyebilir ve Komisyona çağırarak bilgi ve görüş alabilir.

(4) Komisyon gerekli gördüğünde Ankara dışında çalışabilir, ilgili kamu idareleri nezdinde incelemelerde bulunabilir.

(5) Tüm kamu kurum ve kuruluşları Komisyonun çalışmalarını kolaylaştırmak üzere her türlü yardım ve destekte bulunur.

Komisyonun çalışma usul ve esasları

MADDE 4- (1) Kesin Hesap Komisyonu üye tam sayısının en az yarısı ile toplanır ve toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir zaman üye tam sayısının üçte birinden az olamaz.

(2) Komisyon yaptığı denetimler sonucunda kamu idareleri itibariyle birer rapor hazırlar. Komisyon hazırladığı raporların sonuç kısmında kamu idareleri için değerlendirmede bulunur. Kamu idarelerinden sorumlu Bakan (Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay için bu kurumların Başkanları ve Cumhurbaşkanlığı için Cumhurbaşkanı) varsa Komisyon tarafından tespit edilen eksiklikler konusunda gelecek yılda alınacak önlemler ve eylemler konusunda Komisyona yazılı beyanda bulunur. Sorumlular tarafından Komisyona bildirilen önlemler ve eylemlerin ne ölçüde yerine getirildiği ilgili kamu idaresinin bir sonraki dönem kesin hesap denetimi çalışmalarında ayrıca denetlenir.

(3) Kamu idareleri itibariyle hazırlanan raporlarda tespit edilen yetersizlikler, eksiklikler ve mevzuata aykırılıklar; ilgili yasal düzenlemeler, kamu idaresinin stratejik planı ve bütçe hedefleriyle de ilişkilendirilerek gösterilir. Hazırlanan raporların bir nüshası gelecek yıla ilişkin merkezi yönetim bütçe kanunu teklifi görüşmelerinde yararlanılmak üzere TBMM Başkanlığına gönderilir.

(4) Kurulan alt komisyonlar yaptıkları çalışmalarını bir rapor halinde Komisyona sunarlar.

Uygulanacak İçtüzük

MADDE 5- (1) Kesin Hesap Komisyonu çalışmalarında bu Kanunda açıklık bulunmayan durumlarda Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü hükümleri uygulanır.

(2) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü gereğince komisyonlar üzerinde haiz olduğu denetleme yetkisi bu Komisyon için de geçerlidir.

Yürürlük

MADDE 6- (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 7- (1) Bu Kanun hükümlerini Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı ile Cumhurbaşkanı yürütür.

13.2 Merkez Bankasının Bağımsızlığının Sağlanması

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemiyle gerek 1211 sayılı Merkez Bankası Kanununda yapılan değişiklikler gerekse Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile yapılan düzenlemeler, temel amacı fiyat istikrarını sağlamak olan Merkez Bankasının para politikası araçlarını doğrudan belirleme hususundaki araç bağımsızlığını fiilen ortadan kaldırmıştır.

Merkez Bankası Kanununda yapılacak değişiklikle Başkan ve diğer üst düzey yöneticilerinin atanma süreçlerinin; yeterliliği, liyakati, şeffaflığı ve hesap verebilirliği esas almasını, beş yıllık süre ile kesintisiz olarak görev yapmalarını ve TCMB Kanununda yer almayan bir gerekçeyle görevden alınamamalarını temin edecek düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

13.3 TÜİK ve Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların İdari ve Mali Özerkliklerinin Sağlanması

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemiyle birlikte Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile yapılan düzenlemeler ve bu kurumlara yapılan atamalarda liyakatin dikkate alınmaması bu kurumların idari ve mali özerkliklerini zedelemiştir.

Düzenleyici ve denetleyici kurumların idari ve mali özerkliklerini sağlamak üzere bu kurumların kurul başkan ve üyeliklerine yapılacak atamaların TBMM tarafından ve siyasi parti grupları ile bağımsızların Meclis'teki sayıları oranında yapılması uygun olacaktır.

13.4. Ekonomik Sosyal Konseyin Yeniden Yapılandırılması

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş döneminde 4641 sayılı Ekonomik ve Sosyal Konseyin Kuruluşu Çalışma Esas ve Yöntemleri Hakkında Kanunda yapılan değişiklikler ile Ekonomik ve Sosyal Konseye ilişkin temel düzenlemeler yürürlükten kaldırılmış ve Ekonomik ve Sosyal Konsey'in üyeleri ile çalışma usul ve esaslarının Cumhurbaşkanı tarafından tespit edilmesi öngörülmüştür.

Anayasal bir kurum olarak öngörülen Ekonomik ve Sosyal Konsey'in işlevine uygun olarak yasal dayanağa kavuşturulması, kapsamının katılımcı bir yaklaşımla belirlenmesi ve Konsey'in işlevsel hale getirilmesi gerekmektedir.

Öneri: Ekonomik ve Sosyal Konsey Kanunu Teklifi

Amaç ve kapsam

Madde 1 – Bu Kanunun amacı, Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişini düzenlemektir.

Ekonomik ve Sosyal Konsey, toplumsal uzlaşma ve iş birliği anlayışının egemen olduğu sürekli bir ortam oluşturularak, kamu ekonomik ve sosyal politikalarının oluşturulmasında değerlendirilmek üzere ortak görüş belirlemek amacıyla çalışan bir danışma meclisidir.

Başkan, Başkan Yardımcıları ve üyeler

Madde 2 – Ekonomik ve Sosyal Konseyin Başkanı Cumhurbaşkanındır. Cumhurbaşkanının toplantılara katılmaması halinde görevlendireceği Cumhurbaşkanı Yardımcısı toplantılara başkanlık eder.

Ekonomik ve Sosyal Konseyde beş Başkan Yardımcısı görevlendirilir. Başkan Yardımcılarından birisi Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu tarafından; birisi Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu ile Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu tarafından; birisi Memur Sendikaları Konfederasyonu, Türkiye Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu, Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu, Birleşik Kamu İşgörenleri Sendikaları Konfederasyonu tarafından; birisi kamu kurumu niteliğindeki diğer meslek üst kuruluşları temsilcileri tarafından; birisi de Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu ile Türkiye Ziraat Odaları Birliği tarafından görevlendirilir.

Başkan Yardımcıları, birer yıl süreyle ve kendi aralarında dönüşümlü olarak görev yaparlar.

Konseyin üyeleri; ilgili Bakanlıklar ve kamu kurum ve kuruluşlarının üst yöneticileri; işçi, işveren ve memur sendikalarının veya bu sendikaların oluşturduğu konfederasyonların başkanları; mesleği temsile yetkili olan kamu kurumu veya özel hukuk tüzel kişisi niteliğindeki oda, borsa, meclis ve birlik başkanları; öğretim üyeleri; pozitif ayrımcılık yapılması gereken grupların temsilcileri ile sivil toplum kuruluşları yöneticileri arasından Cumhurbaşkanınca

belirlenecek kişilerden oluşur. Konseyin üyelerinin nasıl belirleneceğine ilişkin hususlar Yönetmelikle belirlenir.

Görev ve yetkileri

Madde 3 – Konsey'in görev ve yetkileri şunlardır:

a) Toplumdaki ekonomik ve sosyal birimlerin, kamunun ekonomik ve sosyal politikalarının oluşturulmasına katılımlarını sağlayarak, Devlet ile toplumsal kesimler arasında ve toplumsal kesimlerin kendi aralarındaki uzlaşma ve işbirliğini güçlendirecek çalışmalar yapmak,

b) Çalışma alanları itibarıyla ülkemizin taraf olduğu uluslararası anlaşmaların hayata geçirilmesini ve uluslararası iyi uygulamaların ülkemize uyarlanmasını sağlayacak çalışma ve önerilerde bulunmak,

c) Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşılabilmesi yönünde çalışmalar yapmak,

ç) Sürekli veya geçici nitelikte çalışma kurulları kurmak, bu kurulların üyelerini belirlemek ve raporlarını görüşmek,

d) Türkiye - Avrupa Birliği Karma İstişare Komitesi üyelerini Avrupa Birliği Ekonomik ve Sosyal Komitesinin yapısı ve özelliklerini dikkate alarak belirlemek ve Komitenin çalışmalarını izlemek,

e) Oluşturduğu görüş ve öneri raporlarını ilgili mercilere sunmak ve kamuoyuna açıklamak,

f) Amaçları ve çalışma gündemleri doğrultusunda ulusal ve uluslararası düzeyde seminer ve toplantılar düzenlemek, uygun görülecek toplantılara temsilci göndermek,

Konsey, Cumhurbaşkanının istemi üzerine ayrıca, ekonomik ve sosyal nitelikli her türlü konuda, ekonomik ve sosyal yaşamı doğrudan etkileyen mevzuatın ve kalkınma planı ile yıllık programların hazırlanması sırasında görüş bildirebilir.

Başkanlık Divanı

Madde 4 – Konsey Başkanlık Divanı; Konsey Başkanının başkanlığında beş Konsey Başkan Yardımcısı, Strateji ve Planlama Teşkilatı Müsteşarı ve diğer üyeler tarafından seçilecek bir temsilciden oluşur.

Toplantılar

Madde 5 – Konsey, her yıl Mart ve Eylül aylarında olmak üzere en az iki kez toplanır. Konsey, bir sonraki toplantı tarihinden önce bir ara toplantı yapmak üzere karar alabilir. Ayrıca Başkan gerekli görmesi durumunda Konseyi olağanüstü toplantıya çağırabilir.

Çalışma kurulları ile çalışma grupları

Madde 6 – Konsey; görev ve yetki alanına giren konularda araştırma ve inceleme yapmak, görüş bildirmek ve raporlar hazırlamak üzere sürekli veya geçici nitelikte Çalışma Kurulları oluşturabilir. Oluşturulacak Çalışma Kurulları veya Çalışma Kurullarının nasıl oluşturulacağı Cumhurbaşkanınca yayınlanacak yönetmelikle belirlenir. Çalışma Kurullarının ihtiyaç duyduğu alanlarda çalışmalar yapmak amacıyla geçici nitelikte Çalışma Grupları da oluşturulabilir.

Çalışma Kurulları ile Çalışma Grupları, çalışmalarına ve toplantılarına, bilgi ve veri sağlamak ve görüş oluşturulmasına katkıda bulunmak amacıyla, ilgili Bakanlık veya diğer kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcilerini davet edebilir. Kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcileri, toplantılara katılmak ve devlet sırrı ve kişisel veri niteliğindeki bilgiler dışındaki tüm bilgi ve verileri sağlamakla yükümlüdür.

Çalışma Kurulları ile Çalışma Grupları, gündemi ile ilgili konularda meslek örgütlerini, diğer sivil toplum kuruluşlarını ve konuyla ilgili uzmanları toplantılarına çağırabilir. Ayrıca, çalışma alanıyla ilgili olarak özel sektördeki gerçek ve tüzel kişilerin görüş ve bilgisine başvurabilir.

Çalışma Kurulları kendi görev alanıyla ilgili konulardaki araştırma ve incelemelerini Konseye raporlar halinde sunar.

Kararlar

Madde 7 – Konsey, Çalışma Kurulları raporları üzerinden karar verir. Konseyin raporları olduğu gibi ya da değişiklik yaparak kabul etmesi için oybirliğinin oluşması esastır. Ancak oybirliğinin sağlanamayacağına anlaşılması durumunda üye tamsayısının yarısından az olmamak üzere toplantıya katılanların üçte ikisinin olumlu oyu gereklidir. Konsey çalışmaları sırasında üzerinde görüş birliği sağlanamayan hususlar ortaya çıkması halinde, farklı görüşler gerekçeleriyle birlikte raporlarda belirtilir. Konsey kararları ve bu kararlara esas raporlar internet üzerinden kamuoyuna açıklanır.

Malî hükümler

Madde 8 – Konsey giderleri için her yıl Strateji ve Planlama Teşkilatı bütçesine yeterli ödenek konulur. Konsey, Çalışma Kurulları ve Çalışma Grupları tarafından yürütülen her türlü çalışmaya ilişkin giderler bu bütçeden karşılanır.

Konsey, Çalışma Kurulları ve Çalışma Gruplarının toplantıları ve diğer çalışmalarına katkıda bulunmak üzere daimi veya geçici olarak çağrılan ya da görevlendirilenlere 10/02/1954 tarihli ve 6245 sayılı Harcırah Kanunu hükümlerine göre harcırah ödenebilir.

Konsey tarafından gerçek veya tüzel kişilere yaptırılan araştırma ve incelemeler ile diğer yayınlar için ödenecek telif ücretleri konusunda, Kamu Kurum ve Kuruluşları Ödenecek Telif ve İşlenme Ücretleri Hakkında Yönetmelik hükümleri uygulanır.

Çalışma usul ve esasları

Madde 9 – Bu Kanunda yönetmelikle düzenlenmesi öngörülen hususlar ile Konseyin çalışma esas ve yöntemleri Cumhurbaşkanınca yayınlanacak yönetmelikle düzenlenir.

Sekretarya hizmetleri

Madde 10 – Konseyin sekretarya hizmetleri Strateji ve Planlama Teşkilatı tarafından yerine getirilir.

Yürürlük

Madde 11 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 12 – Bu Kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür.

13.5 TMSF'nin Asli İşlevine Kavuşturulması; Şirketlere Kayyım Uygulamasının Siyasete Alet Edilmemesi

15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe girişiminin ardından ilan edilen Olağanüstü Hal uygulaması ve bu dönemde yayınlanan Olağanüstü Hal Kararnameleri ülkemizin demokratikleşme çabalarına zarar vermiş ve bu çerçevede mülkiyet hakkı, adil yargılanma hakkı, masumiyet karinesi, teşebbüs hürriyeti gibi temel hak ve özgürlükler ihlal edilmiştir.

Bu dönemde 674 sayılı OHAL Kararnamesi ile önce terör örgütlerine aidiyeti, iltisakı veya irtibatı nedeniyle Ceza Muhakemesi Kanununun 133 üncü maddesi uyarınca kayyım atanmasına karar

verilen şirketlerde görev yapan kayımların yetkileri Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilmiş sonra da olağanüstü halin devamı süresince terör örgütlerine aidiyeti, iltisakı veya irtibatı nedeniyle Ceza Muhakemesi Kanununun 133 üncü maddesi uyarınca şirketlere ve varlıklara kayyım atanmasına karar verildiği takdirde, kayyım olarak Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun atanması kural haline getirilmiştir.

Bununla birlikte olağanüstü hâl döneminde getirilen bu uygulama bu durumun sona ermesine karşın sürdürülmüş ve bu uygulama önce 31/7/2021 tarihine sonra da 31/7/2024 tarihine kadar uzatılmıştır.

Daha sonra bununla da yetinilmeyerek 7539 sayılı Kanunla Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna OHAL döneminde kullanması için verilen özel döneme ilişkin yetki, kapsam olarak daraltılmakla birlikte genel yetki haline getirilmiştir. Ne var ki olağanüstü hale ilişkin tedbirler geçici niteliktedir ve alınmış olan bu tür tedbirlerin olağanüstü halin kaldırılmasından sonra en kısa sürede olağan dönem usullerine döndürülmesi gereklidir.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun açıkladığı Kayyım Olunan Şirketler listesinde 8/12/2025 tarihi itibarıyla 1122 şirket bulunmaktadır. TMSF'nin kayyım olarak atandığı bu şirketler ve şahsi mal varlıklarında 336'sı Fon personeli olmak üzere toplam 470 kişi atanmış durumdadır. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bu haliyle ülkemizin en büyük holdinglerinden birisi haline gelmiştir.

Bu görev genişlemesi nedeniyle TMSF asıl işlevinden uzaklaşmıştır. Ayrıca ilgili mevzuatla kayyım atanan şirketlerin yönetim ve denetiminde yer alan görevliler hakkında görevlerindeki eylem, işlem ve kararları ile ilgili olarak bir nevi sınırsız sorumsuzluk güvencesi verilmiştir.

Bu nedenle TMSF'nin asli işlevine döndürülmesi ve kendisine Bankacılık Kanunu dışında verilen kayyımlık, şirket yönetimi, devri, tasfiyesi, satışı vb. görevlerin sona erdirilmesini sağlayacak düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

13.6. MASAK'ın Yapısının Gözden Geçirilmesi:

Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK), Suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanının önlenmesi mevzuatı çerçevesinde kendisine verilen gözetim ve denetim görevlerini yerine getirmektedir.

Bununla birlikte bu kamu gözetim ve denetim gücünün siyasi iktidarın muhaliflerine karşı kullanıldığı ve düzenlenen raporların yanlış veya eksik olduğu konusunda kamuoyunda yoğun bir inanış bulunmaktadır.

MASAK tarafından düzenlenen raporların kamuoyunu ikna edebilmesi ve soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde yararlı olabilmesi için mevzuatta gerekli iyileştirmelerin yapılması ve MASAK'ın mali kaynakları ile personel ve bilişim alt yapısının güçlendirilmesi gerekmektedir.

13.7. Vergi Denetimlerinde Yeniden Düzenleme

Siyasi iktidar yaptığı düzenlemelerle Hazine ve Maliye Bakanlığının tarihi birikimiyle oluşan ve uzmanlaşmaya, yerel ihtiyaçlara ve liyakata dayalı teftiş ve vergi denetim sistemini tamamen ortadan kaldırarak Hazine ve Maliye Bakanına bağlı 7.000 vergi müfettişinden oluşan Vergi Denetim Kurulunu kurmuştur.

Son dönemde vergi denetimlerinin bir baskı aracı olarak kullanıldığına dair yoğun eleştirilerde bulunmaktadır. Bir yandan da varlık barışı düzenlemelerinin, suç gelirlerinin aklanmasının aracı olarak kullanıldığına dair iddialar bulunmaktadır. Bu durum vergi denetimini ve ilgili düzenlemeleri tartışmalı hale getirmektedir.

Bir kamu denetimi olan vergi incelemesinin, siyasi iktidarın muhaliflerine ve iş dünyasına karşı silah olarak kullanılmasının önüne geçilmesini sağlamak üzere, vergi denetim mekanizmasının -

örgütlenmesi dahil- tüm unsurlarıyla gözden geçirilmesi ve gerekli yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

13.8. Kamu İhale Mevzuatında Yeniden Düzenleme

23 yıllık AKP iktidarı döneminde Kamu İhale Kanunu'nda ve diğer kanunlarda çok sayıda değişiklikler yapılarak istisna ve muafiyetlerin kapsamı sürekli genişletilmiştir. Uygulamada ise bir yandan belli istekliler arasında ihale usulü ön plana çıkarılırken bir yandan da 21/b usulü gibi sadece ivedi durumlarda uygulanması gereken usuller esas haline getirilmiştir.

Kamu alımları ve ihalelerde rekabeti ortadan kaldıran, ihaleyi istisna, keyfiligi kural haline getiren, yolsuzluk kapısını açık tutan istisna ve muafiyet hükümlerinin kaldırılması ve Kamu İhale Kanunu'nun Avrupa Birliği normlarına uygun olarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.